

SVENSK-RYSKA UNDERHANDLINGAR

FÖRE FREDEN I KARDIS

(1658—61)

AKADEMISK AFHANDLING

SOM MED TILLSTÅND AF

VIDTBERÖMDA FILOSOFISKA FAKULTETENS

I UPSALA

HUMANISTISKA SEKTION

FÖR FILOSOFISKA GRADENS VINNANDE

TILL OFFENTLIG GRANSKNING FRAMSTÄLLES

AF

JOHN E. NORDWALL

FIL. LICENTIAT AF VESTGÖTA NATION

Å LÄROSALEN N:o IV

LÖRDAGEN DEN 1 MARS 1890

P. V. T. F. M.

UPSALA 1890.

ALMQVIST & WIKSELLS BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG.

FÖRORD.

Sedan freden i Stolbova satt en gräns för de strider, som i början af sjuttonde seklet förts mellan Sverige och Ryssland, rådde under nästan hela detta sekel, hvarunder Sverige spelade sin korta, men stolta stormaktsroll och Ryssland långsamt hämtade sig ur sin vanmakt och samlade krafter till stora företag, ett visst icke synnerligen vänskapligt, men dock fredligt förhållande mellan dessa länder. En gång stördes emellertid detta fredslugn. Retad af Karl X Gustafs anfall på Polen och oroad af hans framgångar i detta land, anföll tsar Alexei Michailovitsch Sverige med krig år 1656. Stilleståndet i Valiesar i slutet af år 1658 gaf Ryssland delar af de svenska Östersjö-provinsernas område. Freden i Kardis ¹⁾ år 1661 förskaffade emellertid Sverige detta åter och återstälde det af Stolbova-freden grundade förhållandet mellan rikena.

Det är de underhandlingar mellan Sverige och Ryssland, som på grund af bestämmelser i Valiesar-fördraget inleddes kort efter dettas afslutande och slutligen förde till ofvannämnda fred, jag gjort till min uppgift att skildra. Någon utförligare framställning af dem är i tryck

¹⁾ Namnet Kardis finnes, så vidt jag kunnat se, ingenstädes nämndt i det protokoll, som fördes vid den svenska legationen under fredsförhandlingarne med Ryssland åren 1659—61. Den enda mera detaljerade uppgift om platsen för fredens afslutande, som jag i detta protokoll lyckats finna, förekommer i en rapport af de svenske sändebuden till sin regering, dat. 23 mars 1660, där det heter, att platsen var belägen på gränsen mellan godset Piep, som tillhörde svenskarne, och ett gods, som ägdes af Erik Johansson Zwilling och under stilleståndstiden innehades af ryssarne (jfr nedan s. 82!). Detta senare gods måste varit Kardis, hvilket uppges som orten för fredsslutet såväl i den svenska fredsurkunden som äfven af den ryske historikern Soloviev efter ryska källor.

förut icke gjord, hvarken å svensk eller, så vidt jag har mig bekant, å rysk sida. Men vårt riksarkiv innesluter för detta ämne ett ganska rikt källmaterial, med hvars tillhjälp man kan åstadkomma, visserligen, helt naturligt, icke någon fullständig utredning af detsamma, men dock en något så när uttömmande behandling däraf från *svensk* sida. För detta af mig använda källmaterial, såväl som för förut gjorda framställningar af ämnet, vill jag här nedan redogöra i korthet.

Vid utarbetande af den öfversigt af Sveriges förhållande till Ryssland under Karl X Gustaf till och med afslutandet af stilleståndet i Valiesar, hvarmed min skrift inledes, har *Pufendorfs* bekanta arbete om denne konung tjänat mig till god ledning; jag har dock äfven gått till själfva handlingarne för att på en gång kontrollera och i ett och annat afseende komplettera hans uppgifter. (Af dessa handlingar är i skriften riksregistraturet beteckadt med *R.R.*, protokollen vid G. Bjelkes och hans kollegers beskickning till Ryssland med *B. P.*, och det vid Valiesar förda svenska protokollet med *W. P.*) I fråga om Rysslands yttre och inre förhållanden har jag såväl här som i den följande framställningen hufvudsakligen följt *Hermann: Geschichte des russischen Staates*.

De tryckta bearbetningarne af mitt egentliga ämne hafva, såsom jag ofvan antydt, varit särdeles torftiga. *Pufendorf* har skildrat de fredsförhandlingar, som fördes mellan svenske och ryske sändebud på olika ställen under åren 1659—61, med ledning af urkunderna — såsom det vill synas, förnämligast efter de svenske legaternas rapporter till sin regering —; denna hans skildring är i hufvudsak korrekt, ehuru enstaka fel i detaljer förekomma, men ingalunda fullständig eller särdeles utförlig. På honom hafva de svenske författare, som ägnat dessa underhandlingar någon uppmärksamhet, stödt sig; så *Rühs*, *Fryxell*, *Carlson* i sina bekanta stora verk och *Tham* såväl i sitt större arbete: *Bidrag till svenska riksdagarnes och regeringsformernas historia etc.*, som i en

mindre skrift: Quæ a tutoribus Caroli XI regis sueciani cum exteris populis sint acta etc.; men alla dessa författares framställning är i detta fall mycket kortfattad. För öfrigt hafva de tre sistnämnde författarne med ledning dels ensamt af rådsprotokollen, dels äfven af handlingarne från riksdagen i Stockholm år 1660 och riksregistraturet tecknat hufvuddragen af Karl XI:s förmyndareregerings ryska utrikespolitik, särskildt hvad beträffar den härmed i nära samband stående alliansen med Polen, hvilken inom regeringen var föremål för lifliga öfverläggningar och för hvars afslutande äfven åtgärder vidtogos; — Tham fullständigast, Fryxell icke så litet tendentiöst. Då de i följd af sina arbetens art endast jämförelsevis flygtigt genomgått ofvannämnda handlingar i här ifrågavarande ämne och föröfrigt vid sidan af dessa fullt pålitliga urkunder begagnat en mindre pålitlig (hvarom se nedan s. 96!), har jag varit i tillfälle att korrigera en och annan af deras uppgifter, liksom jag ock i ett och annat afseende kommit till en annan uppfattning än de.

Af den ryske historieskrifvaren *Soloviev* äro i hans stora verk *Istorijsa Rossii*, elfte delen, här ifrågavarande underhandlingar tecknade å rysk sida. Denna hans skildring har jag användt; synnerligen utförlig är den icke, men grundar sig uppenbarligen på ryska urkunder.

Öfvergår jag från tryckta bearbetningar af mitt ämne till de egentliga källorna, så får jag om dem först och främst anmärka, att de samtliga finnas i riksarkivet.

Riksregistraturet har jag fullständigt genomgått i hvad som rör mitt ämne. I en särskild samling äro sammanförda regeringens instruktioner för och skrivelser till sina sändebud till Ryssland i original. (Denna är i min skrift betecknad med *K. M:ts B.*). Alldeles fullständig är denna samling icke, liksom ej heller i denna punkt registraturet, men båda komplettera hvarandra.

En fullständigare kännedom om regeringens planer, än hvad dess utfärdade skrivelser gifva, vinner man

genom *rådsprotokollen*. Af de dubbla rådsprotokoll, hvilka fördes under Karl Gustafs frånvaro från sitt rike — det ena inför konungen med de honom omgifvande riksråden, det andra inför den hemmavarande regeringen — kan blott det förra väntas innehålla något af vigt i fråga om utrikespolitiken; det är emellertid för år 1659 ganska knapphändigt och innehåller särskildt högst få upplysningar om förhållandet till Ryssland. Ganska digra och ganska upplysande i detta afseende äro däremot rådsprotokollen från den följande förmyndareregeringens första år, 1660 och 1661, då det "ryska väsendet" lade beslag på uppmärksamheten i helt annan grad än förut. Men bakom de många orden är det ofta svårt att utfinna de ledande grundtankarne. (Rådsprotokollen äro betecknade med *R. P.* med närmare angifvande af den volym, hvarur den ena eller andra uppgiften hämtats.)

Den del ständerna, egentligen blott vid riksdagen i Stockholm år 1660, togo i behandlingen af ryska frågaur har jag tecknat efter rådsprotokollen å ena samt adelns i tryck utgifna protokoll för denna riksdag å andra sidan. K. M:ts propositioner äro senast tryckta bland bilagorna till sistnämnda protokoll, ständernas betänkande hos Stiernman; bådadera finnas intagna i riksregistraturet.

De svenske sändebud till Ryssland, hvilka i juni år 1659 fingo sina fullmakter, men först tvänne år därefter lyckades åvägabringa freden, voro naturligtvis i öfverensstämmelse med bruket vid dylika diplomatiska missioner ålagda att föra protokoll öfver hvad som tilldrog sig vid deras legation samt att genom täta skrivelser lämna sin regering underrättelse härom. Af det fullständigt utskrifna *Protokollet vid Kardiska freden* finnas i riksarkivet tvänne alldeles likalydande exemplar, signerade n:o 2 och n:o 4; af dessa har jag vid citat använt det senare. Detta protokoll innefattar en sammanhängande framställning af hvad som tilldrog sig vid den svenska

legationen från den 6 juni 1659, då Karl X Gustaf befullmäktigade de svenske sändebuden, till den 24 juni 1661, då dessa efter fredens avslutande återkommo till Reval. I denna skildring äro inflätade skrivelser, som angå legationens värf: de rapporter, som sändebuden, i allmänhet hvar åttonde dag, då de voro stadda i verkliga underhandlingar med ryssarne, men äljest med längre mellantider, öfversände till sin regering; bref, som växlades mellan dem och de ryske legaterna, och äfven några andra af de svenske gesandterna till svenska myndigheter afsända skrivelser; — allt detta naturligtvis i kopior; de ryska breffen i tyska öfversättningar. Originalen till dessa senare finnas inlagda i en särskild samling af *Handlingar till Kardiska freden*; min högst ofullständig kunskap i ryska språket har emellertid hindrat mig att anställa en jämförelse mellan dem och de i protokollet befintliga öfversättningarne; att dessa senare, om de ock från rent språklig synpunkt kunna lämna åtskilligt öfrigt att önska, dock i hufvudsak äro trogna, torde emellertid vara ganska säkert. Originalen till de af de svenske legaterna hemsända rapporterna finnas med åtföljande bilagor i en särskild volym, förmedelst hvilken samlingen af kopior i protokollen kan kompletteras. (Denna senare volym är i det följande betecknad med *L. B.*; Kardis-fredens handlingar med *K. H.* och protokollet vid denna fred med *K. P.* under särskildt angifvande af dess med bokstäfver betecknade fol.)

De kommissarier, som å svensk sida utsågos att med ryska ombud i enlighet med Valiesar-fördragets föreskrifter lägga en gräns mellan det område, som genom detta tillfallit ryssarne, och det Sverige behöll, voro i sin instruktion ålagda att föra protokoll. Deras skrivelser till regeringen visa, att de haft ett sådant under utarbetande; om det blifvit färdigt, är osäkert; i alla händelser finnes det numera icke. Det ersattes emellertid till en god del genom de bibehållna originalbreffen från gränskommissarierna till K. M:t med de utförliga

relationer öfver hvad som tilldragit sig vid förhandlingarne med ryssarne, hvilka tidtals medföljde dessa. (Dessa originalbref finnas i en särskild samling i riksarkivet, hvilken i det följande är betecknad *G. B.* Åtskilliga bidrag till gränsregleringens historia finnas för öfrigt i *K. P.*)

Trenne svenske och trenne ryske utskickade afsändes åren 1659—61 till de resp. monarkerna, medförande skrivelser från den ene och bringande svar af den andre tillbaka. Af dessa finnas alla tsarens skrivelser till Sveriges båda konungar under denna tid kvar i original i riksarkivet, med undantag af ett enda (se nedan s. 123!); svenska öfversättningar till de flesta af dem finnas, dels i *K. H.*, dels annorstädes. De svenska brefven till tsaren finnas i *R. R.* För öfrigt hafva tvänne af de svenske utskickade till Ryssland efterlämnat utförliga redogörelser för sin resa. Af sekreteraren Adrian Müller har man dels ett af honom på hemvägen från Moskva skrivet bref till Karl X Gustaf, dels en ganska utförlig "Unterthänige Relation" till konungen om hans beskickning, hvilka under titeln: "*Envoyéen Adrian Müllers bref och berättelse*", blifvit sammanförda med ett annat, till samma beskickning hörande, aktstycke och inbundna. Adolf Ebers, som år 1660 sändes till Moskva, förde öfver sin beskickning en utförlig *journal*, som likaledes fins kvar.

Icke oväsentliga bidrag till mitt arbete har jag hämtat från skrivelser, som under här ifrågavarande tid öfversändes till regeringen från de svenska myndigheterna i Östersjö-provinserna, särskildt ur brefven af fältmarskalken Douglas och af d. v. generalguvernören i Ingermanland Helmfeldt, hvilka finnas i original, de förra i riksarkivets *Livonica*, de senare i dess *Ingrica*. Strödda bidrag hafva i öfrigt dels *K. H.*, dels andra, i afhandlingen uppgifna samlingar bland detta arkivs *Muscovitica* lämnat mig.

Följande förut ej nämnda viktigare originalakter, som beröra mitt ämne, finnas i riksarkivet: de ryska ur-

kunderna till stilleståndet i Valiesar och freden i Kardis, till öfverenskommelsen vid Thomsdorf 29 sept. 1659 och vid Pyhestekylä 23 nov. s. å. samt de svenska ratifikationsurkunderna till stilleståndet i Valiesar, det ena under-tecknad af Karl X Gustaf, det andra af hans sons förmyndare; af dessa båda blef nämligen intet öfverlämnadt till tsaren. För öfrigt finnas i samma arkiv flera kopior af de svenska urkunderna till fördragen i Valiesar och Kardis.

Beträffande återgifvandet af ryska namn har jag använt den af prof. H. Hjärne i arbetet: "De äldsta svensk-ryska legationsakterna" och annorstädes begagnade transskriptionen. För öfrigt har jag återgifvit namn på orter och personer så, som dessa alltid eller oftast skrivas i de handlingar, jag använt, därest jag icke på ett eller annat sätt vunnit säker kunskap om deras riktiga form. Öfverallt i min skrift är den gamla stilen begnad.

Det källmaterial, jag använt för mitt arbete och för hvilket jag nu redogjort, lämnar visserligen icke obetydliga bidrag till kännedomen om den ryska regeringens svenska politik under den tid, hvarom här är fråga. Men det säger sig själf, att en fullständig kännedom om denna icke kan vinnas utan användande af material i ryska arkiv. Under sådana omständigheter kan jag naturligtvis, såsom jag ofvan anmärkt, ingalunda göra anspråk på att på ett uttömmande sätt hafva skildrat de svensk-ryska underhandlingarne efter stilleståndet i Valiesar till freden i Kardis; jag har blott sökt att med tillhjälp af det material, som stått till mitt förfogande, lämna en så mycket som möjligt fullständig skildring af ämnet från *svensk* sida.

Slutligen uppfyller jag endast en djupt känd pligt, då jag för min lärare, professor *Harald Hjärne*, härmed offentligen uttrycker min tacksamhet för de många värderika råd och upplysningar, som lämnats mig af honom så väl i afseende på ryska förhållanden som äljest under mitt arbetes fortgång.

Till herrar ämbets- och tjänstemän vid riksarkivet och universitetsbiblioteket i Upsala hembär jag äfven mitt tack för den tillmötesgående välvilja, jag under mitt arbete rönt från deras sida.

Förteckning på i afhandlingen (med anförande endast af författarenamnen) citerade tryckta arbeten:

Carlson: se ofvan. (Citaten äro gjorda efter äldre upplagan.)

Fryxell: se ofvan.

Hermann: se ofvan. (Endast del III är citerad.)

Hjärne: En rysk emigrant i Sverige för två hundra år sedan. (I Historisk tidskrift, årg. 1881.)

Hupel: Topographische Nachrichten von Lief- und Esthland. Riga 1774.

Pufendorf: se ofvan. (Citaten äro gjorda efter förf:s tyska text.)

Rambaud: Rysslands historia. Öfvers. af C. Silfverstolpe. Del I.

Soloviev: se ofvan.

Stiernman: Alla Riksdagars och Mötens beslut.

Tham: se ofvan.

I.

Öfversigt af Sveriges förhållande till Ryssland från Karl X Gustafs tronbestigning till afslutandet af stilleståndet i Valiesar.

Karl den tionde Gustaf, i början af sin regering föga vänligare stämd mot Ryssland än mot Polen och kanhända en tid tveksam om mot hvilken af dessa med hvarandra kämpande makter han skulle vända sina vapen¹⁾, fann sig, då han beslutit sig för anfallet mot Polen, af omständigheterna nödgad att närma sig detta lands dittills så framgångsrika bekämpare, den ryske tsaren Alexei Michailovitsch. Redan på sommaren 1654 hade han sändt assessorn i Svea Hofrätt *Udde Ödla* till tsaren för att underrätta denne om sin tronbestigning²⁾; på våren 1655 skickade han translatoren i ryska språket i sitt kansli *Johan Rosenlindt* med en skrifvelse, hvori han underrättade tsaren om sitt fredsbrott med Polen och om sin fortfarande vänskap för Ryssland³⁾. Nu, ungefär samtidigt med öfverresan till Polen, afsände Karl Gustaf i stor ambassad riksrådet, hofrättsrådet i Svea hofrätt *Gustaf Bjelke*, generalmajoren, landtrådet i Estland *Alexander von Essen* och hofrådet, borggrefven i Narva *Philip von Krusenstjerna*, närmast för att i enlighet med *Stolbova-freden*⁴⁾ åt tsaren öfverlemna Karl Gustafs be-

¹⁾ *Carlson* I, 49.

²⁾ Memorial för Ödla, Sthm 4 aug. *R.R.* Brevet till tsaren var, enligt uppgift i registraturet, dateradt d. 31 Juli, men är ej infördt i detta.

³⁾ Brevet till tsaren, dat. Sthm 29 mars, i *R.R.* Jfr konungens bref till riksmarsken Gustaf Horn s. d. *ders.* *Pufendorf*; ss. 126, 128.

⁴⁾ Fredzfördrag emillan Sverige och Ryssland, oprättadh vthi Stålbowa Åhr 1617. Tryckt i Stockholm hoos Henrich Keyser. Anno 1651. (*Palm. saml.*: Acta publica cum externis, tom X); punkt 29.

kräftelsebref på denna fred och mottaga af denne ett dylikt tillbaka samt i sammanhang därmed anmärka det mindre noggranna sätt, hvarpå å rysk sida, åtskilliga af fredsvilkoren uppfyldes, och söka åstadkomma en ändring i detta afseende. Den instruktion och det memorial sändebuden mottogo ¹⁾ och i synnerhet de order, som under den närmast följande tiden konungen gaf dem, ådagalägga, att denne visserligen var mycket angelägen om, att hans legater snart måtte hos tsaren inträffa och kunna bibringa denne vänskapliga känslor mot Sverige; men de visa ock, huru föga angelägen konungen var om en i verklig mening närmare förbindelse med Ryssland ²⁾. Men då med tiden efter den första, glänsande framgångens solljusa dagar molnen började skocka sig kring konungen, växte naturligt nog hans benägenhet för en sådan förbindelse, och man finner honom, vid sidan af sin fordran på bestämmandet af en särskild gränslinie inom de litthauiska och polska områdena, på ömse sidor om hvilken de svenska och ryska trupperna kunde operera och göra eröfringar utan förfång för hvarandra, under vissa vilkor erbjuda Ryssland en defensivallians till gemensamt skydd för de områden, båda parterna från Polen eröfrat ³⁾.

Men i detta fall arbetade Karl Gustaf och hans sändebud förgäfvos. Ryssland hade anfallit Polen, kalladt till hjälp af Ukrajnes kosacker, hvilka, tillgifne den grekisk-katolska läran och älskande friheten, lika litet kunnat fördraga den unierade kyrka, jesuiterna sökt uppätta bland Polens befolkning af grekisk-katolsk tro, som dagsverken på den polske magnatens gods. Rysslands

¹⁾ Datt. Sthm 30 juni 1655. *R.R.* (Tryckta i den af Gjørwell utgifne *Svenske Mercurius*, 1760 september, enligt utg. uppgift efter honom meddelade original.)

²⁾ Se t. ex. konungens bref till G. Bjelke 16, 28 juli 1655, jämförda med det af d. 21 juli s. å. *R.R.*

³⁾ Karl Gustaf till tsaren, Marienburg, 14 juni 1656. *R.R.* Jfr bref af dens. till G. Bielke, hufvudkvarteret Soldan, 24 jan. s. å. *ders.*

vapen hade följts af stor framgång¹⁾. Det var då ej underligt, att det med missnöje skulle se en annan makt — och därtill en gammal fiende sådan som Sverige — anfalla detta samma Polen, af hvars svaghet det väntat sig ensamt skola skörda frukten, och anfalla det med en framgång, ännu större än dess egen varit. I Litthauen hade ryssarne framträngt och eröfrat största delen af landet; Karl Gustaf sände Magnus Gabriel de la Gardie dit att taga det i svenskt "beskydd", och i Kejdahn ingingo, som det hette, de litthauiske ständerna med denne en konvention, genom hvilken de uppsade troheten till Polen och gäfv sig under Sverige; visserligen representerade dessa ständer i verkligheten blott en ringa del af landet, och äfven denna dröjde ej länge att från Sverige affalla²⁾. Väl kände ryssarne icke Karl Gustafs planer i all deras vidd; men de anade säkert, att han ej var sinnad låta dem dela sin blifvande vinst. Den förändrade titulatur, som tsaren antagit, var konungen icke benägen att utan förbehåll och i hela dess utsträckning medgifva honom; man ansåg den innebära anspråk från rysk sida på länder, som en gång af Sverige tagits från Ryssland³⁾. Österrikiska sändebud i Moskva äggade ryssarne

1) *Hermann*, ss. 602 ff; *Rambaud*, ss. 295 ff.; 303 ff.

2) *Pufendorf*, ss. 93 ff.; *Carlson* I, 121 f., 159.

3) Till sin s. k. *stora* titel — vid mindre högtidliga tillfällen beagnades de båda rikena, Sverige och Ryssland, emellan de resp. suveränernas s. k. *lilla* titel, betydligt kortare än den stora — hade tsaren vid denna tid fogat följande, här kursiverade tillägg: själfherskare öfver hela Stora, Lilla och *Hvita* Ryssland; — — — storfurste till *Litthauen*, *Volhynien*, *Podolien* — — — till många andra länder och herradömen i *öster*, *vester* och *norv* sin faders och farfaders *efterföljare* (arfvinge). — Detta visar sig vid en jämförelse mellan de bref, Karl Gustaf och tsaren vid denna tid växlade med hvarandra; se särskildt den förres ofvanciterade bref af d. 14 juni 1656 och ett bref af tsaren, dat. Smolensk 15 nov. 1655 (hvilket senare finnes, öfversatt på svenska, i *Muscovitica: Förhandlingar mellan Sverige och Ryssland under Karl X Gustaf*). Det var i synnerhet det sist anförda tillägget till tsartiteln, Karl Gustaf ogärna ville acceptera. Längre fram visade han sig emellertid ganska medgörlig i titelfrågan; se hans nyss nämnda bref till tsaren!

till krig mot Sverige; i Litthauen stötte ryssar och svenskar fiendtligt tillsammans¹⁾. Jordmånen var sålunda väl beredd för ett krig. De svenska sändebuden i Moskva, som intet kunnat uträtta, blefvo illa behandlade och sattes i fängsligt förvar²⁾ och i början af juni månad år 1656 bröto ryska trupper in i Ingermanland.

I öfver tvänne år fortgick det krig, som sålunda började. Största framgången hade ryssarne, och i deras våld föllo såväl åtskilliga fästen, som lågo inom de svenska östersjöprovinsernas områden, som sådana orter i det s. k. lilla eller polska Livland, dem svenskarne kort förut eröfrat från polackarne. Med någon synnerlig kraft fördes kriget emellertid icke å någondera sidan. Den plan, som i öfverläggningarne mellan konungen och hans rådgifvare framträdde, planen, att Karl Gustaf skulle lämna det polska kriget och själf föra sina trupper an mot ryssarne³⁾, kom aldrig till utförande, och Karl Gustaf måste koncentrera sin kraft på Polens betvingande, på bekämpandet af alla de talrika fiender till Sverige, som tid efter annan bröto löst. Men icke heller ryssarne förmådde föra kriget med kraft. Väl slöto de i oktober 1656 stillestånd med Polen i Vilna, åtföljdt af aftal om ömsesidig hjälp mot svenskarne, men det som tsaren främst ville vinna af Polen och hvarom han i Vilna erhållit löfte, nämligen successionen för sig till Polens och Litthauens förenade troner, vann han icke — i stället lofvades i ett det följande året afslutadt fördrag

¹⁾ *Pufendorf*, ss. 129 f.; 195 f.

²⁾ Den 20 maj 1656 blefvo alla slags vapen legaterna och deras svit frantagna. Den 24 maj underrättades de om, att ett annat "hof", än det, hvaruti de dittills logerat, vore stäldt i ordning åt dem, och samma dag måste de, legaterna, i vagn efter "fyra gemene formans hästar" och sviten till fots, beledsagade af strelitser, under ideligt trummande och under skymford af de kringstående, bege sig af till det nya "hofvet", utom staden, hvilket befans vara "ett litet stenhús". Till detta hörde en trädgård, där legaterna och de förnämligare af sviten fingo spatsera, men icke gemene man. *B.P.* pp. 534—555.

³⁾ *Carlson*, I, 191.

mellan Johan Kasimir och Österrike denna succession åt det habsburgiska huset — och kriget mellan Polen och Ryssland uppblussade på nytt. Krims tatarer, hvilka i början understödt kosackerna mot Polen, hade sedermera dragits öfver på Polens sida och bekämpade nu såväl kosackerna som ryssarne. Kosackerna själfve, till hvilkas bistånd Ryssland dragit svärdet, visade sig ingalunda vara att lita på: de drefvo underhandlingar med Sverige, äfven sedan detta land kommit i öppen fejd med Ryssland, ja, till och med med Polen. Men hvad som mer än allt detta förlamade Rysslands kraft, var den inre svaghet, af hvilken sedan länge det stora moskovit-riket led ¹⁾.

Man kunde under sådana förhållanden vänta, att en fred mellan Sverige och Ryssland snart skulle komma till stånd. Också var Karl Gustaf, som icke försummade att i den mån han kunde med vapen och diplomatiska förbindelser ²⁾ möta ryssarnes anfall, dock alltjämt benägen till en fredlig uppgörelse med dem, ehuru han visserligen lika litet med dem som med andra fiender ville sluta en fred, som medförde någon som helst förlust. Redan den 9 dec. 1656 förordnade han alternative riksskattmästaren Magnus Gabriel de la Gardie och generalguvernören i Ingermanland och Kexholms län Gustaf Evertson Horn att stå i spetsen för en fredsunderhandling med ryssarne — detta under förutsättning, att de svenske sändebuden i Moskva, åt hvilka eljest denna underhandling skulle anförtrors, icke i tid blefvo lösgifna ³⁾. Och detta var visserligen icke det enda sätt, hvarpå

¹⁾ *Hermann*, ss. 621 ff.

²⁾ Hos kosackerna, tatarkanen och sultanen sökte Karl Gustaf stöd icke blott mot Polen, utan äfven mot Ryssland. *Pufendorf*, ss. 220 ff., 301 ff. Som bekant, hade konungen härutinnan ringa eller ingen framgång.

³⁾ Instruktionen, dat. 9 dec. 1656, Marienburg, i *R.R.* (tryckt i *Svenske Mercurius* mars 1761). Jfr konungens bref till Gustaf Evertson Horn s. d. *ders.*

Karl Gustaf ådagalade sina fredliga tänkesätt; han visade dem ständigt under den följande tiden ¹⁾. Spår af benägenhet för en fredlig öfverenskommelse med Sverige visade sig visserligen en och annan gång hos ryssarne ²⁾, men något allvarligt försök att få en sådan till stånd hördes på länge icke af från deras sida. Slutligen kom dock den tid, då de ansågo fred med Sverige värd att med allvar eftersträfvast. I bref af 10 dec. 1657 ³⁾ till sina sändebud i Moskva hade Karl Gustaf sagt sig vilja gifva tsaren den äskade titelförhöjningen, utan alla förbehåll i hvad som rörde de polska länder, på hvilka tsaren gjorde anspråk, men i fråga om den delen af titeln, som ansågs kunna innebära anspråk på svenska områden, endast med det förbehåll, att några sådana icke med densamma afsåges eller i framtiden skulle komma att göras ⁴⁾. För öfrigt beordrade konungen sändebuden att efter mottagande af brefvet underrätta tsaren om hans benägenhet att gifva efter för dennes pretentioner med afseende på titeln; de skulle begära att blifva frigifna för att företaga en underhandling i Moskva, hvilken skulle förbereda en traktat på gränsen till biläggande af alla tvistigheter mellan de båda rikena. En sådan traktat förklarade sig konungen villig att inleda, äfven om tsaren skulle neka att lösgifva sändebuden före dess fullbordande. Den 17 februari följande året kom detta bref legaterna till handa ⁵⁾; icke fullt tvänne månader, innan det skrefs, hade dessa från Moskva till konungen afsändt "hofjunkaren" vid svenska legationen derstädes Conrad von Berner med ett bref, dat. Moskva 19 okt. 1657 och vederbörligen granskadt i ryska kansliet, i hvilket de uttryckligen tillkännagåfvat tsarens villighet till

¹⁾ Se t. ex. brefven till de la Gardie, 9 mars, 14 maj, 25 sept., 22 okt. 1657; till de svenska sändebuden i Moskva 11 juni s. å. *R.R.*

²⁾ *Pufendorf*, ss. 211, 342 f.

³⁾ Dat. Wismar. *R.R.*

⁴⁾ Om denna del af titeln se ofvan.

⁵⁾ *B. P.* p. 962.

förlikning¹⁾). Som svar härpå afsände konungen med samme Berner ett bref till legaterna, dat. Kiöge 20 febr. 1658²⁾), i hvilket han uppmanar dem till påskyndande af underhandlingen i enlighet med ordena af 10 dec. Då var freden med Danmark nyligen sluten; Karl Gustaf kunde sålunda underrätta sina legater om de storartade landvinningar Sverige gjort, och han kunde med skäl hoppas på, att dessa skulle bidraga att ingifva ryssarne allvarliga tankar på fred. Så blef ock förhållandet. Den 16 april kom Berner tillbaka till Moskva³⁾); den 28 april om morgonen blefvo Bjelke och hans kolleger underrättade om, att de den följande dagen skulle föras till ett annat "hof" än det, hvori de under nära tvänne år uppehållit sig, och efter sin ankomst dit få offentlig konferens på slottet med af tsaren förordnade kommissarier; samma dag återfingo de sina vapen, hvilka, såsom ofvan nämnts, blifvit dem frantagna den 20 maj 1656, och den 29 lemnade de det gamla "hofvet"⁴⁾). Mellan dem och de ryska ombuden inleddes nu en underhandling, hvaraf frukten blef dels en försäkran från rysk sida, att den förändrade titel, på hvilken tsaren gjorde anspråk, i intet afseende i framtiden skulle lända Sveriges krona till något förfång, motsvarad af en förbindelse från svensk sida att gifva tsaren den äskade titeln⁵⁾); dels en öfverenskommelse om preliminärerna för en blifvande underhandling; alla aktstyckena daterade den 21 maj 1658.

1) *B. P.* pp. 918 ff.; 933.

2) *R.R.*

3) *B. P.* p. 982.

4) Deras färd var nu något annorlunda än den varit år 1656. Åt legaterna bestods en af tsarens egna vagnar, försedd med glasfönster och dragen af 6 bruna hästar; sviten red på 40, väl munderade hästar. *B. P.* pp. 1041 ff.

5) I *Musc.*: *Ryska diplomatiska handlingar från 16 och 17 seklen, öfversatte och förtecknade*, finnes (bundet 2 no 7) den ryska skriften i fråga i svensk öfversättning; ett förslag till den svenska finnes i *B. P.*, pp. 1193 ff.; detta förslag blef, såsom dessa protokoll gifva vid handen, icke ändradt i någon väsentlig punkt.

Hufvudinnehållet af denna senare var följande. De svenska legaterna i Moskva skulle få afresa till Narva och där förena sig med de af den svenske konungen jämte dem till underhandlare förordnade; den 12 juni skulle de och af tsaren förordnade legater, såvida icke elaka vägar eller andra oförmodeliga händelser förorsakade uppskof, sammanträffa vid Narova eller Pliusa ¹⁾ på någon ort, som, så länge underhandlingen varade, ej skulle anses för någon gränsort. Där skulle underhandlas om en uppriktig fred, tills vidare var mellan Sverige och Ryssland en vapenhvila aftalad att räcka under hela den tid förhandlingarne ägde rum och så lång tid efter deras afslutande, därest de skulle komma att aflöpa utan resultat, som de resp. legaterna kunde med hvarandra öfverenskomma om ²⁾. Den 29 maj lämnade de svenske legaterna Moskva; den 29 juni kommo de in på svenskt område i närheten af Jama och följande dagen — det var då jämt tre år efter sedan deras fullmakter som svenska sändebud till Ryssland daterats — foro de in i Narva ³⁾.

Den 12 juni var det under sådana omständigheter naturligtvis omöjligt att börja underhandlingen. Den skulle i själfva verket komma att börja vida senare. De svenska legaterna — de voro, utom Bjelke, legationens främste man, och Krusenstjerna, generalmajoren, guvernören öfver Reval och Estland *Bengt Horn* och hofrådet *Johan Silfverstjerna* ⁴⁾ — kunde redan den 2 juli

¹⁾ Pliusa eller Plysa var en biflod till Narova på högra sidan, hvilken till en del bildade gräns mellan Sverige och Ryssland.

²⁾ Flera kopior af den svenska urkunden till denna preliminärtraktat finnas i *Muse: Handlingar till Gesandterna Frih. G. Bjelkes, Alexander von Essens och Philip von Krusenstjernas beskickning 1655—58.*

³⁾ *B. P.* pp. 1267; 1281 ff.

⁴⁾ Essen hade i följd af sjuklighet och "andra sina privata skäl" erhållit befrielse från deltagande i underhandlingen. Se Karl Gustafs bref till legaterna 17 och 29 juli, *B.B.* de la Gardie var numera upptagen på annat håll; han hade af konungen förordnats att vara första man bland de till fredsunderhandling med Polen förordnade sändebudon

från Narva skrifva till konungen, att de höllo sig beredda att sammanträffa med ryssarne ¹⁾. Men de ryska legaterna — de voro knäs *Ivan Prozorovskij* såsom förste man, *Afanasij Lavrentievitsch Ordin-Nastjokin*, *Ivan Prontjstjev*, *Gerasim Dochturov* och *Jefim Juriev* — gjorde sig icke brådtom. Den 5 augusti bröto de ändtligen upp från Novgorod för att närma sig svenska gränsen ²⁾. Men först den 8 oktober kunde de "subdelegerade", som å ömse sidor af hufvudlegaterna förordnats att avsluta de nödiga preliminärerna i och för den egentliga underhandlingen, sammanträffa ³⁾ — detta i följd af tvister om orten för denna preliminärs underhandling. Ändtligen hade man enat sig om, att den skulle försiggå vid Valiesar, en ort, belägen vid Narova mellan Narva och Wasch-Narva, och på denna ort bestämdes det nu, att äfven den egentliga underhandlingen skulle föras. Den 16 november bröto de svenska underhandlarne upp från Narva, och följande dag hölls i Valiesar den första konferensen mellan dem och de ryska ⁴⁾.

Det var från början beramadt och i preliminärtraktaten bestämdt, att underhandlingen skulle gälla fred. Men man måste snart uppgifva försöket att få en sådan till stånd. De vilkor, som å ömse sidor framställes,

den 20 dec. 1657. Till Gustaf Evertsson Horn, som s. d. i hans ställe fått i uppdrag att stå i spetsen för försvaret i Finland, Ingermanland, Estland och Livland, skref konungen, att han ämnade använda honom som första man vid underhandlingen med ryssarne, därest ej hans sändebud i Moskva lösgåfvos, samtidigt med att han nnder rättade B. Horn och Silfverstjerna om, att de under alla omständigheter skulle deltaga i förhandlingarne med ryssarne. Konungen till de la Gardie och G. E:son Horn, Wismar 20 dec. 1657; till den senare samt B. Horn och Silfverstjerna, Kiel 22 jan. 1658; *R.R.*

¹⁾ *W. P.*

²⁾ Bref från dem till de svenske legaterna i svensk öfversättning, dat. 11 aug. *W. P.*

³⁾ Rapport af de svenske legaterna till konungen. 12 okt. Narva. *W. P.*

⁴⁾ Rapport af de svenske legaterna till konungen Valiesar 23 nov. *W. P.*

voro öfverdrifna och oantagliga. Från underhandling om fred öfvergick man emellertid till underhandling om ett stillestånd. Äfven härvid saknades icke tvistepunkter; en sådan var särskildt frågan om, på huru lång tid ett sådant skulle afslutas. För svenskarne, som sågo, att stilleståndet ovilkorligen skulle för Sverige medföra förlust i område, var det naturligtvis af intresse, att ett kortvarigt stillestånd slöts; ryssarne däremot hade all anledning att önska ett långvarigt; de påyrkade ock en vapenhvila på 20 år. Men de gäfvo med sig, och den 20 december 1658 afslöts på tre år stilleståndet i Valiesar ¹⁾.

Vi skola en stund uppehålla oss vid bestämmelserna i detta fördrag, som under den tid, om hvilken denna afhandling rör sig, reglerade förhållandet mellan Sverige och Ryssland.

Det bestämde i första rummet, att mellan Sverige och Ryssland skulle vara vapenstillestånd under trenne år, räknade från 20 december 1658 ²⁾, och att, försåvidt som under dessa år ingen fred mellan de båda rikena komme till stånd, det skulle bero på de resp. suveränernas goda vilja att förlänga stilleståndet till 20 år, — den tid, på hvilken ryssarne velat hafva det afslutadt —; i alla händelser skulle utan beskickningar intet krig börjas.

Under dessa år skulle de städer och områden, som under kriget af tsaren eröfrats och intill den i Moskva upprättade preliminärtraktaten af den 21 maj 1658 af honom innehafts, nämligen Kockenhusen, Dorpat, Marienburg, Adzel med deras slott och områden, Wasch-

¹⁾ *Pufendorf* ss. 560 ff., bref af Silfverstjerna till riksdrotsen Per Brahe, Narva 27 dec. 1658 (tryckt i: *Ur Per Brahes Brefvexling. Bref från och till Per Brahe, utgifna af K. K. Tigerstedt, Helsingfors 1880*). — Sitt samtycke till afslutande af ett kortare stillestånd på de vilkor, som sedan kommo till stånd, lämnade Karl Gustaf i bref till G. Bjeke 14 sept. 1658, skrifvet i lägret utanför Köpenhamn. *R.R.* En fred, som medförde landafträdelser, ville konungen på inga vilkor sluta.

²⁾ Icke, såsom Carlson påstår (I, 396), från den 21 Maj 1659.

Narva med sitt fiske samt byn Jamo, belägen på samma sida (den venstra) om Narova som Valiesar, och de fiskarebyar, som lågo på den andra sidan vid stranden af Pejpus; så ock de i det s. k. lilla Livland belägna städer, som, egentligen tillhörige Polen, af ryssarne tagits antingen från svenskarne eller direkt från polackarne — tillhöra tsaren med allt hvad därunder lydde och den 21 maj 1658 af honom innehafts.

Handeln skulle hädanefter som före kriget vara fri och obehindrad de båda rikena emellan, så att å ömse sidor köpmännen, sedan de på vederbörligt tullhus erlagt sin tull och för den första gränståhållaren uppvisat pass från magistrasen i den stad, därifrån de kommo, obehindradt skulle få handla i hvarterdera riket. Likaledes skulle, i enlighet med hvad förut varit fallet, hvarterdera landets köpmän få behålla sina "fria handelshus", svenskarne i Moskva, Stora Novgorod och Pskov; ryssarne i Stockholm, Viborg, Riga, Reval och Narva.

Alla fångar skulle frigifvas, de, som voro i de närmast belägna fästena, med det första; de som voro längre bort, inom 1 mars 1659, och de, som voro på de aflägsnaste orterna, inom år och dag; dock skulle de, som ville blifva kvar, där de voro, äga rätt härtill.

De båda suveränernas titlar skulle för framtiden å ömse sidor skrivas så, som de själfva brukade skriva dem; skulle någon af dem komma att förvärfva ett nytt område och därmed ett tillägg till sin titel, ägde han detta bruka, dock utan någon slags "prejudice" för den andre ¹⁾).

¹⁾ Då den "lilla" titeln användes, skulle den skrivas på följande sätt; den *svenske konungens*: Sveriges, Götes och Vendes konung, storfurste till Finland, hertig uti Estland och Karelen, herre öfver Ingermanland; *tsarens*: samoderzjets öfver hela Stora, Lilla och Hvita Ryssland, samt till många andra länder och herradömen uti öster, vester och norr sin faders och farfaders efterföljare (arvinge) och öfver storfurstendömet Litthauen en herre och obladatel. (Om orden samoderzjets och obladatel, se *Hallenberg*, IV. ss. 579, 583, 586.)

Såsom vi nedan skola se, voro orden: herre öfver Ingermanland uteslutna i den ryska fördragsurkunden.

I och för läggandet af en gräns mellan det område, som under stilleståndstiden skulle komma att tillhöra tsaren, och det, svenskarne behöllo, skulle den 1 juni 1659 å ömse sidor sammankomma "tre män af adel och sekreterare" mellan Riga och Kockenhusen; gränsregleringen skulle taga sin början vid Düna och sedan fortsättas in till Wasch-Narva.

De båda suveränerna skulle sända hvarandra "budskap eller poster" med förfrågan, när och hvarest på gränsen de sändebud, som skulle afskickas med de resp. ratifikationsbrefven, skulle mötas. När, efter träffad öfverenskommelse härom, dessa sammanträffade, skulle de granska hvarandras ratifikationer i original och taga kopior af dem, för att sedan, om skrifterna befundes riktiga, bege sig till de resp. suveränerna och i deras händer öfverlämna ratifikationerna.

Under varande stillestånd skulle intetdera riket på något sätt understödja det andras fiender; särskildt skulle från intet håll hjälp lämnas den polske konungen. De sändebud, som å ömse sidor sändes med ratifikationsbrefven, skulle, så framt det så behagade de resp. suveränerna, befullmäktigas till afslutande af ett förbund mellan Sverige och Ryssland mot Polen.

På de svenska underhandlarnes begäran, att man skulle göra ett aftal om vissa operationsområden, inom hvilka svenskar och ryssar kunde utan förfång för hvarandra agera mot den gemensamma fienden, hade man beslutat, att detta skulle hemställas till suveränerna och att tills vidare de svenske och ryske generalerna skulle med hvarandra korrespondera om krigsrörelserna.

Skulle det för godt finnas, att en underhandling om fred under stilleståndstiden inleddes, så kunde detta ske genom utsedde "stora" sändebud.

Om under stilleståndstiden någon af de båda suveränerna, konungen af Sverige eller tsaren, skulle afida, skulle dennes efterträdare "besöka" den andre suverän-

nen genom gesandter och tillbjuda förlängning af stilleståndet, hvarpå denne senare skulle "besöka" den andre i lika måtto, och stilleståndet å ömse sidor genom bref bekräftas.

En af de svårare tvistepunkterna under förhandlingarne vid Valiesar hade varit frågan om Kurland. Detta lands hertig, Jakob, var, som bekant, vasall under Polen, men förbindelsen mellan honom och detta rike var lös, och han hade alls icke visat någon lust att understödja sin herre, den polske konungen, i de svårigheter i hvilka denne råkat. Af Karl Gustaf hade han begärt bekräftelse på den neutralitet Kristina hade beviljat honom, men i stället att gifva en sådan ansatte den svenska konungen honom med uppfordringar att öfvergifva Polen och träda i lydadsförhållande till Sverige — något som ej hellre föll hertigen i smaken. Så kom denne att intaga en mellanställning mellan mot hvarandra fiendtliga makter, vän till ingen och öppen fiende till ingen. Hans politik blef en konjunkturpolitik och väckte hos svenskarne den största förbittring. Man tillskref hans bearbetningar den allt mindre vänliga, slutligen öppet fiendtliga politik mot Sverige, som följdes af Brandenburg, hvars kurfurste var hertigens sväger; och man ansåg honom motarbeta Sveriges intressen öfverallt, där detta lät sig göra. När Sverige anfölls af Ryssland, stälde sig hertigen i förbindelse med detta senare land, hvilket han under dåvarande förhållanden säkert ansåg som en lämpligare beskyddare för sig och sitt land än det maktlösa Polen eller det öfvermäktiga Sverige. Detta hans uppförande förorsakade, att Karl Gustaf beordrade fältmarskalken *Robert Douglas*, hvilken af honom förordnats att under de la Gardies frånvaro vid polska fredsunderhandlingen stå i spetsen för försvarsverket i Estland och Livland ¹⁾, att bemäktiga sig hertigens person

¹⁾ Fullmakt 25 maj 1658, Göteborg. *H.R.* (Gustaf Evertson Horn, åt hvilken, såsom nämnts, detta uppdrag bland annat lämnats den 20 dec. 1657, önskade nu konungen behålla kvar i Finland till skydd för

och land. Douglas tillfångatog vid öfverrumpling af Mitau hertigen, hvilken fördes till Riga, och besatte landet, 1658 ¹⁾.

Vid Valiesar lade sig de ryska legaterna ut för Kurland och anhöllo, att konung Karl Gustaf ville bekräfta den neutralitet, som landet förut åtnjutit. De lyckades emellertid icke genomdrifva denna sin önskan; allt hvad de vunno, var, att det i stilleståndsfördraget infördes, att Kurland och Semgallen på så sätt inneslötos i stilleståndet, att inga fiendtligheter mellan svenskt och ryskt krigsfolk därstädes skulle föröfvas, samt att frågan om Kurlands neutralitet hemställdes till konung Karl Gustaf.

Mellan Sverige och Ryssland hvilade sålunda vapnen. Framtiden skulle visa, om de båda makterna skulle finna det med sitt intresse förenligt att hålla stilleståndet eller att bryta det eller att låta det öfvergå till en "evigvarande" fred. Men vare sig det ena eller det andra skulle blifva fallet, så gaf dock tillsvidare detta åt Sveriges hårdt hemsökta östersjöprovinser trygghet från Rysslands sida. Handeln mellan svenskar och ryssar i dessa trakter började återtaga sin vanliga, af kriget länge afbrutna gång ²⁾. Å ömse sidor skedde utlevering af fångar, hvarvid dock å svensk sida klagades öfver, dels att svenska fångar under löften om stora förmåner lockades att stanna kvar i Ryssland, dels att många sådana mot sin vilja kvarhöllos hos enskilde ryssar ³⁾.

detta och Ingermanland. Konungen till G. E. Horn 5 Maj 1658, Göteborg. *ders.*)

¹⁾ *Pufendorf*, s. 559; *Carlson*, I, 397 n. 2.

²⁾ Guvernören i Estland Bengt Horn till konungen. Reval 4 febr. 1659. Orig. *Lironica* N:o 136.

³⁾ Gen.-guvernören i Ingermanland Chr. Horn till konungen. Narva 18 jan., 29 mars 1659. Orig. *Ingrica* N:o 12.

II.

Öfversigt af Sveriges och Rysslands yttre ställning vid afslutandet af stilleståndet i Valiesar; Adrian Müllers sändning till tsar Alexei; Michail Mairov's till Karl X Gustaf. Den i Valiesar föreskrifna gränsläggningen börjar och afbrytes.

Det anfall på Danmark, som Karl X Gustaf företagit i aug. 1658, hade icke bringat honom lycka. Af det sätt, hvarpå danskarne försvarade sin hufvudstad, fick konungen lära, hvad han redan i Polen borde hafva erfarit: huru ett folk, som synes krossadt och vanmäktigt, vid yttersta nöd kan utveckla en ej anad kraft. Medan svenskarne på polskt område trängdes tillbaka mer och mer, läto Polen, Österrike och Brandenburg i slutet af året sina trupper rycka in i Holstein och på jutska halfön; de svenska trupper, som stodo derstädes, måste vika undan. Holländarne, som länge motarbetat Sveriges intressen, sände en flotta till Öresund; den undsatte Köpenhamn och beherskade sundet. Någon egentlig hjälp fick konungen icke från något håll. England och Frankrike voro visserligen nu, som förut, i det hela vänligt stämde mot Sverige, men de hyste farhågor för Karl Gustafs ärelystnad och blefvo snart nog betänkta på att ordna förhållandena i Norden på ett sätt, som ^{med en gång} ingalunda kom att falla honom i smaken. Så var denne vid tiden för afslutandet af stilleståndet i Valiesar kringvärfd af svårigheter, hvilka det kräfdes ett mod, sådant som hans, för att bekämpa, en kraft som hans för att öfvervinna. Och dessa svårigheter växte alltjämnt.

I och med detsamma farorna för Polen från Sveriges sida minskades, ökades naturligtvis polackernes motståndskraft mot ryssarne. De stora segrarnes tid var för dessa längesedan förbi, en tid af ringa framgång, stundom motgång, hade börjat. Polackar och tartarer bekämpade dem med framgång. Kosackernas politik

vacklade vid dessa tider under inflytelsen af partistrider bland dem mellan Polen och Ryssland; i sept. 1658 hade deras dåvarande hetman, Vijgovski, slutit fördrag med Polen, och på grund af detta voro de tillsvidare i fejd med Ryssland ¹⁾.

Det låg i dessa förhållanden för såväl Sverige som Ryssland en maning att låta det treåriga stillestånd, de sinsemellan afslutat, öfvergå till en fred. Det fans emellertid för en sådan väsentliga hinder: ryssarne kunde icke gärna vara villiga att utan tvingande skäl återlämna de eröfringar de under det senaste kriget med Sverige gjort och i stilleståndet fått behålla, medan det åter föga öfverensstämde med Karl Gustafs lynne att göra en afträdelse.

Förutom uppfyllandet af de egentliga stilleståndsvilkoren hade fördraget i Valiesar ställt på de båda suveränerna, Sveriges konung och Rysslands tsar, åtskilliga fordringar, hvilka de icke utan att bryta stilleståndet kunna underlåta att fullgöra. Dessa voro att å ömse sidor kommissioner skulle utses i och för läggande af en gräns mellan det svenska området, som ryssarne under stilleståndstiden ägde innehafva, och det, svenskarne behöllo; att hvardera regenten skulle utse sändebud, hvilka åt den andre på den ort, hvarest denne befann sig för tillfället, skulle öfverlämna sin monarks ratifikationsbref på stilleståndet; och att, innan dessa resor med ratifikationsbrefven försiggingo, båda regenterna skulle till hvarandra afsända budskap för att inhämta, på hvilken tid och på hvilken ort på gränsen de ofvan nämnda sändebuden skulle sammanträffa med hvarandra i och för granskning af de resp. ratifikationerna. Härjämte hade i stilleståndsfördraget utsagts, att dessa sändebud kunde, om regenterna så funne lämpligt, befullmäktigas till afslutande af ett förbund mellan Sverige och Ryssland mot Polen samt att under stilleståndet genom

¹⁾ Hermann, s. 641.

“store gesandter“ kunde afhandlas om dettas förvandling till fred.

Vi skola nu se till, huru här nämnda fordringar uppfyldes, och i hvad mån, man sökte realisera de önskningsmål, som voro i fördraget uppställda.

De bref i hvilka de svenska legaterna i Valiesar underrättade konungen om stilleståndets afslutande kommo först i midten af februari år 1659 denne till handa ¹⁾. Redan i början af denna månad var konungen dock underrättad härom ²⁾, möjligen genom Krusenstjerna, hvilken farit till honom för att lemna närmare besked om de afslutade förhandlingarne ³⁾. Det var från första stund konungens afsigt att obrottsligen hålla stilleståndet; det var äfven hans mening att om möjligt förvandla det till en fred ⁴⁾. Han skyndade ock att vidtaga de mått och steg som syftade härtill.

Värfvet att resa till tsaren i och för aftal om, när och hvarest de “store“ sändebuden skulle sammanträffa på gränsen, beslöt Karl Gustaf, såsom han själf sade, i enlighet med sina sändebuds vid Valiesar rekommendation, att anförtro åt sekreteraren hos ridderskapet i

¹⁾ Brefven — ett af alla legaterna, dat. Valiesar 21 dec. 1658; ett af Bjelke, Narva 27 dec.; ett af Bjelke, Horn och Silfverstjerna, Narva 28 dec. — föredrogos enligt anteckning på dem för konungen, det förre den 16, de båda senare den 15 Febr. 1659. De finnas i original i *Musc.: Svenska Commissariernas vid ryska traktaten bref 1658*.

²⁾ Konungen till G. E:son Horn och Douglas 5 febr., färtläget för Köpenhamn. *R.R.*

³⁾ Se de ofvan citerade brefven. Den 24 januari 1659 var K. uppkallad i rådkammaren i Stockholm att redogöra för de senaste förhandlingarne med Ryssland. *Rådsprotokoll i Stockholm och Nyköping 1657—59*.

⁴⁾ Konungen till Douglas Landskrona 12 mars, Kroneborg 16 mars. *R.R.* Konungen har vid denna tid äfven haft en tanke på att söka åstadkomma förlängning af stilleståndet på några år, förmodligen endast såsom en nödfallsutväg, därest ej en fred på antagliga vilkor kunde erhållas. *Rådsprotokoll inför konungen 1658—59*; rådslag Landskrona 14 mars.

Ingermanland¹⁾ *Adrian Müller*. Den 2 mars 1659 underrättade konungen denne om detta sitt beslut under uttryckande af förhoppningen att han redan i april kunde vara färdig till afresan²⁾. Detta blef emellertid en omöjlighet redan af det skäl, att konungen först den 2 april afsände det bref till tsaren, hvilket Müller såsom sitt kreditiv hos denne skulle framlämna, jämte instruktion för honom och pass för hans färd genom Ryssland; med dessa skrivelser följde ett nytt bref till Müller, hvori konungen uppmanade honom till skyndsam afresa³⁾.

Karl Gustafs bref till tsar Alexei innehöll endast en underrättelse om Müllers afsändande i enlighet med hvad stilleståndsfördraget i Valiesar bestämt. I sin instruktion ålades denne att, kommen till Moskva eller den ort, där tsaren vistades, anhålla om offentlig audiens hos denne och vid denna aflämna brefvet från konungen samt att därjämte begära sekret konferens med af tsaren förordnade ombud. I denna konferens skulle han begära besked på, när och hvarest på gränsen de ryska sändebuden kunde blifva i ordning att sammanträffa med de svenske; efter erhållet svar härpå skulle han genast anhålla om afskedsaudiens hos tsaren och utan uppskof afresa. Föröfrigt anbefaldes han att inhämta kändedom

¹⁾ Denna titel gifves honom i de flesta af de nedannämnda (se nedan not. 2 och 3!) breffen och skrivelserna, hvilka anginge hans person; och likaledes i ett bref från regeringen till honom om en donation, Sthm 18 dec. 1060, *R.R.*; men i tvänne, brefvet från Karl Gustaf till storfursten och passet för Müller, tituleras denne: ridderskapets i *Estland* sekreterare. Någon fullmakt för M. upptager, så vidt jag kunnat finna, riksregistraturet icke, hvadan jag ej kan afgöra, om han verkligen innehaft båda posterna eller om möjligen den sistnämde titulaturen blott är en misskrifning.

²⁾ Landskrona, *R.R.* Brefvet sändes till Bengt Horn, att af honom på något sätt delgifvas Müller. Konungen till B. Horn, s. d. *ders.*

³⁾ Dessa fyra skrivelser (de tre förstnämnda dat. Landskrona 23 mars, den sistnämnda Kroneborg 2 april *R.R.*) afsändes närmast till Bengt Horn, för att genom honom befordras till brodern Christer Horn. Chr. Horn befaldes kalla Müller till sig i Narva och där lämna honom skrivelserna. Konungen till B. och Chr. Horn, 2 april. *ders.*

om Rysslands inre och yttre ställning, att utforska, hvad för utsigter det finnes för att tsaren ärnade hålla stilleståndet och om ryssarne hyste något begär efter fred med Sverige; han skulle äfven låta förmärka konungens villighet till en fred, n. b. en sådan, hvarigenom ryssarne återlämnade gjorda eröfringar. I bref af den 6 april till Müller gjorde konungen ett par mindre väsentliga tillägg till denna instruktion ¹⁾).

Den 12 maj mottog Müller i Narva af Christer Horn konungens skrivelser af den 23 mars, den 2 och 6 april. Han begaf sig därpå, sedan underrättelse om hans förestående resa afgått till vojevoden i Novgorod, och denne underrättat om, att allt vore i ordning för denna, på väg till tsaren. Vid gränsen mottogs han af en pristav, som sedan följde honom till Moskva. Den 20 juni anlände han dit; den 22 erhöll han offentlig audiens hos tsaren, hvarvid han till denne lämnade sin konungs bref ²⁾).

Den följande dagen erhöll Müller konferens med af tsaren utsedde ombud, hvaribland befunno sig "dumnyj diaken" ³⁾ *Almas Ivanov* och "diaken" (sekreteraren) *Jefim Juriev*, en af deltagarne i förhandlingarne i Valiesar och redan utsedd som medlem af den stora beskickning, som tsaren skulle afsända till konungen af Sverige. Inför dessa gjorde Müller en framställan om de saker, hvilka han beordrats att andraga. En kortare diskussion uppstod, i hvilken man snart enades om lämplig-

¹⁾ Brevet, dat. Kroneborg, i *R.R.* Dessa tillägg voro, att Müller vid konferensen äfven skulle påminna om dels, att alla svenska fångar, icke blott de, som voro i tsarens egna fängelser, utan ock de, som voro i privatpersoners våld, måtte frigifvas, dels att de ryska gränsståthållarne måtte beordras att vidtaga alla förberedelser för de svenska sändebudens mottagande vid gränsen och fortskaffande genom Ryssland.

²⁾ Müllers sändning till Moskva skildras här efter de framställningar, han själf gett af densamma, om hvilka se förordet!

³⁾ Titeln "dumnyj diak" förde föreståndaren för det ryska utrikes kansliet (*posolskij prikaz*), hvilken förde protokollet inför tsaren vid sammanträdena med riksrådet (*bojarskaja дума*). Müller titulerar Almas rikskansler, Juriev underkansler.

heten af att de svenska och ryska sändebuden sammanträffade i midten af augusti vid Dorpat, och hvarunder äfven de öfriga frågor, som af Müller bragts å bane, berördes ¹⁾. Konferensen slöts med, att ryssarne begärde en skriftlig affattning af de punkter, om hvilka Müller talat under densamma.

En sådan inlämnade denne den följande dagen i tsarens kansli ²⁾. På svar och på afskedsaudiens fick han emellertid vänta, såsom han själf antog på grund däraf, att man i Moskva väntade det sändebud, som af tsaren affärdats till konung Karl Gustaf i samma ärende som det, hvori Müller reste, men som farit betydligt tidigare än denne.

Under väntetiden sökte Müller i den mån det var honom möjligt — såsom vanligen var fallet med främmande maktens sändebud i Ryssland blefvo han och hans svit mycket strängt bevakade — att göra observationer och samla nyheter. Han sade själf, att han mottagit sådana af trovärdiga och icke trovärdiga personer; hans egentliga sagesman synes ha varit en hos honom till hans uppvaktnings anställd jude. Han fick bland annat reda på, att ryssarne nyss förut lidit flera stora förluster ³⁾; att ett polskt sändebud samtidigt med honom var i Moskva, efter hvad som sades, i syfte att förmå ryssarne till inledande af fredsunderhandling; och han erfor, att ryssarne tänkte obrottsligt hålla stilleståndet samt äfven hyste böjelse för fred med Sverige, dock med vilkor, att detta afträdde Ingermanland och Karelen mot återlämnande af de i sista kriget af ryssarne eröfrade orterna.

¹⁾ I fråga om fångarne lämnade Almas den upplysningen, att alla, som varit i tsarens offentliga fångelser, redan lössläppts, och att ett edikt utfärdats om frigifvande af sådana, som voro hos enskilda. Gränsvojevoderna hade redan, enligt A., fått sina behöriga order i fråga om de svenska sändebudens mottagande och resa.

²⁾ Kopia i *Musc.*: *Envoyéen Adrian Müllers bref och berättelse 1659.*

³⁾ Detta var också verkligen fallet: se *Hermann* s. 643.

Den 1 juli ankom, enligt hvad juden meddelade Müller, det väntade ryska sändebud, som varit hos Sveriges konung. Den 5 juli fick Müller hos tsaren afskedsaudiens, hvarvid han af denne mottog ett svar på konung Karl Gustafs skrifvelse att tillställas honom. Då Müller emellertid icke fått något svar på den skrifvelse, han inlämnat, ansåg han sig ännu ej böra resa. Men redan den 6 antydde den hos honom enligt bruket anställda pristaven, att han genast borde resa. Under erinran om det ovänliga i att på detta sätt liksom drifva bort ett främmande sändebud och påminnande om, att han ej fått svar på sin skrifvelse, anhöll Müller om ett par dagars uppskof med resan. En dag beviljades honom, men icke mer. Den 7 erhöll han genom en skrifvare från kansliet resolution på sina punkter, och samma dag afreste han ¹⁾. Orsaken, hvarför ryssarne hade så brådt med att påskynda hans afresa — de hade gjort på samma sätt med det polska sändebudet strax förut — ansåg Müller vara, att de ville hindra dem båda från att erfara något om sina nyligen lidna förluster — hvilket, åtminstone hvad Müller beträffar, ju icke lyckades.

Under sin resa från Moskva upphann Müller tvänne af de män, hvilka bestämts till deltagare i den ryska ambassaden till Sveriges konung, nämligen "diakerna" Gerasim Dochturov och Jefim Juriev, hvilka båda före honom lämnat Moskva. Den 19 juli skref Müller från Novgorod, dit han anländt dagen förut, till konungen ett bref, hvori han redogjorde för resultatet af sin sändning; den 26 aug. kom detta bref konungen till handa på Fredriksborg ²⁾. Det ryska sändebud, kavallerilöjt-

¹⁾ Denna resolution, hvilken i öfversättning af Müller under resan afsändes till konungen, (se hans från Novgorod skrifna bref till denne), har jag ingenstädes lyckats påträffa. Dess hufvudsakliga innehåll var med all säkerhet, i tillämpliga delar, blott ett upprepande af de svar på Müllers punkter, som under konferensen gifvits från rysk sida.

²⁾ Enligt anteckning på detsamma. Det sändes närmast till B.

nanten *Michail Mairov*, som hos Sveriges konung ägde att förrätta, hvad Müller fått i uppdrag att utföra hos tsaren, hade tidigare än denne blifvit affärdad. Redan den 1 mars hade han af Christer Horn från Narva befordrats närmast till Viborg för att därifrån fortsätta sin resa öfver Åbo och Ålandshaf¹⁾; den 10 april ankom han till Stockholm, därifrån han afreste den 14, beledsagad af en ryttmästare och ryska translatorn Jonas Brandt²⁾. Den 9 maj mottog konung Karl Gustaf honom i audiens på Kroneborg och erhöll då tvänne bref från tsaren. Den 25 maj fick Mairov, likaledes på Kroneborg, afskedsaudiens och i denna af konungen svar på tsarens skrivelser. Den 1 juli var Mairov, såsom vi ofvan sett, redan tillbaka i Moskva.

Ett af de bref från tsaren, hvilka Mairov öfverlämnade till konungen — båda voro daterade Moskva den 7 febr. 1659³⁾ — innehöll en underrättelse om, att Mairov sändts för att af konungen höra, när och hvarest på gränsen han ansåg lämpligast, att de sändebud, som skulle resa med regenternas ratifikationsbref, sammanträffade. På samma gång omnämnde tsaren, hvilka personer, han hade utsett till detta värf, och anhöll, att konungen ville befullmäktiga de män, han komme att förordna till sändebud, att underhandla med de ryska om fred. Det andra brefvet rörde hertigen af Kurland. I stilleståndet hade utsagts, att det skulle hemställas till konungen af Sverige, huruvida Kurland skulle åtnjuta neutralitet. Nu anhöll tsaren, att konungen ville bevilja landet en sådan och frigifva den fängne hertigen;

Horn, och af honom till konungen. Müller har sedan själf farit till konungen, och åt honom personligen lämnat tsarens bref på Korsör d 14 nov., enligt anteckning i detsamma.

¹⁾ Chr. Horn till konungen. Narva 8 mars, orig. *Ingrica*: 12.

²⁾ *Bref till K. M:jt från rådet 1655—1659*; bref Sthm 30 april 1659. Den ryske utskickades svit utgjorde enligt detta 15 personer.

³⁾ Båda finnas öfversatta på svenska språket i *Musc.: Förhandlingar mellan Sverige och Ryssland under Karl X Gustaf*.

uppfyllandet af denna begäran skulle tsaren anse som ett synnerligt vänskapsbevis från konungens sida.

På hvart och ett af brefven svarade konungen särskildt ¹⁾. I svaret på det förra nämde han, hvilka personer af honom utsetts att fara till tsaren med hans ratifikation af stilleståndet, och att dessa snart skulle sammankomma med de ryska afskickade mellan Riga och Kockenhusen; lofvade att gifva dessa en fullmakt, att, medan de voro hos tsaren, inleda en fredsunderhandling, hvilken sedan skulle fullföljas på lämplig ort efter öfligt vis och sätt och anhöll, att tsaren ville på samma sätt befullmäktiga sina sändebud. I det andra brefvet förklarade sig konungen ej kunna tillmötesgå tsarens begäran i afseende på Kurland och dess furste.

Då dessa konungens bref ankommo till Moskva, befann sig Müller där och afvaktade svar på den skrifvelse han fört med sig från konung Karl Gustaf, och för hvars innehåll vi ofvan i korthet redogjort. Den 5 juli erhöll Müller, såsom ofvan nämnts, vid sin afskedsaudiens tsarens svar ²⁾. Det innehöll, att tsaren redan från Moskva affärdat de sändebud, som skulle resa med hans ratifikationsbref, och att han gifvit dem order att med de svenska sändebuden aftala om tid och ort för sammanträffandet ³⁾.

En af de skyldighetér, hvilka stilleståndet ålade de båda suveränerna, Karl Gustaf och tsar Alexei, var sålunda genom Müllers och Mairov's beskickningar uppfylld. Å så väl svensk som rysk sida hade det uttalats, att de sändebud, som skulle komma med de resp. ratifikatio-

¹⁾ 25 maj. Kroneborg RR. (Brefvet om hertigen af Kurland är blott upptaget i utdrag.)

²⁾ En särdeles slarfvigt skrifven svensk öfversättning (koncept) af detta fins i *Musc.: Förhandlingar mellan Sverige och Ryssland under Karl X Gustaf*.

³⁾ Härigenom blef den öfverenskommelse, som i fråga om tiden och orten för denna, kommit till stånd i konferensen mellan Müller och de ryske deputerade den 23 juli (se ofvan!), satt åsido.

nera, äfven skulle komma att få i uppdrag ett vida viktigare värf: underhandling om en evigvarande fred. Tsarens försök att skaffa hertigen af Kurland hans land och hans frihet åter hade alldeles misslyckats. I fråga om gränsläggningen hade i Valiesar bestämts, att tre män af adel och sekreterare skulle å ömse sidor utses och sammanträffa med hvarandra mellan Riga och Kockenhusen den 1 juni 1659 för att lägga hand vid detta värf. Den 2 april d. å. — samma dag, som konungen närmast till Bengt Horn afsändt bl. a. det bref till tsaren, som af Müller skulle framlämnas, och instruktioner för denne — skickade han, likaledes till Horn, att af honom befordras till adressaterna, bref till landtdomarne i Livland *Carl Stackelberg* och *Wolmar Schlippenbach* samt sekreteraren vid staten i Estland *Andreas Walwick* med underrättelse, att konungen ämnade använda dem vid den stundade gränsläggningen och att de hade att för detta uppdrag hålla sig beredda¹⁾. Sedermera beslöt emellertid konungen att i stället använda Walwick vid den beskickning, som närmast skulle åt tsaren öfverlämna konungens ratifikationsbref på stilleståndet; detta, emedan, såsom konungen själf sade i bref till honom, hans person vore honom synnerligen rekommenderad, såsom den där hade god kunskap om sakerna och kunde vid det viktiga värf, konungen ämnade gifva honom, blifva af stor nytta²⁾. I Walwicks ställe satte konungen vice presidenten i Dorpats hofrätt *Conrad von Wangersheim* såsom gränskommissionens förste man och till honom sändes fullmakten och instruktioner för gränskommissarierna³⁾.

I denna instruktion ålades dessa att hålla sig beredda att i enlighet med stilleståndsfördraget den 1 juni sammankomma med de ryska kommissarierna på gränsen

1) Brefven till Stackelberg, Schlippenbach, Walwick datt. Landskrona 23 mars. *RR.* Bref till B. Horn 2 April Kroneborg *ders.*

2) Konungen till Walwick 18 april Kroneborg. *RR.*

3) Brevet till Wangersheim och instruktionen, båda daterade 19 april Kroneborg. *RR.*

mellan Riga och Kockenhusen; att, sedan å ömse sidor fullmakterna granskats, mottaga den ryska fullmakten i original och utlämna sin egen originalfullmakt; att därpå börja gränsregleringen vid Düna mellan Riga och Kockenhusen. Vid denna skulle de svenske kommissarierna noga se upp, att på intet ställe ryssarne droge till sig större landområde än det, de verkligen den 21 maj 1658 innehaft; sedan den tiden hade nämligen veterligt vojevoden Ordin-Nastjokin i Kockenhusen och andra befälhafvare på de från svenskarne eröfrade slotten besatt områden, hvilka de vid den tiden ej haft inne, och dessa öfvergrepp fingo naturligtvis ej nu lämnas obeaktade.

Först den 9 maj mottog Walwick i Reval konungens bref till honom af den 23 mars. Han afsände då genast till Stackelberg och Schlippenbach de till dem ställda brefven från konungen och anhöll på samma gång i bref till generallöjtnanten *Simon Grundel Helmfeldt*, hvilken, ehuru utnämnd till generalguvernör i Ingermanland ¹⁾, ännu utöfvade sitt förut innehafda embete såsom guvernör i Riga, att denne ville meddela Ordin-Nastjokin, att de svenska gränskommissarierna snart stodo färdiga till sitt värf ²⁾. Den 15 maj mottog Wangersheim gränskommissariernas fullmakt och instruktion jämte konungens bref till honom, hvarpå han, enligt egen uppgift, i så stor hast, som det var honom möjligt, begaf sig till Riga, där hans kolleger redan befunno sig före honom. Under tiden hade Helmfeldt brevexlat med Ordin-Nastjokin, men först den 18 juni af denne mottagit under rättelse, att de ryska gränskommissarierna — sedan den 13 s. m. — voro färdiga att lägga hand vid sitt värf ³⁾.

1) Fullmakten för H. som generalguvernör i Ingermanland, dat. 23 mars 1659. Landskrona, i *RR*. Guvernör i Riga efter H. blef generalmajoren *Nils Båth*, och efter dennas snart inträffade död öfversten *Per Sparre*; fullmakterna datt. resp. Kroneborg 25 maj 1659 och Göteborg 18 mars 1660. *ders.*

2) Walwick till konungen 9 maj Reval, orig. *G. B.*

3) Wangersheim till konungen 16 maj Reval, 19 Juni. Riga origg. *G. B.*

Åtskilliga anledningar, hvaraf den viktigaste torde varit penningbrist, kvarhöllo kommissarierna ännu en tid i Riga. Den 28 juni bröto de emellertid upp från denna stad, sedan kort förut guvernörsämbetet i Riga till kommissionens sekreterare förordnat assessorn i Pernaus landträtt och sekreteraren hos ridderskapet i Livland *Caspar Ceumerus*; de ryske kommissarierna hade några dagar förut brutit upp från Kockenhusen. Sammanträffandet skulle naturligtvis försiggå på gränsen; att denna icke var bestämd, förorsakade naturligtvis tvister; dessa blefvo dock icke af någon svårare art. Å en ort vid namn Wiltzing Zeemath lämnade kommissarierna efter utbyte af hälsningar hvarandra kopior af fullmakterna till granskning den 2 juli; vid ett nytt sammanträde å samma ställe blefvo dessa i original utväxlade. Såsom plats för den första sammankomsten rörande själfva gränsläggningen enade man sig om byn Thomsdorf, i närheten af Ogers¹⁾ inflöde i Düna²⁾.

¹⁾ Oger: biflod till Düna på högra sidan.

²⁾ "Kurtze Relation, was vom 19 juni biss zum 9 juli — — — vorgegangen und sich zugetragen" vid gränskommissionen, bilagd bref från kommissarierna till konungen, juli, orig. *G. B.* Bref af des. till guvernören i Riga Nils Båth 5 juli *ders.* — Det noggranna iakttagande af hvad den konungs och det lands värdighet, som man representerade, fordrade, och det ängsliga bemödande att tillse, att motparten på intet vis tillmätte sig något företräde, — dessa lyten hos denna tids diplomati fattades ingalunda nu vid dessa småförhandlingar mellan Sverige och Ryssland. Vid sammanträffandet den 2 juli begärde de ryske kommissarierna, att de svenske skulle möta dem i ett af de förra uppslaget tält. En sådan begäran kunde naturligtvis omöjligen beviljas; och på det att ryssarne i intet afseende skulle lämnas något företräde, måste man bryta sig igenom ett buskage, som fans mellan de svenska och de ryska kommissariernas hufvudtält, och därpå mellan dem lägga en rak väg, sex steg bred; med tillhjälp af ett snöre beräknades sedan, hvar midten af denna väg var och där möttes kommissarierna. Vid sammanträffandet gälde det emellertid att ej låta motparten tala först. Wangersheim började också oförskräckt, men fölls i talet af ryssarna, som från ett papper uppläste hvad de hade att säga; sålunda talade båda parterna på samma gång, men det ser ut som om ryssarne talat högst att döma af de svenske kommissariernas ord om deras "überschreiende Stimmen."

Som norm för gränsregleringen skulle naturligtvis gälla den artikel i stilleståndet, som bestämde, hvad hvardera parten under detta skulle innehafva. Denna artikel var emellertid ej utan sin tvetydighet. Den kunde tolkas så, att allt, hvad ryssarne innehade den 21 maj 1658, skulle af dem under stilleståndet innehafvas; en sådan tolkning skulle medföra, att äfven andra orter än de, som i artikeln i fråga uttryckligen uppräknades, kunde komma att tillerkännas Ryssland. Men den kunde ock tolkas så — och denna tolkning var långt ifrån orimlig — att endast de särskildt uppräknade orterna skulle anses tillsviðare tillhöra Ryssland; hvad som i artikeln yttrades om besittningen den 21 maj 1658, skulle i så fall endast gälla området kring dessa orter. Gränsen kunde komma att läggas på helt olika sätt, allt efter som den ena eller den andra tolkningen kom att göra sig gällande. På möjligheten af tvister i detta afseende voro de svenska gränskommissarierna ej oförberedda. I sitt ofvanciterade bref till konungen af den 19 juni 1659 hade Wangersheim under omnämmande, att han och hans kolleger vid anställda efterforskningar funnit, att ryssarne gjorde anspråk på områden, som de visserligen innehafvt den 21 maj 1658, men som hvarken voro uppräknade i stillestånds-surkundens 4:de artikel, ej heller lydte under de der uppräknade orterna, hemställt om svar på frågan, huruvida sådant skulle anses riktigt eller om i stället endast i artikeln uppräknade orter med hvad af ålder hört under dem skulle vid gränsläggandet tillerkännas ryssarne. Något svar hade naturligtvis ej hunnit anlända, då de båda kommissionerna sammanträffade. Men det visade sig snart, att frågan skulle kräfva en lösning.

Den 13 juli ägde å den beramade mötesplatsen den första konferensen rum emellan de svenska och de ryska kommissarierna i tvänne emellan de båda kvarteren uppsatta och bredvid hvarandra ställda tält. Man började med att granska de delar af stillestånds-fördraget, som

berörde kommissionens värf. Strax stötte man på en olikhet i de båda exemplaren, svenskarnes och ryssarnes. Medan det förra talade om de till Ryssland under stilleståndet afträdda orternas "slott och område", stodo i det senare motsvarande ord i pluralis. Af ordalagen i sitt exemplar togo sig ryssarne nu anledning att yrka det först och främst ett område, hvilket af svenskarne beräknades till 10 à 12 mil på alla sidor om Kockenhusen ¹⁾, skulle tillerkännas dem, såsom, enligt deras påstående, lydande under denna ort. Svenskarne underkände detta yrkande — och en tvist blossade upp, hvilken gränskommisarierna aldrig skulle komma att lösa.

Den 13 och 14 juli förnöttes under tvister om denna fråga ²⁾, hvilken ej kunde undanskjutas, då tvisten främst rörde just det område, med hvilket gränsregleringen skulle taga sin början. Ryssarne påstodo, att deras exemplar af stillestånds-surkunden vore korrekt och svenskarnes felaktig; de förklarade, att hela det område, på hvilket de, i enlighet med ordalagen i fördraget, gjorde anspråk, hade af dem eröfrats och innehafts den 21 maj 1658; det hade stått tsaren fritt att lägga det under Kockenhusen, hvilket denne ock gjort. De svenska kommissarierna, hvilka, innan de af sin monark erhållit de förhållningsorder, de begärt, utan tvifvel ansågo det rättast att i frågan ställa sig på den ståndpunkt, som syntes vara den förmånligaste från svensk synpunkt, invände, att den omtvistade artikelns ord, det tsaren skulle behålla, hvad han den 21 maj 1658 innehaft, ej gälde utan inskränkning, utan endast i fråga om de orter, som i den voro uppräknade; beträffande det område omkring Kockenhusen, på hvilket ryssarne gjorde anspråk, så

¹⁾ Enligt en af de svenska kommissarierna uppgjord beräkning (hvilken finnes i *G. B.*) omfattade det område, som enligt deras mening och af ålder hört under Kockenhusen $84\frac{1}{4}$ hakeland, medan däremot det, som ryssarne dessutom fordrade kring denna ort uppgick till $600\frac{1}{4}$.

²⁾ *Relatio secunda* etc., omfattande tiden 6—16 juli, bilagd gränskommisariernas bref till konungen 16 juli orig. *G. B.*

hade en stor del af det aldrig lydt under Kockenhusen och för öfrigt icke heller af ryssarne innehafts den 21 maj 1658. Naturligtvis påstodo svenskarne, att deras exemplar af stilleståndsurskunden vore korrekt och ryssarnes tvärtom.

De svenska gränskommisarierna befunno sig nu i trångmål. De hade sändt sin tolk, den i denna tids förhandlingar mellan Sverige och Ryssland rätt mycket använde ryske och polske translatorn vid staten i Livland *Jakob Renning*, att af ryssarne taga en kopia af den omtvistade artikeln, sådan denna stod i deras exemplar af fördraget i Valiesar; men dessa förklarade sig icke hafva order att samtycka till något sådant. De svenska kommissarierna sågo nu ingen annan utväg än att söka draga saken ut på tiden så mycket som möjligt; för detta ändamål tänkte de öfvertala ryssarne att låta tvistefrågan hänskjutas till Bengt Horn och Ordin-Nastjokin, hvilka båda deltagit i förhandlingarne vid Valiesar¹⁾. Under tiden sökte de goda råd från det håll, därifrån de närmast hade att vänta sådana; hos de män, hvilka af konung Karl Gustaf fått i uppdrag närmast att åt tsaren lämna hans ratifikation af det avslutade stilleståndet. Ty dessa voro, såsom vi längre fram skola se, redan utsedda af konungen, och af dem befunno sig två, hof- och krigsrådet Gustaf Carlsson Banér och assistensrådet Johan Westring, i Riga, således i kommissariernas närhet; själfve hufvudmannen för legationen till Moskva, Bengt Horn, uppehöll sig i Reval; han var, såsom ofvan nämnts, guvernör öfver Estland.

På det ena som på det andra hållet sökte gränskommisarierna råd; de skrefvo till Horn och till Banér och Westring²⁾. Från den förre kunde ej svar så snart väntas; de senare uttryckte i bref af den 18 juli sitt gillande af kommissariernas åtgöranden och planer samt

1) Kommissarierna till legaterna Banér och Westring 15 juli *L. B.*

2) Bref till Horn, 16 juli; till Banér och Westring, se föreg. not!

häntydde på, att man måhända vid Horns ankomst kunde se till, om ej gränsregleringen kunde gå upp i den väntade förhandlingen om fred ¹⁾).

Tvistefrågans hänskjutande till Horn och Ordin-Nastjokin blef sålunda, hvad de svenske gränskommissarierna sökte vinna. På den konferens, som hölls den 19 juli, och vid hvilken man lika litet som förut kunde enas i tvistefrågan, föreslogo dessa, att man om denna skulle rådföra sig med Horn och med Ordin-Nastjokin, och lyckades slutligen förmå ryssarne gå in härpå. Till Horn, liksom till Banér och Westring afsändes genast underrättelse härom ²⁾).

Då den ort, på hvilken gränskommissionerna befunno sig, icke var säker för polackarne, svenskars och ryssars gemensamma fiender, drogo sig de svenska gränskommissarierna — enligt egen uppgift med ryssanes goda minne — från förhandlingsorten närmare Riga till Rummelschantz ³⁾. Under sin vistelse här gjorde de på begäran af Banér och Westring ett kort besök i Riga, hvarvid man öfverlade om gränskommissionen. Återkomna till Rummelschantz, erhöilo kommissarierna den 30 juli bref från Horn ⁴⁾, skrifvet innan denne ännu fått deras sista bref af den 19 juli. Det innehöll endast, att han snart skulle komma till Riga, hvarifrån han skulle kunna lämna dem fullständigt besked; föröfrigt uttryckte han förundran öfver lydelsen af det ryska exemplaret; både det och det svenska hade ju vid Valiesar blifvit noggrant kollationerade. Dagen förut hade Banér och Westring till kommissarierna afsändt en skrift, hvilken säkerligen

¹⁾ Brevet i *K. P. A.*

²⁾ *Relatio tertia* etc., omfattande tiden 16—23 juli, bilagd bref af kommissarierna till konungen, 23 juli orig. *G. B.* (Det ser emellertid icke ut, som om ryssarne gifvit någon försäkran att vilja inhämta yttrande af Ordin-Nastjokin; i konferensen påstodo de, att han redan upplyst dem om, att deras exemplar vore korrekt men icke det svenska). Gränskommissarierna till Banér och Westring, 19 juli *L. B.*

³⁾ *Relatio tertia.*

⁴⁾ *Dat. Beval* den 25 juli, *G. B.*

var en frukt af den föregående konferensen i Riga (melan dem och gränskommissarierna) och hvare de utvecklade skälen, hvarföre man borde i tvistefrågan slå in på en alldeles ny väg och med fullkomligt åsidosättande af olikheten i exemplaren utgå därifrån, att ryssarne skulle under stilleståndet innehafva, allt hvad de den 21 maj 1658 verkligen innehaft, oberoende af om det stod nämndt i fördraget eller icke ¹⁾).

Då ryssarne under tiden flera gånger låtit förnimma sitt missnöje med det långa uppskofvet i förhandlingarne och fordrat, att de skulle fortsättas, beslöto svenskarne att åter infinna sig på förhandlingsorten. Den 1 augusti skedde en ny konferens. Svenskarne uppvisade Horns bref, men ryssarne ville ej taga någon notis om det, insinuerande, att Horn icke gärna kunde ha skrivit det, om det ej vore till förmån för deras exemplar, hvilket ju vore det riktiga. Nu yrkade svenskarne, att man, med åsidosättande af den olika lydelsen af exemplaren, skulle utgå från hvad hvar och en den 21 maj 1658 verkligen innehaft och därefter lägga gränsen, hvarvid, såsom vid gränsregleringar vanligt, vittnen borde höras. Men detta behagade ej heller ryssarne; de förklarade, att *äfven om* de icke innehaft allt det område kring Kockenhusen, på hvilket de gjorde anspråk, detta dock skulle tillerkännas dem, såsom hörande till Kockenhusen, "den principalaste" orten. Detta var emellertid en fordran, som omöjligen kunde förenas med ordalydelsen i fördraget. Sammankomsten slöts ganska ovänligt: å ömse sidor förklarade man sig skola hänskjuta frågan till de

¹⁾ K. P. A. Det påpekades i denna skrift, att den generella bestämmelsen i fördraget, att tsaren skulle under stilleståndet behålla, hvad han innehaft 21 maj 1658, icke upphäfdes därigenom, att vissa orter särskildt voro specificerade såsom hans tillhörighet. För öfrigt erinrades om, att konjunkturerna manade Sverige till försigtighet, och hänvisades till möjligheten, att gränskommissionen kunde gå upp i en underhandling om fred. I hvad fall som helst skulle ju de förlorade orterna återvinnas af Sverige "entweder per Tractatus oder vi armorum".

resp. regenterna, ryssarne satte på sig sina hattar, svenskarne följde exemplet, och man lämnade hvarandra utan att taga afsked¹⁾.

Under de följande dagarne lågo ryssarne stilla i sitt kvarter. Svenskarne visste, att de skrivit till Ordin-Nastjokin och drogo af deras kvardröjande den slutsatsen, att denne beordrat dem att invänta Horns ankomst till Riga. Äfven de kvarblefvo på sin post fortsättande brevexlingen med Banér och Westring, hvilka efter underrättelsen om konferensen den 1 aug., sedan de på kommissariernas begäran hållit samråd med Douglas och Båth, fortfarande tillstyrkte kommissarierna att hålla sig kvar på den senast intagna ståndpunkten och att för ryssarne framhålla, att deras uppförande kunde leda till förhandlingarnas afbrytande²⁾. Den 2 aug. mottogo kommissarierna från Horn ett nytt bref, som dock icke innehöll något nytt; nu som förut förklarade han sig snart vara i Riga, der han kunde ge ordentligt besked³⁾.

Det dröjde länge, innan någondera parten rörde på sig. Den 16 augusti på aftonen infann sig emellertid i svenska kvarteret ryssarnes tolk med en skrifvelse, i hvilken de förklarade sig på erhållna order ämna bryta upp och begifva sig till Ascheraden⁴⁾, der de skulle stanna, till dess Horn och Ordin-Nastjokin jämte de öfriga å ömse sidor förordnade sändebuden sammankommo och därigenom tillfälle kunde gifvas till verkets återupptagande. De svenska kommissarierna återsände tolken med det svaret, att, sedan nu ryssarne sent omsider förklarar sig villiga till just det, hvarom svenskarne så länge anhållit, näml. kommissionens uppskjutande, ämnade äfven de lämna orten för att slå sig ned i Rummelschantz.

¹⁾ Gränskommissarierna till konungen, 30 juli, orig. *G. B.* Relatio quarta etc., omfattande tiden 23 juli—6 aug., bilagd bref af kommissarierna till konungen, 6 aug. orig. *ders.*

²⁾ Bref till kommissarierna Biga 2 aug. *K. P. A.*

³⁾ Dat. Reval 27 juli *G. B.*

⁴⁾ En ort längre uppåt Düna nära Kockenhusen.

Efter att förut genom ömsesidiga beskickningar hafva önskat hvarandra lycklig resa, lämnade båda parterna förhandlingsorten, ryssarne den 16 på aftonen, svenskarne den 17¹⁾).

Ofvan är nämndt, huru Wangersheim i bref till konungen 19 juni af denne begärt förhållningsorder för den händelse, att mellan de svenske och ryske gränskommisarierna tvist skulle uppstå angående själfva grunden för gränsläggningen. Om sådana hade de svenske kommissarierna sedermera enträget anhållit i de skrivelser, hvilka de tid efter annan öfversände till konungen, men de hade inga bekommit. Skulden härför låg emellertid ingalunda hos konungen, utan hos dåtidens tröga postgång. Först den 8 juli kom Wangersheims ofvannämnda bref konungen till handa²⁾); denne gaf Krusenstjerna, hvilken, såsom jag ofvan nämt, efter afslutande af stilleståndet i Valiesar begifvit sig till konungen och nu uppehöll sig hos honom, i uppdrag att öfver denna sak lämna ett utlåtande; ett sådant afgafs ock af Krusenstjerna; det innehöll, att det varit på de ryska sändebudens i Valiesar enträgna yrkande, som i stilleståndsfördraget orden om att tsaren under stilleståndet skulle behålla, hvad han den 21 maj 1658 innehaft, införts och att man därföre svårligen kunde undgå att lägga denna bestämmelse till

¹⁾ Relatio quinta etc., omfattande tiden 6—20 aug., bilagd bref af kommissarierna till konungen 20 aug. orig. *G. B.* Den sannolika orsaken till detta de ryska kommissariernas uppbrott var den, att vid denna tid de män, som jämte Ordin-Nastjokin af tsaren förordnats som hans sändebud till Sveriges konung, ankommit till Kockenhusen (hvarom se nedan!) och att sålunda utsigter förefunnos för ett snart sammanträffande mellan dem och de svenska sändebuden till tsaren.

Egendomligt nog, uppgifva de svenska sändebuden i rapport till konungen af den 7 aug. (orig. *L. B.*), att redan då de resp. gränskommisarierna skulle öfverenskommit om att uppskjuta sitt värf till de "store" sändebudens ankomst. Hvad som föranledt denna uppgift — om något löst rykte eller en missuppfattning af något meddelande från de svenska kommissarierna —, är vanskligt att säga. Naturligtvis äga emellertid dessa senare i detta fall vitsord framför de förra.

²⁾ Enligt anteckning å detsamma.

grund för gränsregleringen. Detta Krusenstjernas utlå-
tande afsändes af konungen till Wangersheim samtidigt
med ett, den 16 juli dateradt, bref, hvori han ålägger
kommissarierna att rätta sig efter detsamma. Till sin be-
stämelseort hafva emellertid dessa skrivelser icke hun-
nit ankomma, innan de resp. gränskommissionerna skilts åt¹⁾.

Längre fram, sedan konungen fått underrättelse om
olikheten i det svenska och det ryska exemplaret af
stilleståndsurskonden och de ryska gränskommissariernas
hållning med anledning häraf, och då Banér och West-
ring i en skrivelse till konungen omnämmt ett par an-
dra olikheter, som förefunnos i de af dem innehafda
svenska och ryska stilleståndsexemplaren, lät konungen
Krusenstjerna tillsammans med Gustaf Bjelke, hvilken
denna tid uppehöll sig hos konungen och deltog i öfver-
läggningarne i hans råds-kammare²⁾, afgifva ett betän-
kande i dessa frågor och sände detta tillika med en be-
fallning att låta det tjäna till efterrättelse såväl till
gränskommissarierna som till Banér och Westring³⁾. Be-
träffande den fråga, som närmast rörde gränskommission-
en, nämligen frågan om lydelsen af det ryska stille-
ståndsexemplaret, föreskref betänkandet, att de svenska
kommissarierna skulle hålla sig till lydelsen af sitt exem-
plar och föröfrigt erinra ryssarne om, att de i enlighet
med stilleståndets ordalydelse endast skulle få tillsvidare
behålla hvad de den 21 maj 1658 bevisligen innehåft.
Här var således alldeles samma tillvägagångssätt före-
skrifvet, hvilket kommissarierna själfve efter samråd med

¹⁾ Konungens och Krusenstjernas skrivelser i *RR*. Att de icke kommo till adressaterna före den 20 aug. är tydligt däraf, att i dessas skrivelser till konungen till och med denna dag icke ett ord nämnes om mottagande af några sådana. Sedermera hafva de dock kommit; se gränskommissariernas bref till konungen 28 sept. orig. *C. B.*

²⁾ Se t. ex. rådslagen 2 juli och 2 aug., vid hvilka Bjelke nämnes som närvarande. *Rådsprotokoll inför konungen 1658—59.*

³⁾ Bjelkes och Krusenstjernas memorial, Helsingör 16 aug.; konun-
gens skrivelser till kommissarier och sändebud, Fredriksborg 20 aug., *RR*.

Banér och Westring användt under konferensen den 1 aug.

Konungen önskade emellertid upplysning, huruledes det ryska exemplaret af stilleståndsurskunden verkligen lydte så, som de ryske kommissarierna påstått. Enligt hans befallning sände därför statssekreteraren Daniel Behmer till honom så väl som till gränskommissarierna kopior af de delar af det i Stockholm befintliga ryska original-exemplaret af traktaten, som rörde dessas värf. Det befans då, att ryssarne haft rätt i fråga om lydelsen af sitt exemplar¹).

Af någon verklig betydelse borde det dock icke hafva varit, om traktaten talade om "slott och område" eller om "slott och områden", ty i alla händelser förklarade den oförtydligt, att endast hvad ryssarne den 21 maj 1658 innehafte af svenskt område, skulle af dem behållas under stilleståndet. Men de ofvan skildrade förhandlingarne hade visat, att sakförhållandet i fråga kunde leda till en tvist, och en tvist så svår, att den genom dem icke kunnat finna sin lösning. Det skulle nu visa sig, om vid sammanträffandet mellan de svenske och ryske "store" sändebuden tvistefrågan på ett eller annat sätt skulle kunna skaffas ur världen.

III.

Karl Gustaf och tsaren befullmäktiga sändebud till hvarandra i och för ratifikationen af stilleståndet och en fredsunderhandling. Instruktionerna för de svenska sändebuden. Dessa sammanträffa med de ryska vid Thomsdorf i sept. 1659, hvarvid öfverenskommelse fattas om inledande af fredsunderhandling i okt. s. å. å annan ort.

Vi hafva ofvan angifvit, hvad som beträffande ratifikationen af stilleståndet i Valiesar innehölls i själfva

¹) Konungen till Behmer, Landskrona 31 aug. *R.R.* Behmer till konungen, Sthm 7 sept., orig. *K. H.*, med detta följde den af konungen äskade kopian. En sådan har äfven kommit gränskommissarierna till handa; se deras bref till konungen Riga 2 okt. orig. *G. B.*

fördraget. Hvad som i denna sak beslutats genom de beskickningar, som tsaren och Karl Gustaf affärdat till hvarandra, hafva vi likaledes sett, liksom äfven huru båda lofvat befullmäktiga sina blifvande sändebud till en fredsunderhandling.

Dessa hade å ömse sidor redan tidigt blifvit utsedda¹⁾. De voro å den svenska sidan d. v. generalmajoren, guvernören öfver Reval och Estland, slutligen riksrådet, fältmarskalken, presidenten i Svea Hofrätt *Bengt Horn*, hvilken, såsom vi sett, var ett af Sveriges sändebud i Valiesar och äfven sedermera användes som svenskt ombud till Ryssland; hof- och krigsrådet *Gustaf Carlsson Banér*, sedermera riksråd och president i krigskollegium; assistensrådet, kanslidirektorn i Livland²⁾ *Johan Westring* samt sekreteraren vid staten i Estland, assessorn i Revals borggrätt *Andreas Walwick*, om hvilkens duglighet vi ofvan sett konungen yttra sig och som gång efter annan deltog i svenska beskickningar till Ryssland. Hufvudman för tsarens sändebud till Karl Gustaf var *Afanasij Lavrentievitsch Ordin-Nastjokin*, "dumnyj dvorianin"³⁾ och för tillfället af tsaren förordnad till befälhafvare å Kockenhusen och öfvervojevod inom det från svenskarne eröfrade området; en af de reformifrare under tsar Alexei, hvilkas verksamhet banade väg för Peter den Stores omskapningar, och öfverhufvud en mycket betydande man i Rysslands historia. Ordin-Nastjokins kolleger voro "dvorianin" *Bogdan*

¹⁾ Redan den 27 febr. 1659 underrättade Karl Gustaf Bengt Horn om att han skulle blifva första man bland legaterna till Ryssland. *R..R.*; jfr. bref af konungen till Gustaf Bjelke Kroneborg, 19 april s. å. *ders.* I det ena af de bref från tsaren, Mairov medförde till Karl Gustaf, liksom i dennes svar därpå voro de resp. sändebudens namn angifna.

²⁾ Utnämnd till dessa befattningar 22 jan. 1658, *R..R.*; var förut syndicus i Reval.

³⁾ Titeln "dvorianin", egentligen ungefär motsvarande vårt "hofman" i detta ords ursprungliga betydelse, förde medlemmarne af den ryska lågadeln. "Dumnyj dvorianin" var en sådan bland dessa, som hade plats i stora rådet (bojarskaja дума).

Ivanovitsch Nastjokin, befälhafvare i Dorpat, och "diakerne" *Gerasim Dochturov* och *Jefim Juriew*. Dessa båda senare hade jämte Ordin-Nastjokin, såsom vi minnas, deltagit i förhandlingarne vid Valiesar.

Den 6 juni 1659 ratificerade konung Karl Gustaf stilleståndet i Valiesar, liksom hvad i enlighet med detta gränskommissarierna kunde komma att bestämma¹⁾. Då befann sig Mairov, tsarens sändebud till honom, efter förrättadt värf åter på hemvägen till Moskva; Müller hade nyss begynt sin resa till denna stad, och de svenska gränskommissarierna hade för flera veckor sedan erhållit sin fullmakt och instruktion, ehuru de ännu ej hunnit börja sitt värf.

Samma dag, som konungen ratificerade stilleståndet, affattade han det bref till tsaren, hans sändebud skulle till denne öfverlämna såsom sitt kreditiv, och ett pass för dem under deras färd genom Ryssland. Brevet till tsaren underrättade denne om, att konungens sändebud, hvilkas första uppdrag vore öfverlämnandet af hans ratifikationsbref, voro befullmäktigade till en fredsunderhandling. Samma dag äro ock daterade fullmakter för de ofvan nämnda svenska sändebuden att i Moskva eller på den ort, där de komme att till tsaren öfverlämna konungens ratifikationsbref, inleda en underhandling om fred, som sedan på en neutral och oprejudicerlig ort skulle fortsättas, samt instruktionen för dessa²⁾. För innehållet i denna viktiga och ganska vidlyftiga instruktion — den bestod af 22 punkter — skola vi nu redogöra.

I de minsta detaljer föreskrifver den, hvad sändebuden hade att under resan med ratifikationsbrevet iakttaga; huru de efter ankomsten till Riga skulle med de ryska sändabuden afhandla om ort och ställe för sammankomst med dem mellan Riga och Kockenhusen, huru de vid sammanträffandet skulle af ryssarne begära tsarens

¹⁾ Kroneborg, *R.R.*

²⁾ Konungens bref till tsaren, fullmakten och passet för legaterne i *R.R.* Instruktionen i orig. i *K. M:ts B.*

konfirmationsbref på stilleståndet i original och utlämna konungens, likaledes i original, efter hvilkas ömsesidigt noggranna kollationerande å båda sidor kopior skulle tagas och originalen återlämnas; huru de därpå skulle bege sig på resan till tsaren, hvarvid de enligt bruket skulle på gränsen af närmaste vojevod förses med "pristav'er" och under hela resan åtnjuta "fri fordenskap och tractamente"; huru de öfver allt och i allt skulle iakttaga k. m:ts höghet och icke gifva ryssarne något slags företräde.

Då konungen ämnade låta sina sändebud hos tsaren inleda en fredsunderhandling, innehöll ock instruktionen bestämmelser angående en sådan.

Sedan sändebuden kommit till tsaren och i hans händer öfverlämnat bekräftelsebrevet af stilleståndet, skulle de anhålla om sekret konferens med af tsaren förordnade deputerade och i denna tillkännagifva att de vore sände äfven för att "incaminera" en underhandling om fred. Om nu sändebuden märkte, att de ryske deputerade voro af tsaren befullmäktigade att inlåta sig med dem om en fredstraktat, skulle de påminna om, att man först borde afskaffa allt, som kunde lända till missförstånd de båda länderna emellan. Därföre borde ock en bestämd gräns uppdragas mellan det område, där ryssarne, och det, där svenskarne ägde att operera mot den gemensamma fienden Polen; en sådan öfverenskommelse kunde göras på stället eller ock kunde där det aftal göras, att denna sak skulle fullkomligen afhandlas vid den egentliga underhandlingen på gränsen. — Skulle de ryska deputerade föreslå en allians mellan Sverige och Ryssland mot Polen i enlighet med 24:de artikeln i stilleståndsfördraget, — af sig själfve borde de svenske legaterna icke tala härom — så skulle dessa senare visa, huru detta icke kunde gå för sig, så länge ej fred vore sluten mellan Ryssland och Sverige; vore en sådan väl kommen till stånd, kunde nog en allians mot en gemensam fiende upprättas. I denna sak borde sändebuden

gå mycket "caute" till väga, så att ryssarne icke drogo i tvifvelsmål konungens uppriktiga fredsbegär.

Skulle de ryske legaterne söka "sondera" sändebuden om de vilkor, på hvilka konungen ville sluta fred, så borde de erinra, att de visserligen voro befullmäktigade att på det ställe, där tsaren uppehöll sig, inleda fredsunderhandlingar och med tsarens deputerade afhandla, hvad som till fredsverkets befordran befundes vara nödigt och nyttigt, men att själfva traktaten borde slutas på gränsen vid de svenske och ryske sändebudens återkomst från de resp. monarkerna.

Före denna instruktions utfärdande hade konungen af Krusenstjerna infortrat ett utlåtande om, på hvilka vilkor fred borde slutas med Ryssland. Ett sådant har af denne afgifvits och har säkert tjänat till ledning vid utarbetande af de delar af instruktionen, som afhandlade vilkoren för en fred, ehuru konungen fann det nödigt att i någon mån sänka fordringarne¹⁾. Det första vilkoret för, att konungen skulle med Ryssland afsluta en fred, var, att allt, hvad som af ryssarne från Sverige eröfrats — däribland äfven det i polska Livland liggande Dünaburg, som svenskarne tagit från polackarne och förlorat till ryssarne — skulle återgifvas. Detta var ett "conditio sine qua non", utan hvars uppfyllelse ingen fred kunde komma till stånd. Men dessutom ansåg sig konungen hafva rätt att för all den skada som tillfogats Sverige genom det påtvungna kriget fordra särskild godtgörelse. Med afseende på denna storlek voro hans sändebud beordrade att rätta sig efter de instruktioner, som gifvits de föregående sändebuden, som beordrats till fredsunderhandlingar med Ryssland²⁾; dock

¹⁾ Detta memorial, dat. Helsingör 14 maj 1659, finnes i original i *K. II.* På konungens anmodan blef sedan en del af detsamma — artikeln 6, som afhandlade handelsförhållanden, — af Krusenstjerna omarbetad, och denna fins i detta förändrade skick *ders.*

²⁾ nämligen: instruktionen för M. G. de la Gardie m. fl., Marienburg 9 dec. 1656; den sekreta instruktionen åt desamma s. d.; bime-

att de däruti, som i allt annat, skulle bruka den moderation, hvarigenom fredsverket bäst kunde främjas.

Den skadeersättning, som i dessa instruktioner konungens sändebud ålagts att i första hand fordra af ryssarne, var högt tilltagen¹⁾. Man skulle bland annat begära: det s. k. lilla eller polska Livland, hvilket af ryssarne eröfrats under det pågående kriget med Polen; hela det ryska område, som räknades till Kexholms län, så länge detta tillhörde Ryssland²⁾, ryska Lappmarken; Kargopol³⁾, Onega-sjön; allt landet mellan Onega och Ladoga samt vojvodskapen Polotsk och Witebsk⁴⁾ Men såsom vanligt voro fordringarne beräknade på att tåla afprutning. Mer och mer hade konungen sänkt fordringarne på sitt ultimatum i fråga om satisfaktionen. I bimemorialet af den 2 febr. 1658 hade han förklarat sig i yttersta nödfall vilja nöja sig med, att ryssarne till Sverige afträdde det polska Livland, för hvilket han till och med erbjudit sig att erlægga 380,000 riksdaler eller samma summa, som af tsaren erlades till Sveriges krona enligt en år 1649 ingången konvention mellan Sverige och Ryssland angående öfverlöpare från och till de resp. rikena.

Nu, i den instruktion, hvarom här är fråga, ålade konungen visserligen sina sändebud att af all makt söka förmå ryssarne att lemna satisfaktion i land och penningar eller åtminstone i penningar. Men skulle detta icke stå till att erhålla, så framstälde han som sitt ultimatum de nyss anförde bestämmelserna i bimemorialet af den 2 febr. 1658, dock med det förbehåll, att i fredsslutet uttryckligen skulle införas, att tsaren hvarken för sig eller

morialet och instruktionen, Odense 2 febr. 1658 och deklARATIONEN öfver några punkter i detta memorial, Kiöge 20 febr. s. å. — alla tryckta i *Svenske Mercurius*, häftena för mars och maj 1761.

¹⁾ se § 15 i instruktionen af den 9 dec. 1656.

²⁾ Med detta menades utan tvifvel det s. k. ryska Karelen.

³⁾ Ett distrikt med stad af samma namn i nuvarande guvernementet Olonetj, ö. om Onega.

⁴⁾ i nuv. guvernementet Witebsk kring Dünas mellersta lopp.

efterkommande pretenderade på "hela Livland, generalliter så kalladt, inclusive med Kurland och Semgallen", samt att Ryssland ville garantera Sverige för den del af Livland, tsaren komme att till Sverige afträda, om Polen därstädes skulle komma att angripa svenskarne. Detta ultimatum ålades sändebuden på det strängaste icke låta komma till någon annans kännedom än deras egen och legationssekreterarens¹⁾.

Gärna såge konungen, att de "gravamina", som på hans och hans undersåtars sida funnes gent emot ryssarne och hvilka upptagits i det den 30 juni 1655 daterade memorial, som Bjelke och hans kolleger fått med sig vid sin ambassad till Ryssland d. å.²⁾, nu skulle afhjelpas i sammanhang med fredsunderhandlingen. Men för den händelse ryssarne skulle befinnas "tröga och difficile" därtill, ålades gesandterna att, lämnande det öfriga att afgöras en annan gång, blott afhandla några viktiga punkter (om handeln, öfverlöpare m. m.), angående hvilka i instruktionen särskilda föreskrifter gäfves³⁾.

Hurudan den fred skulle vara, som Karl Gustaf var villig att sluta med Ryssland, framgår af ofvanstående. Någon förlust för Sverige finge den icke medföra; den var tvärtom afsedd att bringa detta en vinst, som dock

¹⁾ Såsom sådan fungerade vid denna beskickning sekreteraren *Petter Törneros*.

²⁾ Se ofvan s. 21

³⁾ I fråga om handeln ålades sändebuden att rätta sig efter den omarbetade sjätte artikeln i Krusenstjernas ofvannämnda memorial af den 14 maj 1659, hvilken innehöll bestämmelser, som i högre grad än de gällande skulle garantera för en verklig fri och obehindrad handel mellan Sverige och Ryssland. — Med afseende på fångarne förnyades för sändebuden de förut åt Müller gifna föreskrifterna. På svensk sida synes man i detta hänseende hafva uppfyllt sina skyldigheter. Karl Gustaf beordrade rådet i en skrifvelse af 11 maj 1659 *R.R.* att låta lös-gifva alla ryska fångar i Sverige och utan något som hälst tvång låta dem få välja mellan att fara hem eller stanna kvar, och Chr. Horn nämner i ett bref till konungen, Narva 28 juni s. å. *Ingr.*: 12., att 3 ryssar, som suttit fångna i Stockholm, af honom sändts till Novgorod. *Jfr. s. 14!*

i nödfall kunde få blifva liten nog. Förbund med Ryssland mot Polen ville konungen icke gärna sluta, naturligt nog, då han numera ifrigt sökte vinna fred med detta senare land¹⁾; däremot önskade han, såsom vi sett, på Polens bekostnad sluta freden med Ryssland.

Med alla här ofvan nämnda, den 6 juni 1859 daterade handlingar for Banér från Helsingör öfver Stockholm, dit han ankom den 14 i samma månad, till Riga. Den 7 juli anlände han till denna stad; samma dag ankom äfven Westring, hvilken från Helsingör tagit vägen öfver Pommern dit²⁾.

Till Horn i Reval afläto de båda legaterne under rättelse om sin ankomst. Likaledes anmodade de de svenske gränskommisarierna, hvilka, såsom vi ofvan nämt, vid denna tid nyss sammanträdte med de ryske, att genom sin tolk, Renning, om deras ankomst till Riga underätta Ordin-Nastjokin, hvilken, såsom ofvan nämts, var vojevod öfver Kockenhusen. Renning begaf sig ock i detta ärende till denne och blef af honom särdeles vänligt mottagen. Ordin-Nastjokin sade sig med det snaraste vänta sina kollegers ankomst och uttryckte sina förhoppningar, att ett snart sammanträffande mellan de resp. sändebuden måtte äga rum och att detta skulle leda till fred³⁾.

Banér och Westring voro sålunda tillsvidare hänvisade till att afvakta Horns och Walwicks ankomst till Riga och samtliga ryske legaternas till Kockenhusen. De behöfde det oaktadt icke vara alldeles sysslolösa. Icke

1) *Carlson*, I 422. I ett rådssammanträde några dagar efter utfärdande af här ifrågavarande instruktion, den 14 juni, yttrade konungen, att det vore betänkligt sluta allians med ryssen "efter med honom att stå tillhoppa är ingen avantage eller ära"; skulle denne enträget yrka på allians, så kunde det ske, men med vissa conditioner och på ett år eller två, men icke mera. *Rådsprotokoll inför konungen 1658—59.*

2) Banér till konungen, Sthm. 15 juni orig. *L. B.* — Banér och Westring till dens. Riga 21 juli, orig. *ders.*

3) Baner och Westring till Horn, Riga 14 juli. *K. P. A. Renning* till dem. 12 juli Probstinghof. *L. B.*

långt efter deras ankomst till Riga yppade sig mellan de svenske och ryske gränskommissarierna den tvist, för hvilken vi ofvan redogjort. Muntligen och skriftligen gåfvo Banér och Westring de svenske kommissarierna råd och hafva tvifvelsutän på dessas åtgöranden utöfvat ett stort inflytande. För öfrigt upptogs i någon mån deras tid af affattandet af de rapporter till konungen, som de tid efter annan afsände, och af skriftvexling med Ordin-Nastjokin.

Den 13 juli skref denne till dem ett bref¹⁾, hvori han lade sig ut för hertigen af Kurland; han hade hört, att svenskarne ämnade föra honom från Riga, dit han ej långt efter sitt tillfångatagande förts och där han sedan dess kvarhållits, och begärde nu, att de skulle hålla 25:te artikeln i stilleståndet och att derföre hertigen måtte få stanna i Riga, tills de resp. sändebuden sammankommo, då det nog skulle visa sig, hvilkendera parten som haft rätt, han eller svenskarne. Hertigens bortförande från Riga kunde ingalunda anses stå i strid med ifrågasvarande punkt i stilleståndsfördraget, och Karl Gustaf hade dessutom på tsarens skrifvelse med Mairov om hertigen gifvit klart besked. Enligt Banérs och Westrings mening tog sig nu Ordin-Nastjokin anledning till sin skrifvelse af en olikhet i den svenska och ryska stillestånds-urkunden: där den förra talade om Kurlands neutralitet, talade den senare om kurlänningarnes, detta ord skulle kunna inbegripa äfven hertigen²⁾. Med den ly-

¹⁾ dat. Kockenhusen, K. P. A.

²⁾ Rapporten till konungen af den 21 juli. Det var i denna rapport, som de af konungen begärde förhållningsorder med anledning af de olikheter mellan den svenska och ryska stillestånds-urkunden, som de vid anställd undersökning funnit vara för handen (se ofvan s. 34!). Dessa olikheter voro i främsta rummet den, hvilken lade hinder i vägen för gränsregleringens fortgång; vidare den här ofvan nämnda och slutligen det förhållande, att i den ryska urkunden vid anförandet af den svenske konungens "lilla" titel orden: "herre öfver Ingermanland", som stodo i den svenska, voro utelämnade. Hvilket besked konungen lät gifva såväl Banér och Westring som sina gränskommissarier i afseende på den först-

delse, som denna punkt i fördraget verkligen hade, var emellertid denna anledning mer än sökt.

Också gånvo de svenska sändebuden Ordin-Nastjokin i bref af den 19 juli¹⁾ svar på tal; de hänvisade till fördragets lydelse i den punkt, hvarom här var fråga, och till det besked, som konung Karl Gustaf redan i saken gifvit och omnämde, att hertigen redan tvänne dagar, innan Ordin-Nastjokins bref kommit, förts från Riga. Med detta besked måste Ordin-Nastjokin låta sig nöja, ehuru han i ett särdeles vresigt svar tillkännagaf sitt missnöje²⁾.

I ett till samtliga svenska sändebuden stäldt bref af den 10 aug. underrätta samtliga ryske om, att de nu voro samlade i Kockenhusen och stodo färdiga till sitt värf, samt begärde att få veta, på hvilken dag i innevarande månad och på hvilken ort mellan Riga och Kockenhusen sammankomsten mellan de resp. sändebuden skulle äga rum³⁾. Det föll af sig själf, att detta bref skulle besvaras af dem, till hvilka det var stäldt. Detta kunde emellertid tillsvidare icke ske. Horn och Walwick hade ännu ej kommit till Riga; Westring hade insjuknat, och då dessutom Renning för tillfället var frånvarande och ingen annan fans till hands, som kunde tolka det ankomna brefvet, kunde icke ens Banér lämna något

nämnda olikheten, är ofvan nämndt. Beträffande de båda andra förklarade Bjelke och Krusenstjerna i sitt afgifna betänkande, att det sätt, hvarpå Ordin-Nastjokin begagnade sig af punkt 25 i stilleståndet, vore aldeles stridande mot de fullt tydliga ordalagen, hvilket borde förehållas honom: hvad titelfrågan anginge, hade ryssarne aldrig kunnat förmå sig att om konungen af Sverige begagna titeln: "herre öfver Ingermanland", churu de mottogo svenska skrivelser, som innehöllo denna titel, och borde därföre sändebuden lämna denna sak å sido.

¹⁾ dat. Riga *K. P. A.* Hertigen fördes till Ivangorod. *Pufendorf* s. 645.

²⁾ Kockenhusen 23 juli *K. P. A.*

³⁾ Kockenhusen *K. P. B.* Bogdan Nastjokin var, churu brefvet är uppsatt äfven i hans namn, vid denna tid kvar i Dorpat. Banér till konungen. Riga 21 aug. Orig. *L. B.*

egentligt svar därpå; han sände emellertid budbäraren tillbaka med en skrifvelse, däri han nämde, att man dagligen väntade Horn¹⁾).

Redan den 27 febr. hade konungen såsom vi nämt, underrättat Horn, att han ämnade använda honom såsom hufvudman för beskickningen till tsaren, och under den följande tiden aflät han då och då till honom uppmaningar att med största möjliga skyndsamhet begifva sig till Riga²⁾). Det blef emellertid svårt för Horn att efterkomma dessa uppmaningar; han kvarhölls länge i Reval af penningebrist, detta ständiga onda under vår storhetstid, hvilken var så rik på stora företag och vidtfarande planer, men fattig på annat kapital än folkkraft och offervillighet för fosterlandet hos hög och låg. Det dröjde länge, innan af de medel, konungen anslagit till underhåll åt sina sändebud till tsaren, något utföll, och det, som ändtligen utbekoms, visade sig otillräckligt³⁾). Under tiden hopsamlade Horn den nödiga legationssviten och underhöll med Ordin-Nastjokin, hvilken han personligen kände sedan förhandlingarne i Valiesar, en brevväxling, hvilken, inledd af Ordin-Nastjokin, utmärkte sig för mycken ömsesidig artighet. Det egentliga innehållet i de bref, som växlades, utgjordes af å båda sidor uttalade förhoppningar om ett snart sammanträffande med godt resultat⁴⁾).

¹⁾ Riga 12 aug. *K. P. B.*

²⁾ Konungen till Horn. 25 maj, 11 juni, Kroneborg; 16 juli, Fredriksborg *R. R.*

³⁾ Konungen hade 2 mars (Landskrona *R. R.*) tillskrifvit kammarkollegium att underhållet för såväl Müller som gränskommissarierna och den stora ambassaden till Ryssland skulle utgå af de finska medlen och befallt kollegiet gå i författning om deras snara utredning för detta ändamål, en befallning, som upprepades i flera skrivelser under den närmaste tiden. Den 11 juni utfärdade konungen stat för legationen, Kroneborg, *R. R.* Sent omsider lyckades Horn från Finland utfä 4,000 rdr, men dessa gingo till största delen åt till anskaffande och underhåll af legationssviten. Horn till konungen, 23 juni, 1 och 25 juli, 3 aug. Reval. origg. *L i v.*: 136.

⁴⁾ Horn till konungen 24 juni, 14 och 25 juli Reval, origg.; häri äro

Ändtligen bröt emellertid Horn upp från Reval tillsammans med Walwick, hvilken säkerligen under denna tid likaledes uppehållit sig därstädes; sviten beledsagade dem. Den 22 eller 23 aug. anlände Horn till Riga; Walwick jämte sviten, hvilka Horn lämnat efter sig på vägen, först den 28 aug.¹⁾ Den 24 s. m. underrättade Horn de ryske legaterna om sin ankomst till Riga i ett bref, hvori han anhöll att få besked om orten för den stundande sammankomsten. Redan den 27 kom den med brefvet afskickade trumpetaren tillbaka från Kockenhusen med svar från ryssarne, att de voro villiga till sammanträffande med de svenska legaterna den 5 september vid Lenwarden²⁾.

Dessa penningbrist var emellertid ingalunda afhulpen, och så länge detta var fallet, kunde de ej gärna tänka på att lämna Riga. De måste därför tillsvidare vara betänkte på att åstadkomma uppskof i sammanträffandet med ryssarne. För denna gången kom dem den af dessa föreslagna orten till hjälp. Lenwarden, belägen vid Düna i närheten af den plats, där gränskommissionerna sammanträdte, var nämligen en af de orter, hvilka ryssarne på grund af den ryska stilleståndsurkundens lydelse gjorde anspråk på att under stilleståndstiden få innehafva, men hvilka svenskarne ej ville tillerkänna dem. Genom att välja denna ort till plats för sammankomsten betecknade man den såsom en gränssort, hvartill de svenska sändebuden naturligt nog voro föga villige³⁾. Den 3 sept., skrefvo dessa — utom Westring, hvars sjuk-

brefven mellan Horn och Ordin-Nastjokin, den senares i tyska öfversättningar, bilagde. *L i v. : 136.*

¹⁾ *K. P. B.*; legaterna till konungen, Riga 25 aug., orig. *L. B.* I detta, af Horn underskrifne bref, uppgifves hans ankomst till Riga till den 22 aug.; men i brefvet af Horn till Nastjokin af den 24 aug. (se nedan!) säger han sig vara ankommen "gestrigen Tages", och äfven af föraren af legationens protokoll uppgifves han hafva kommit till Riga den 23 aug.

²⁾ Båda brefven i *K. P. B.*

³⁾ Legaterna till konungen 25 aug.; 11 sept. Riga, origg. *L. B.*

dom fortfor, — sitt första "kollegiala" bref till de ryska sändebuden, utgörande, så att säga, ett officiellt svar på dessas skrifvelse af den 10 aug.; de förklarade i detta, att de ansågo Lenwarden obekvämt för sammankomsten och att tiden till den 5:te var alldeles för knapt tilltagen¹⁾).

I rask följd gingo nu skrivelser af och an mellan Riga och Kockenhusen. Under det att de svenska sändebuden af det skäl, som nämnts, önskade uppskjuta sammankomsten, yrkade ryssarne på, att denna skulle ske så snart som möjligt, med allt större ifver, ju tydligare det blef, att svenskarne ville draga ut på tiden. I bref af den 6 och 8 sept. utsätter Ordin-Nastjokin och hans kolleger sammankomsten till den 11 sept. och begära, att svenskarne ville föreslå någon annan ort än Lenwarden, ehuru de för sin del icke kunde fatta, hvarföre detta vore "obekvämt" ²⁾).

Samma dag, som det första af dessa bref ankom till Riga, eller den 7 sept. afled ett af de svenska sändebuden, assistensrådet Westring, om hvars insjuknande i början af aug. ofvan är nämdt³⁾). Denne kom sålunda icke i tillfälle att taga någon egentlig del i de viktiga värf, hvilka anförtrotts åt honom och hans kolleger. I den fullmakt, som af konung Karl Gustaf gifvits dessa, var det emellertid utsagdt, att om en eller annan af dem skulle få förfall, de öfriga utan hinder häraf skulle utföra sitt förelagda uppdrag; Westrings död skulle sålunda icke lägga hinder i vägen för förhandlingarnes fortgång.

I bref af den 11 sept. underrätta de svenske sändebuden ryssarne om, att Westring dött och att denna händelse icke komme att störande inverka på legationens värf. Föröfrigt betonade de i detta bref, huru betänkligt det vore, att de båda legationerna med sina stora sviter begåfvo sig in i det föröddade landet, innan de meddelat hvarandra förteckningar på sviterna och med led-

¹⁾ dat. Riga *K. P. B.*

²⁾ Båda brefven, dat. Kockenhusen, i *K. P. B.*

³⁾ Rapporten till konungen af den 11 sept.

ning af dessa vidtagit anstalter för hvarandras mottagande på någon för båda parter "oprejudicerlig" ort¹⁾. Denna skrifvelse afsändes med den ryske budbärare, som öfverbringat de ryske legaternas bref af den 8 sept.

Samma dag — den 11 — sändes af svenskarne till Kockenhusen "hofjunkaren" vid deras legation Adamkowitz. Honom gafs i uppdrag att underrätta de ryska sändebuden om, att i Riga anstalter vidtogos för deras mottagande och öfverförande till Sverige, samt att som ort för sammankomsten föreslå det ungefär midt in i Livland belägna Rönneburg; under enskildt samtal med Ordin-Nastjokin skulle han föreslå denne att träda samman med Bengt Horn till enskild konferens på ort och tid, som lämnades honom själf att bestämma²⁾.

Men dessa de svenska sändebudens försök att vinna tid kröntes icke med framgång. Den 16 sept. kom Adamkowitz tillbaka från Kockenhusen, medförande från Ordin-Nastjokin det skriftliga besked, att Rönneburg vore alldeles oantagligt såsom långt aflägsset från både Kockenhusen och Riga och att ingen bättre plats för sammankomsten finnes än den af ryssarne föreslagna; den enskilda konferensen mellan Horn och honom kunde lämpligen ställas i samband med de båda legationernas sammankomst³⁾.

De skrivelser som från rysk sida kommit de svenska sändebuden till handa, gåfvo tämligen tydligt tillkänna, att de ryska sändebudens mening var, att vid den stundande sammankomsten skulle förhandlas om fred. Svenskarne insågo detta⁴⁾. Men deras instruktion ålade dem,

¹⁾ dat. Riga. K. P. B och C.

²⁾ K. P. C. — Adamkowitz, hvilken icke var öfverbringare af ett bref, utan var att betrakta som ett sändebud från de svenske till de ryske gesandterne, erhöill såsom sådant ett kreditiv till de senare, jämte en instruktion, hvilken senare, dat. Riga 11 sept. finnes *ders*.

³⁾ K. P. C. — Ordin-Nastjokins skrifvelse, Kockenhusen, 15 sept. *ders*.

⁴⁾ Rapporten af den 11 sept. Ryssarnes afsigter i detta fall voro redan förut kända å svensk sida. I bref till konungen af den 31 maj omnämner Chr. Horn, att han af en "sin spion" och tvänne "visse rys-

såsom vi minnas, att först åt tsaren personligen öfverlämna sin konungs ratifikationsbref på stilleståndet i Valiesar och att sedan på den ort, där detta öfverlämnande ägde rum, inleda en fredsunderhandling, hvilken därpå skulle fortsättas på gränsen. I följd häraf betenade svenskarne i sina skrivelser till ryssarne, att det var ratifikationsbrefvens uppvisande och granskning, (men icke några förhandlingar om fred) som vid den stundande sammankomsten skulle förehafvas.

För att emellertid häfva de svenske sändebudens alla betänkligheter afsände de ryska till dem "dvorianin" Stephan Sinoviev med uppdrag dels att öfverlämna en skrifvelse, hvori ånyo framhäfdes lämpligheten af ett sammanträffande vid Lenwarden, dels att göra de svenska legaternas ett muntligt meddelande. Den 18 sept. aflemnade Sinoviev den medförda skrifvelsen¹⁾; den 19 erhöll han på begäran ånyo företräde. Han visade nu, hvilka svårigheter en sammankomst vid Rönneburg skulle förorsaka ryssarne, men huru lämpligt däremot ett sammanträffande någonstades mellan Riga och Kockenhusen, såsom vid Lenwarden, fölle sig för dem; förklarade, att det ställes i de svenske sändebudens skön, när ett sådant skulle äga rum och antydde, att syftet med det blott vore att göra ett vänligt aftal om åtskilliga goda saker, hvarefter man åter kunde förfoga sig hvar och en till sitt, samt att ett sammanträffande vid Lenwarden alldeles icke skulle lända till "prejudice" i fråga om gränsregleringen.

Afgifvandet af en sådan förklaring gjorde det för svenskarne ytterligt svårt att längre förhålla sammanträffandet. De beslöto sig ock nu för att gå ryssarnes önsknigar till mötes. I bref, afsändt med Sinoviev,

sar" förnummit, att det ej vore tsarens mening att låta sina sändebud fara till Sverige eller låta de svenska komma till sig, utan att i stället, fredsunderhandlingen omedelbart skulle företagas vid de resp. legaternas sammanträffande på gränsen. Orig. *Ingr.*: 12.

¹⁾ Dat. Kockenhusen 15 sept. *K. P. C.*

meddela de de ryska sändebuden, att de ämnade den 23 sept. på hafva vägen mellan Riga och Kockenhusen vara dem till mötes¹⁾. Den 20 sept. sändes Renning till Kockenhusen för att meddela ryssarne, att han vore beordrad att jämte någon, som å deras sida kunde komma att utses för samma syfte, utvälja kvarter för de båda legationerna. Inom kort lämnade Renning de svenske legaterna det besked, att sammankomsten befunnits lämpligast böra äga rum å den ort, där nyligen gränskommissarierna förhandlat, och den 24 sept. — två och en half månad efter sedan Banér och Westring ankommit till Riga — bröto de svenske sändebuden upp från denna stad för att för första gången möta de ryska²⁾. De hade då, efter att på olika håll förgäfves hafva sökt att skaffa sig penningar, sent omsider af enskild person lyckats upplåna en mindre summa, hvilken för tillfället afhjälpte deras penningebehof³⁾.

Innan de svenske sändebuden lämnat Riga, hade de från konungen mottagit order, som i en väsentlig punkt förändrade deras instruktion. Begärlig efter fred med Ryssland, såsom Karl Gustaf varit och var, fann han snart, att fredens afslutande skulle komma att länge fördröjas, om i enlighet med hans förra order förhandlingarne om denna egentligen först skulle börja, sedan hans sändebud på återresan från tsaren återkommit till gränsen. I bimemorial af den 10 aug.⁴⁾ beordrade derföre konungen dessa, att på den ort, där de komme att till tsaren öfverlämna hans ratifikationsbref, afsluta freden, helst om ryssarne själfve gifve anledning därtill, dock endast för den händelse, att man i Ryssland hyste all-

¹⁾ *K. P. C.*; de svenska sändebuden till de ryska, Riga 19 sept. *ders.*

²⁾ Kreditiv för Renning 19 sept; instr. 20 sept. Riga, *K. P. C.* Renning till legaterna 22 sept. Kockenhusen, *L. B.* — *K. P. D. a.*

³⁾ Legaterna till Douglas, Riga 11 okt. *K. P. F.*

⁴⁾ *Dat. Fredriksborg, orig. K. M:ts B.*, bilagdt ett bref från konungen till sändebuden, 6 aug. s. o. orig. *ders.*

varlig böjelse för fred med Sverige på sådana vilkor, som från svensk sida befunnes antagliga. Befunnes detta ej vara fallet, så skulle sändebuden fasthålla vid fredens avslutande på gränsen, hvarest i hvarje fall den högtidliga avslutningsceremonien borde företagas. I en skrifvelse till sändebuden fjorton dagar senare, den 24 aug.¹⁾, gick konungen ännu ett steg längre: han föreskref, att, därest de ryska sändebuden vid den sammankomst, som komme att hållas i och för ratifikationernas uppvisande och granskande, skulle yrka på fredstraktatens omedelbara begynnande — på möjligheten af ett sådant yrkande var konungen icke oförberedd²⁾ — hans sändebud utan onödigt "scrupulerande" om en "oprejudicerlig" ort skulle foga sig efter denna begäran. Den 17 sept. kom bismemorialet dessa till handa; den 21 s. m. mottogo de konungens senare skrifvelse, och före sin afresa från Riga underrättade de konungen, att de i enlighet med hans gifna order vid den förestående sammankomsten ämnade berama någon säker gränsort för fredsunderhandlingens företagande³⁾.

Den 25 sept. ankommo de till den plats vid Thomsdorf, där de svenska gränskommissarierna under sina förhandlingar med de ryska uppehållit sig; dagen förut hade de ryska legaterna anländt till sina kvarter. Dessa läto strax efter svenskarnes ankomst genom ett bud förfråga sig om deras befinnande och om orten, hvarest sammankomsten skulle ske; den 26 på morgonen svarade de senare, att de åt ryssarne öfverläto valet af ort, hvar efter midt emellan båda legationernas kvarter tvänne tält uppslogos bredvid hvarandra; i dessa skedde s. d. efter middagen den första konferensen.

Efter utbyte af hälsningar slogo sändebuden sig ned vid borden, Horn och Ordin-Nastjokin vid bordsändarne, de öfriga vid sidorna, och öfverläggningen bör-

¹⁾ Dat. Kroneborg, orig. *K. M:ts B.*

²⁾ Se ofvan sid. 48, not. 4.

³⁾ Rapporter till konungen 18 och 24 sept. Riga, origg. *L. B.*

jade. Ordet fördes, nu som vid de följande konferenserna, af de båda hufvudlegaterna. Sammankomstens syfte förklarade Ordin-Nastjokin vara att ratifikationsbrefven uppvisades och granskades samt att man i öfrigt fullgjorde bestämmelserna i stilleståndet, med hvilka ord han, såsom det visade sig, menade, att man skulle förhandla om fred. Horn åter, som visserligen hade sin konungs uppdrag till en sådan underhandling på gränsen, men därför ingalunda kunde vara villig till ett längre uppehåll på denna långt ifrån "oprejudicerliga" och för anfall af polackarna genom sitt läge utsatta ort, stadd i penningeförlägenhet, som han dessutom var, invände häremot, att det af de före sammankomsten mellan de resp. legaterna växlade skrivelserna framgått, att syftet med denna ingalunda var en fredsunderhandling; för en sådan vore orten, där de voro, alldeles icke lämpad, och föröfrigt voro han och hans kolleger instruerade att före alla förhandlingar om fred åt tsaren öfverlämna Karl Gustafs konfirmationsbref på stilleståndet — ett argument, hvilket, såsom vi veta, ej längre ägde någon giltighet. Å ömse sidor uppvisades ratifikationsbrefven och gäfvos försäkringar om de resp. regenternas fredsvänlighet; på Ordin-Nastjokins begäran, att Horn ville utlåta sig om fredsvilkoren, svarade denne dock afvisande. Sedan på Ordin-Nastjokins begäran alla med undantag af beskickningarnes sekreterare och tolkar fått afträda, sökte denne omstämman Horn, hufvudsakligen genom påpekande af den tidsutdrägt, resan till de resp. monarkerna skulle medföra, en tidsutdrägt, som kunde blifva farlig nog, då såväl Ryssland som Sverige hade talrika fiender, hvilka ville stifta ondt mellan de båda makterna. Horn, hvilken äfven nu i början påstod, att ratifikationsresorna först borde försiggå, öfverger sedan visserligen denna ståndpunkt, men påpekar i stället, att för inledande af en fredsunderhandling kräfdes särskildt på en sådan ställda fullmakter, och ryssarne hade, såsom de under samtalets fortgång själfve erkänt,

ingen annan fullmakt än sitt af tsaren utfärdade kreditivbref till konungen af Sverige. Konferensen slöts med en öfverenskommelse om att den följande dagen utväxla kopior af fullmakterna.

På morgonen den 27 blefvo genom de resp. legationssekreterarna i konferenstälten dessa utväxlade; man fann, att den ryska verkligen endast var de ryske sändebudens kreditiv till konung Karl Gustaf, dat. Moskva den 13 juni ¹⁾. S. d. hölls på framställning af Horn mellan honom och Ordin-Nastjokin en särskild konferens. Horn påpekar i denna, huru otillfredsställande den ryska s. k. fullmakten vore — hvarvid Ordin-Nastjokin med rätta anmärker, att detta vore fallet äfven med den svenska, som bemyndigade till en i Moskva inledd och sedan på gränsen fortsatt fredsunderhandling — visar, att då Düna sannolikt ganska snart komme att tillfrysa, orten, där man nu stod, skulle blifva i högre grad än förut utsatt för polackarnes anfall, och lyckas slutligen, enligt egen uppgift, öfvertala Ordin-Nastjokin till fredsunderhandlingens företagande på en annan ort, mellan Dorpat och Helmet; tiden för denna skulle bestämmas i den allmänna konferens, som skulle komma att hållas senare. På Horns förfrågan, huruvida icke den ryska arméen kunde rycka in i Litthauen — hvarigenom polackarne, som nu hårdt ansatte svenskarne i Kurland, skulle kunna blifva mindre "insolente" — svarade Ordin-Nastjokin ett bestämdt nej: tsaren hade nyligen sändt ett sändebud till Polen, och resultatet af denna beskickning måste afvaktas.

I den allmänna konferensen den 28 gjorde Ordin-Nastjokin ännu ett försök att få fredsunderhandlingen i gång på ort och ställe. Det misslyckades, och i stället kom nu en öfverenskommelse till stånd, enligt hvilken nya fullmakter å båda sidor skulle anskaffas; och efter dessas ankomst en fredsunderhandling inledas på en ort

¹⁾ Finnes i tysk öfversättning i *K. P. D a.*

mellan Dorpat och Helmet; beträffande tiden, föreslog Ordin-Nastjokin, att man skulle träffas efter trenne veckor; hade till den tiden svenskarnes nya fullmakt ej hunnit anlända, kunde man tillsvidare förhandla på grundvalen af den gamla. Man beslöt, att å ömse sidor de gjorda öfverenskommelserna skulle skriftligen affattas och de uppsatta skrifterna sedermera utvexlas.

Å svenska sidan utsågs till detta värf Walwick, hvilken redan samma dags afton affattat sin skrift. Han delgaf den därpå ryssarne, som gillade den och formulerade sin efter den, och den 29 öfverlämnade i offentlig konferens Horn och Ordin-Nastjokin i hvarandras händer de af samtliga de resp. legaterna undertecknade och beseglade skrifterna ¹⁾.

Öfverenskommelsen vid Thomsdorf innehöll att resorna med ratifikationsbrefven jämte gränsregleringen ²⁾ tillsvidare uppskötos och att i stället de svenske och ryske sändebuden för inledande af en fredsunderhandling skulle sammanträffa den 20 nästkommande oktober ³⁾, mellan Dorpat och Helmet å någon ort vid Embach ⁴⁾, belägen på samma sida om sjön Virzjärvi som Thomsdorf. I fråga om fullmakterna insattes en bestämmelse, som öfverensstämde med det som om dessa yttrats i den före-

¹⁾ Banér hade ej kunnat besegla, omedan hans signet icke för tillfället fans till hands, och Horn frågade därför de ryske sändebuden, om detta utgjorde något hinder för skrifternas utvexling. Härpå svarade dessa, att underskriften vore lika kraftig, fastän sigillet saknades, "efter som handen vore af Gud skapad, men signetet af menniskor". — Kopior af de båda skrifterna — den ryska i tysk öfversättning — finnes i *K. P. D. b.*

²⁾ De svenska gränskommissarierna hade jämte legaterna begifvit sig till Thomsdorf, för att afvakta, om möjligen gränsregleringen kunde komma att fullföljas. Då så icke blef fallet, återvände de sedan till Riga. Gränskommissarierna till konungen, 28 sept.; 2 okt., origg. *G. B.*

³⁾ Pufendorf uppger felaktigt den 30 okt. s. 655.

⁴⁾ Denna Embach är icke det större vattendrag, som utgör Virzjärvis utlopp i Peipus, utan efter all sannolikhet ett mindre, som söderifrån infaller i Virzjärvi och förr kallades Embach. (Jfr *Hupel*, s. 132). I de svenska handlingarna benämnes det lilla Embeken, lilla Embekströmmen.

gående dagens konferens. Skulle mot förhoppning den beramade underhandlingen icke leda till afslutande af fred, så komma bestämmelserna i stilleståndet — hvilka ju faktiskt genom denna öfverenkommelse till en del satts å sido — att återinträda i sin fulla kraft.

Efter ett kort samtal, hvarunder bland annat aftalades, att af de båda legationerna den, som först anlände till den aftalade orten, skulle underrätta den andra om lämpligaste platsen för en sammankomst, togo de ryska och svenska sändebuden afsked af hvarandra. På begäran af Ordin-Nastjokin sammanträdde Horn med honom till en enskild konferens, som egentligen hade till föremål en fråga af mera privat natur men hvarunder äfven politiska förhållanden kommo på tal och man försäkrade hvarandra, att ingendera staten, Sverige eller Ryssland, ämnade begagna sig af Polen till den andres skada. Därpå lämnade såväl svenskarne som ryssarne förhandlingsorten och begåfvo sig de förre till Riga, de senare till Kockenhusen ¹⁾.

IV.

Fredsunderhandlingen vid Pyhestekylä okt.—nov. 1659. Korrespondens mellan Douglas och Ordin-Nastjokin.

Att en underhandling om fred mellan Sverige och Ryssland skulle inledas, var redan aftaladt i de skrivelser, hvilka konung Karl Gustaf och tsar Alexei genom Müller och Mairov tillsändt hvarandra. Det hade emellertid, åtminstone från svensk sida, från början varit meningen, att fredsunderhandlingen skulle föregås af de i stilleståndsfördraget föreskrifna resorna med de resp. monarkernas ratifikationsbref. Men man hade ändrat mening, och nu, vid Thomsdorf, hade de svenske och ryske sändebuden, såsom vi sett, öfverenskommit om att

¹⁾ Förhandlingarna vid Thomsdorf äro skildrade här ofvan efter den sammanhängande framställningen *K. P. D a, D b.*

uppskjuta dessa resor och i stället på bestämd tid och å bestämd ort sammankomma för att underhandla om fred mellan Sverige och Ryssland.

För denna underhandlings företagande kräfdes, enligt fattadt beslut, nya fullmakter för de resp. sändebuden från sina monarker. Om en sådan anmodade de svenske sändebuden Karl Gustaf i en skrifvelse af den 30 sept., hvori de föröfrigt redogjorde för förloppet af förhandlingarna vid Thomsdorf ¹⁾). Till den förestående sammankomsten behöfde de naturligtvis penningar; af de medel, konungen anvisat till deras underhåll, kom dem dock icke heller nu någonting tillhanda, och de voro sålunda fortfarande hänvisade till att söka skaffa sig ett penningelån. Ett större sådant lyckades Horn af enskild person på hårda vilkor erhålla; finansiella svårigheter behöfde därför icke hindra dem från att på bestämd tid och ort möta de ryske sändebuden ²⁾).

Straxt efter sedan de svenska sändebuden från Thomsdorf återkommit till Riga, hade de från konungen mottagit en skrifvelse, som innehöll en förnyad uppmaning till dem att kraftigt arbeta på fredsverket ³⁾). Ankomsten af den nya fullmakten hvarken kunde eller behöfde de invänta; att på utsatt dag komma fram till den beramade förhandlingsorten, var däremot för dem mycket angeläget.

Redan den 11 okt. bröto de därför upp från Riga. Af brist på "hästar och fordenskap" måste de lämna en del af sin svit ⁴⁾ kvar därstädes; under väntan på dennas

¹⁾ Dat. Riga. orig. *L. B.* Med denna skrifvelse följde som bilagor af Bengt Horn affattade redogörelser för hans tvänne enskilda konferenser med Ordin-Nastjokin den 22 och 29 sept. jämte de ryske sändebudens kreditiv och de vid Thomsdorf å rysk och svensk sida uppsatte och utvexlade skrifterna i kopior och öfversättningar.

²⁾ Legaterna till konungen 2 okt., Riga; 17 s. m. Wolmar, origg. *L. B.* Horn måste upptaga lånet i eget namn.

³⁾ Dat. Landskrona 31 aug. orig. *K. M:ts B.* Jfr rapporten till konungen af 2 okt.

⁴⁾ Utom "hofjunkare" samt högre och lägre funktionärer af olika

ankomst, — hvilken först sent inträffade — gick resan långsamt och icke förr än den 20 okt. ankommo de till det kvarter, de på förhand genom en af "hofjunkarne", ryttmästaren Wrangel, låtit utse åt sig vid en gård, Manikylä, belägen $2\frac{1}{2}$ mil på venstra sidan om Embach. De erhålo här underrättelse om, att den ryska legationen stode $\frac{1}{2}$ mil på motsatt sida om denna flod, vid en annan gård med namnet Pyhestekylä och afsände s. d. dit tvänne af sviten för att, jämte den öfliga frågan om de ryska sändebudens befinnande, af dessa, hvilka före de svenska kommit till trakten, i enlighet med det i Thomsdorf gjorda aftalet begära upplysning om, hvar bästa platsen för en sammankomst vore.

På morgonen den 21 bragte en bonde från Helmet Horn ett bref på latin från Ordin-Nastjokin ¹⁾, hvori denne förklarade den ort, där ryssarne stodo, vara den lämpligaste som förhandlingsort, och då vid middagstiden s. d. de utskickade återkommit, medförde de från Ordin-Nastjokin samma besked. Landet på den sida om strömmen, där svenskarne stodo, var, hade denne sagt, nästan ruineradt af polackarna; vid Pyhestekylä hade ryssarne redan åt svenskarne till kvarter utsett fem "bondehus" och åt sig själfve fyra. Tydligen i akt och mening att göra svenskarne ifriga att skyndsamt bedrifva fredsunderhandlingen hade Ordin-Nastjokin, — med minne af Horns yrkanden i denna riktning vid Thomsdorf — antydt, att den ryska armén, så snart freden vore avslutad, skulle gå löst på polackarne ²⁾. Till Pyhestekylä, hvilket ryssarne hade i "possess", ville emellertid de svenske sändebuden icke komma, så mycket mindre, som de båda till ryssarnes kvarter afsända männen upplyst

slag medförde legaterna "till sin säkerhet och uppvaktning" 50 man till häst af den livländska adelsfanan och 30 man från Riga till fots. Ofvan citerade rapport till konungen af den 17 okt.

¹⁾ Finnes i *K. P. F.*

²⁾ "Men elliest, härmedh bröt han af, sländes uth händerne medh en mino, som på wijdrigit fall det inthet skee kunde." *K. P. F.*

om, att man måste passera detta för att komma till de "bondehus", hvilka de senare bestämt för svenskarne; — och sålunda kunde denna förhandling börja på det sätt, hvarpå denna tids förhandlingar mellan Sverige och Ryssland väl nästan undantagslöst började: med en tvist om orten, hvarest den skulle företagas. Vid denna tvist, hvilken afgjordes på tämligen kort tid, vill jag icke närmare uppehålla mig. Den slutades efter flere ömsesidiga beskickningar med att svenskarne gäfvos vika, sedan ryssarne förklarade sig innehafva Pyhestekylä endast i "interimspossess" och därför ej vilja räkna orten som en gränsort. Sedan därefter tvänne personer af den svenska legationssviten utsetts att bese de af ryssarne utvalde svenska kvarteren och dessa vid sin återkomst berättat, att de visserligen voro mycket "släta", men att man ej behöfde passera ryssarnes för att komma till dem, begäfvos sig de svenska sändebuden den 26 okt. öfver Embach fram till Pyhestekylä ¹⁾).

Följande dag, den 27, hölls den första konferensen ²⁾ i den underhandling, hvars angifna syfte var afslutande af en fred. Man hälsade hvarandra; Ordin-Nastjokin förmälde, att han och hans kolleger från tsaren erhållit fullmakt att underhandla om fred; Horn, att svenskarne nya fullmakt icke kommit men att enligt förut fat-

¹⁾ Öfver strömmen gick den svenska legationen på tvänne stora pråmar, som af ryssarne förfärdigats för detta ändamål. Komna öfver finna svenskarne vid stranden ett "kompani" ryska ryttare uppställda för att högtidligen beledsaga dem till deras kvarter. Men som detta hade "en speciem af en reception på en gräns", läto de svenska sändebuden hos de ryska anhålla om truppernas tillbakakallande. De senare uppfylde denna begäran under förklaring, att de endast velat bevisa en höflighet. Legaterna till konungen, Pyhestekylä 30 okt. orig. *L. B.*

²⁾ Emedan ingen "konferensstuga" var uppförd och svenskarne icke hade något tält med sig, ägde denna och de närmast följande konferenserna rum i ryssarnes på en åker mellan de resp. kvarteren uppsatta tält; i detta flyttade svenskarne in sitt bord och sina stolar. Längre fram skedde sammankomsterna i en mellan båda kvarteren befintlig "bonderya".

tadt beslut traktaten kunde börjas på grundvalen af den gamla, hvarefter man öfverenskom om att till ömsesidig granskning lämna hvarandra kopiorna af de resp. fullmakterna. Under det samtal, som sedermera utspann sig, förklarar Ordin-Nastjokin, att Ryssland skulle med kraft återupptaga kriget med Polen, visar sig synnerligen angelägen om, att mellan den svenska och den ryska öfverbefälhafvaren mot Polen, Douglas och Chovanski, en korrespondens om förande af kriget mot detta land efter gemensam plan måtte komma till stånd och erbjuder sig att förmedla en sådan; han lofvar äfven att jämte svenskarne skydda Düna från alla angrepp. Vi se honom sålunda nu uttala sig annorlunda än vid Thomsdorf, där han på Horns häntydingar om en rysk aktion mot polackarne svarat ett bestämdt nej.

Den 29 okt. hölls på framställning af ryssarne den andra konferensen. I denna blefvo de förut å ömse sidor granskade fullmakterna utväxlade i original¹⁾; man öfverenskom om att lämna hvarandra en skriftlig proposition på fredsvilkoren men kunde naturligtvis på länge ej blifva ense om, hvilkendera parten först skulle aflämna sin proposition, tills slutligen ryssarne gingo in på att göra detta.

Den ankom s. d. på aftonen²⁾ och innehöll, att Sverige skulle till Ryssland afstå de af ryssarne under det senaste kriget från Sverige eröfrade orterna jämte Ingermanland och den del af Karelen svenskarne innehade. Den 30 öfversände de svenska legaterna med legationssekreteraren sin första proposition³⁾; i denna begärdes, att allt skulle återställas på samma fot som före kriget⁴⁾

¹⁾ Den ryska finnes, dat. 11 okt. Moskva i tysk öfversättning. K. P. G.

²⁾ Finnes i K. P. H.

³⁾ Finnes i K. P. H.

⁴⁾ I dessa ord hafva de svenska sändebuden äfven velat inlägga, att ryssarne skulle till Sverige afstå det s. k. polska Livland; jfr deras rapport till konungen, Pyhestekylä, 7 nov. orig. L. B. Enligt denna

och tsaren återlämna från Sverige gjorda eröfringar; dessutom fordrade man den del af Karelen, som fortfarande lydde under Ryssland, ryska Lappmarken och Kargopol. Å ingendera sidan voro, såsom vi se, fordringarne små. Men de voro beräknade på att tåla afprutning, såsom ock Ordin-Nastjokin för sin del öppet tillkännagifvit i den senaste konferensen.

Den 31 okt. sammankommo sändebuden ånyo. Talet kom naturligtvis att röra sig om de afgifna propositionerna, båda parterna voro eniga i att anse sina fordringar billiga och motpartens oresonliga. Emellertid slog man å ömse sidor ned dessa; ryssarne förklarade sig kunna afstå från det svenska Karelen, svenskarne från det ryska. Då ingendera parten ansåg dessa eftergifter tillräckligt stora, skildes man åt under löfte från Horns sida att sända ryssarne en ny proposition.

Den 1 nov. afsändes Törneros med denna, som innehöll ett återupprepande af fordran på återställandet af status quo jämte det obestämda tillägget, att å Sverige för liden "tort och skada" skulle lämnas billig satisfaktion. Följande dag kom ryssarnes andra proposition, hvilken utsade, att man vid bedömande af hvad som vore status quo skulle lägga till grund Teusinafördraget, men icke Stolbova-freden, om hvilken ryssarne nu och ofta längre fram uttala sig med mycket missnöje¹⁾. Detta betydde i förevarande fall, att Ryssland skulle återfå Ingermanland.

På de svenska sändebudens begäran hölls den 3 nov. en fjerde konferens. Förgäfves sökte Ordin-Nastjokin öfvertyga svenskarne om rättmätigheten af att alldeles lämna Stolbova-freden å sido; förgäfves förklarade han, att tsaren som ersättning för de orter, han

skulle de denna gång af ryssarne äfven ha begärt en "billig satisfaktion i pengar", hvarom icke finnes ett ord i propositionen, sådan denna står införd i *K. P.*

¹⁾ Båda propositionerna i *K. P. I.*

eröfrat och ville behålla, vore villig att erlægga en stor summa penningar och lämna Sverige bistånd mot Polen, ja, än mer, att denne i yttersta nödfall kunde nöja sig med endast Ivangorod och Jama med områden i st. f. hela Ingermanland. Svenskarne voro ej nöjda med dessa medgifvanden, och Horn sade sig märka, att förhandlingarne måste afbrytas och han jämte sina kolleger resa till tsaren med konung Karl Gustafs ratifikationsbref af stilleståndet i Valiesar. Härom ville emellertid Ordinandstjokin alldeles ej höra talas; detta vore tillräckligt bekräftadt genom de skrivelser, de resp. monarkerna vexlat med hvarandra och gränsregleringen måste dessutom först fullbordas(!). På hans förslag fingo å båda sidorna sekreterarne träda afsides; nu lät svenskarne pretentionen på Kargopol falla, men härmed var det ock slut med deras eftergifter och då ryssarne ej ville gå längre än de förut gjort, måste sammankomsten afbrytas. Sekreterarne fingo åter träda in; de ryska sändebuden yrkade, att gränsregleringen nu skulle hafva sin gång och tvisten angående denne på stället lösas och med ett löfte af svenskarne att följande dagen sända en skrift om detta "och annat" slöts sammankomsten.

Svårigheterna att förena de båda parternas stridiga fordringar hade trädt i öppen dag. Men å ingendera sidan var man sinnad att alldeles uppge hoppet om en öfverenskommelse, och man kunde derföre ej rätt komma sig för att taga itu med frågan om gränsregleringen. I tvänne skrivelser af den 4 nov. yrkade visserligen ryssarne, jämte det de för tredje gången skriftligen framstälde sina fredsvilkor — nu nämdes af dem intet om den i senaste konferensen utlofvade penningesumman och af Ingermanland fordrade de jämte Jama och Ivangorod äfven Koporie med område — att svenskarne enligt löfte skulle skriftligen angifva, huru efter deras mening gränsen skulle läggas. Men dessa inskränkte sig till att i allmänna ordalag omnämna, hvad som nu vid den utgång

fredsförhandlingen fått, borde göras af de resp. sändebuden; och härvid fick det tillsvidare förblifva ¹⁾).

Vid denna tid hade fältmarskalken Douglas från Riga begifvit sig till Wolmar för att undersöka fästningsverken derstädes, hvilka voro i dåligt skick. Han hade af de svenska sändebuden förut fått underrättelse om hvad Ordin-Nastjokin i den första konferensen vid Pyhestekylä yttrat om gemensamhet i de svenska och ryska krigsoperationerna; då han nu befann sig jämförelsevis nära orten för fredsförhandlingen, önskade han begagna tillfället att angående denna sak få rådgöra med Horn och begärde därför af denne en sammankomst på halfva vägen mellan Wolmar och Pyhestekylä, hvilken ock ägde rum. Då emellertid Ordin-Nastjokin af Horn underrättats om denna, anhöll han att äfven få ett samtal med Douglas, med hvilken han sedan länge stått i korrespondens ²⁾). Man ansåg sig icke kunna neka denna begäran. Douglas begaf sig därför närmare Pyhestekylä, och på en och en half mil från denna ort sammanträffade han och Ordin-Nastjokin med hvarandra den 8 nov. Det samtal, som följde mellan dem, blef utan all betydelse. Ordin-Nastjokin beklagade sig högeligen öfver, att de svenska legaterna icke antagit hans billiga fredsförslag, och synes öfverhufvud hafva haft till syfte att öfvertala Douglas att på ett eller annat sätt söka föra dessa på bättre tankar, hvilket ju icke gärna kunde lyckas. Om en öfverenskommelse i fråga om krigföringen talades föga; på Douglas erinringar om en sådan, svarade nämligen Ordin-Nastjokin, att den vore alldeles beroende på, huruvida freden kunde komma till stånd eller ej ³⁾).

Den 9 nov. foro Horn och Banér till Douglas för att få höra, hvad som förefallit mellan honom och Ordin-

¹⁾ Ryssarnes och svenskarnes skrivelser af 4 nov. finnas i *K. P. K.*

²⁾ Om denna, se nedan!

³⁾ Legaterna till Douglas Pyhestekylä 27 okt. *K. P. G.*; desamme till konungen s. o. 10 nov. orig. *L. B.*, Douglas till konungen, Riga 31 okt.; 19 nov. origg. *Liv.: 194.*

Nastjokin; de återvände till Pyhestekylä s. d. Under tiden hade ryssarne uttryckt önskan om en ny konferens; efter Horns och Banérs återkomst lämnades dem det beskedet, att de svenske sändebuden följande morgon ville infinna sig till konferens.

Den 10 nov. hölls sålunda den femte konferensen. Samtalet rör sig till en början om gränsregleringen, men fördes småningom öfver till det ämne, om hvilket man å båda sidor egentligen önskade tala, nämligen freden. Nu förklarade Horn, att om ryssarne blott ville återlämna de under kriget tagna orterna och sätta allt på samma fot som före kriget, skulle svenskarne befinnas vara personer, som kunde "alldeles förgäta" den skada, som tillskyndats dem af Ryssland. Men från sina eröfringar ville ryssarne ingalunda afstå. Samtalet blir häftigt: man söker å ömse sidor ådagalägga, hvarföre det icke vore mer än billigt, att de ryska eröfringarna återlämnades och behölls; man förebrår hvarandra att vilja bryta stilleståndet och varnar för den blodsutgjutelse, en fortfarande hårdnackenhets skulle kunna förorsaka. Slutligen begärde Ordin-Nastjokin ett skriftligt ultimatum af svenskarne; och man skildes åt under antydningar om en ny konferens.

Följande dag sändes legationssekreteraren Törneros med svenskarnes ultimatum, hvilket var upprättandet af status quo, så att konungen af Sverige finge sitt land, sina städer och fästningar igän, och tsaren till evärdlig tid afstode från alla pretentioner på hela Livland, hvilket redan skett i Stolbovafreden, samt garanterade Sverige vid detta. Den 12 nov. hölls en ny konferens; Ordin-Nastjokin förklarade straxt i samtalets början, att svenskarnes afgifna ultimatum visade omöjligheten af en öfverenskommelse om fred; att därför gränsläggningen borde försiggå och de resp. legaterne, för att ej denna nu, som förut, skulle afstanna, på stället skulle träffa en öfverenskommelse om den. Visserligen kom fredsfrågan senare ånyo något på tal, och Ordin-Nastjokin höll för

svenskarne fram sitt lockbete: löftet om en penningesumma som ersättning för de af tsaren eröfrade orterna samt om hjälp i penningar och manskap mot polackarne; men det hjälpte ej heller nu, och samtalet kom hufvudsakligen att röra sig om gränsregleringen. Angående denna blef nu aftaladt, att de svenska sändebuden skulle utarbета en specifikation på hvad som under stilleståndstiden skulle tillkomma hvardera parten, och för detta ändamål inhämta underrättelser af personer, som kunde i saken lemna besked.

Dessa skyndade sig att vidtaga åtgärder i denna riktning ¹⁾. Det kom emellertid icke att blifva något af med hela saken. I en ny konferens den 16 nov., hvarunder föröfrigt mycket tvistades angående principerna för gränsregleringen, rycker Ordin-Nastjokin fram med häntydningar om ett förestående afbrytande af förhandlingarne. Han börjar med att klaga öfver, att de svenska sändebudens nya fullmakt icke hördes af; talar om ortens osäkerhet, när Düna inom kort tillfröse och omnämner till sist, att han, för den händelse man skulle blifva tvungen att skiljas, uppsatt en afskedsskrift, hvilken han nu ville åt de svenska sändebuden öfverlämna till granskning. Horn mottog denna; han uttalade dock sin förvåning öfver, att ryssarne nu ville lämna Pyhestekylä för dess osäkerhets skull, då de förut sagt sig vilja jämte svenskarne hindra fiendens öfvergång öfver Düna, och yttrade föröfrigt sin motvilja mot förhandlingarnes afbrytande.

Den skrift, Ordin-Nastjokin öfverlämnat, befans vara uppsatt i form af en ordentlig öfverenskommelse mellan de båda parterna. Dess hufvudinnehåll var, att de resp. legaterna beslutit tills vidare åtskiljas, då svenskarne ej hade tillfredsställande fullmakt, för att åter

¹⁾ Bref af dem till generalauditören Bosenthal, samt till Stackelberg och Schlippenbach att komma till traktatsorten och lämna besked om gränsfrågan, 13 nov. K. P. M.

sammanträffa den 1 juni följande år; emellertid skulle stilleståndet i Valiesar oryggligen hållas; till gränskommissariernas efter rättelse skulle en särskild skrift utarbetas ¹⁾).

Innan denna ryssarnes skrift blifvit öfversatt för de svenska sändebuden, uppsatte dessa en skrifvelse ²⁾, som de sedan afsände till ryssarne, och hvori de förklarade, att de för sin del voro villiga att fullfölja den inledda fredsförhandlingen, och att, om den komme att afbrytas, fördragen i Valiesar och Thomsdorf skulle förblifva i sin fulla kraft. — Den 18 nov. hölls på framställning af ryssarne konferens. I denna betonar Horn starkt, att ingalunda den svenska fullmaktens beskaffenhet, finge uppgifvas som orsak till skilsmässan, utan ortens osäkerhet och bristande öfverensstämmelse i afseende på fredsvilkoren; han föreslår en ny sammankomst inom 2 eller 3 veckor på Lais' eller Oberpahlens område, men om en sådan ville Ordin-Nastjokin ej vara med. Resultatet af konferensen var, att man öfverenskom att vid gränsregleringen hvardera parten skulle tillerkännas det, som han den 21 maj 1658 verkligen innehaft, och att Horn lofvade att sända ryssarne en formlig afskedsskrift.

De svenska sändebuden voro icke fullt säkra på, om Ordin-Nastjokins yrkande på förhandlingarnes afbrytande voro fullt allvarligt menadt ³⁾. Det visade sig emellertid, att så var fallet. Om lydelsen af den skrift, som skulle blifva frukten af den vid Pyhestekylä förda underhandlingen, hade de resp. legaterna mycket svårt att blifva ense; i de förslag, man tillskickade hvarandra, gjordes å ömse sidor än den ena, än den andra ändringen. Slutligen kom man dock öfverens. Den 22 nov. kollationerade de båda legationernas sekreterare och tolkar

¹⁾ Finnes i *K. P. N.*

²⁾ Se redogörelsen för konferensen den 18 nov. *K. P. N.* Den svenska skriften finnes *ders.*

³⁾ Bref från dem till Douglas, 18 nov. *K. P. O.*

skrifterna, om hvilkas innehåll man då enat sig, och den 23 öfverlämnade Horn och Ordin-Nastjokin i hvarandras händer dessa, undertecknade och beseglade af samtliga legaterna, hvarefter man sade hvarandra farväl. S. d. reste ryssarne till Dorpat; den 24 svenskarne till Reval. Under vägen sände dessa konungen en rapport med redogörelse för de senaste dagarnes förhandlingar¹⁾; som bilaga följde bl. a. kopior af de ofvannämnda den 23 utväxlade skrifterna.

Öfverenskommelsen vid Pyhestekylä innehöll, att de svenska och ryska sändebuden, hvilka därstädes sammankommit i och för en fredsunderhandling, i följd af olikheterna i de å ömse sidor uppställda fredsvilkoren och den fara, som å orten hotade från polackarnes sida, icke vidare kunnat där fortsätta sina förhandlingar utan beslutat att till en tid åtskiljas; det vore därföre tillsvidare aftaladt mellan dem, att fördragen i Valiesar och Thomsdorf skulle förblifva i sin fulla kraft och sålunda gränsläggningen försiggå i enlighet med stilleståndets bestämmelser och det aftal, som nyligen träffats mellan de resp. legaterna²⁾, att dessa tills vidare efter de resp. regenternas behag skulle i all vänlighet korrespondera med hvarandra om underhandlingens förnyande, när tillfälle härtill kunde yppa sig, och att de svenska sändebuden till den nya sammankomsten, när den komme till stånd, skulle hafva förskaffat sig den nya fullmakt, om hvilkens anskaffande man redan i Thomsdorf öfverenskommit³⁾.

Fredsunderhandlingen, hvilkens inledande man från rysk sida alltjämt visat sig ifrig att påskynda, hade sålunda på de ryska sändebudens initiativ blifvit uppskjuten

¹⁾ Dat. Fellin 26 nov., orig. *L. B.*

²⁾ I konferensen 18 nov.: se ofvan.

³⁾ Förhandlingarne vid Pyhestekylä skildras i sammanhängande följd *K. P. F—O.*; i mera sammandragen form, i de svenska legaternas rapporter till konungen under denna tid, (originalen i *L. B.*, kopior i *K. P.*). Jfr *Pufendorf*, s. 655 f.

på obestämd tid. Från svensk sida var man icke nöjd med denna utgång af saken; man var benägen att skjuta skulden härför på Ordin-Nastjokin personligen, och Douglas trodde sig till och med veta, att denne öfverskridit sina instruktioner, hvilka skulle bemyndigat honom att sluta fred på hvad vilkor som hälst¹⁾. Men detta var helt säkert icke fallet²⁾. Det hade under förhandlingarne blifvit tydligt, att svenskarne icke ville bekväma sig att i freden afstå från det område, ryssarne under kriget eröfrat och i stilleståndet behållit; men dessa senare ville icke mista det, och en fortsatt underhandling skulle i sakens dåvarande skede säkerligen icke ledt till afslutande af en fred. Näppeligen var det emellertid fruktan för polackarne, som förorsakade ryssarnes yrkande på underhandlingens uppskjutande; vid denna tid ingicks för andra gången under loppet af detta år en vapenhvila mellan polackar och ryssar³⁾.

År 1658 hade, såsom ofvan är nämdt, Douglas besatt Kurland. Det blef honom emellertid vida svårare att behålla detta land än det varit att intaga det. Kurlänningarne reste sig; i början besegrade, blefvo de sedan allt besvärligare motståndare. Polska och brandenburgska trupper trängde in och förenade sig med dem; svenskarne trängdes undan och miste den ena fasta platsen efter den andra; vid slutet af år 1659 var i Kurland endast Bauske i deras våld⁴⁾.

¹⁾ Horn till konungen, Fellin 26 nov. *K, P. Q.* Douglas till dens., Riga 25 nov., orig. *L i v.*; 194.

²⁾ Tvärtom säger *Soloviev* uttryckligen, (XI, 80 f.) att Ordin-Nastjokin var viss om omåttligheten af de fördringar, tsaren vid denna tid uppställt för freden med Sverige — dessa synes enligt samma källa i sista hand hafva varit, att Sverige skulle afstå från det af ryssarne eröfrade området jämte Ivangorod mot Samogitien, hvilket emellertid icke befann sig i ryssarnes händer — men att han förestälde sig, att ryssarne skulle kunna få behålla sina eröfringar från Sverige.

³⁾ Douglas ofvannämnda bref till konungen af 25 nov., jämf. med hans bref till dens. 29 april och 5 maj d. å., origg. *L i v.*: 194.

⁴⁾ *Theatr. Europ.* VIII. ss. 1182 ff.; *Pufendorf*, ss. 559, 645 f.

I stilleståndet i Valiesar hade det bestämts, att de svenske och ryske befälhafvarne mot polackarne skulle korrespondera med hvarandra angående krigsoperationerna; härigenom skulle dels kollisioner mellan dessas resp. trupper undvikas, dels kriget mot den gemensamma fienden föras efter gemensam plan och därigenom efter all sannolikhet med större framgång än äljest. Någon korrespondens mellan Douglas och Chovanskij, den ryska öfverbefälhafvaren mot Polen, har, så vidt jag kunnat finna, icke kommit till stånd. Ganska tidigt har däremot mellan Douglas och Ordin-Nastjokin en brefvexling uppkommit, hvilken Karl X Gustaf uppmanade Douglas att med ifver fullfölja¹⁾ och hvars hufvudsakliga innehåll å ömse sidor utgjordes af redogörelser för timade händelser på krigsskådeplatserna och för de fälttågsplaner man tid efter annan ämnade sätta i verket²⁾. Men till ett handlande efter gemensam plan kom man aldrig; därtill var å ömse sidor misstron för stor. Den ena parten begärde nog vid inträffade svårigheter, den andres understöd, men var själf icke villig lämna hjälp, när sådan kräfdes³⁾. Under det att i Kurland polackarne jämte andra hårdt ansatte svenskarne, slöto ryssarne med samma polackar vapenhvila; — ett likartadt tecken till skilda intressen,

¹⁾ Däremot ville konungen icke att D. skulle bevilja O.-N. en muntlig konferens, hvarom denne anhållit i och för frågan om särskilda operationsområden för de svenska och ryska trupperna; en sådan vore de resp. sändebudens sak. Konungen till D. Kroneborg, 16 april, 28 maj; Landskrona 16 maj 1659. *RR*. En muntlig konferens hölls, såsom vi sett, på Ordin-Nastjokins begäran mellan honom och Douglas den 8 nov. d. å.; från svensk sida ansåg man sig då ej kunna neka dertill.

²⁾ Kopior af Douglas bref till Ordin-Nastjokin och dennes till Douglas — dessa senare i öfversättningar till tyskan — finnas bilagda Douglas skrivelser till K. M:t i *Liv.*: 194, 195, 196, samt (ett par) i *Mus.c.*: *Förhandlingar mellan Sverige och Ryssland under Karl X Gustaf*.

³⁾ Ordin-Nastjokin till Douglas, Kockenhusen 27 mars 1659; Douglas svar, Riga 31 mars; båda i kopior bilagda Douglas bref till konungen. Mitau 3 april. *orig. Liv.*: 199. Jfr de ofvan skildrade förhandlingarna vid Thomsdorf!

som när en rysk gesandt i Danzig motarbetade den fredsunderhandling, hvilken i slutet af år 1659 inledts mellan Sverige å ena samt dess fiender Polen, Brandenburg och Österrike å andra sidan ¹⁾).

V.

Öfversigt af Karl X Gustafs och den provisoriska regeringens efter hans död ryska politik efter stilleståndet i Valiesar till afslutande af frederna i Oliva och Köpenhamn. Ett ryskt sändebud i Stockholm våren 1660; Adolf Ebers i Moskva, sommaren s. å. Nya fredsförhandlingar inledas vid Kardis men afbrytas utan egentligt resultat, våren s. å.

Den skrifvelse, af den 30 sept. 1659, i hvilken de svenske sändebuden underrättade sin konung om förloppet af förhandlingarne vid Thomsdorf, kom denne till handa i Nykjøbing på ön Falster den 21 okt. s. å. ²⁾). Han skyndade genast att låta förfärdiga den nya fullmakt, sändebuden begärde, och afsände den tillika med tvänne bref, ett till samtliga legaterna, ett till Bengt Horn ensam ³⁾). I den förra skrifvelsen ålägger han sina sändebud att, om de vid den stundande sammankomsten skulle märka, att ryssarne icke hade något allvarligt fredsbegär, utan blott ville draga saken ut "på långbänken", med dem bestämma en viss tid, inom hvilken förhandlingarne skulle afslutas, därest de icke dessförinnan ledde till önskad resultat; sedermera borde då ratifikationsresorna försiggå. I båda uttrycker konungen sin belåtenhet med hvad som skett i afseende på fredsverket och uppmanar till fullföljande af detta, såsom han äfven gör i ett senare bref af den 10 dec. ⁴⁾).

¹⁾ *Pufendorf*, s. 669.

²⁾ Enligt anteckning i densamma.

³⁾ Skrifvelserna, dat. 25 okt. Nykjøbing, finnas i *RR*. Med brefvet till samtliga gesandterna följde ett af Krusenstjerna på konungens befallning uppsatt, mindre väsentligt tillägg till dessas instruktioner, hvilket fins *ders.*

⁴⁾ Dat. Kronebørg, orig. *K. M:ts. B.*

Dessa voro, såsom vi sett, icke de enda tillfällen, då konung Karl Gustaf genom likartade uppmaningar visade sin benägenhet till fred med Ryssland; ej heller det enda sätt, hvarpå han lade denna i dagen.

Ganska svår hade, redan i årets början, Sveriges yttre ställning varit. Under årets lopp hade för konungen bekymren tilltagit mer och mer och svårigheterna växt. Öfverallt följdes de svenske vapnen af motgång, i Danmark, i Pommern, i Preussen, i Kurland; och de tre stora vestmakterna hade genom sina Haagerkonserter sökt utöfva ett tryck på den svenske konungen till förmån för Danmark. Det var under sådana förhållanden att vänta, att Karl Gustafs ryska politik under denna tid skulle vara af fredlig natur. Den har så äfven varit. Efter vunnen kännedom om stilleståndets afslutande förklarade han sig fast besluten att obrottsligen hålla det. Redan innan tsarens anbud om en fredsunderhandling var honom bekant, uttalade han sin villighet till en sådan. Hvad stilleståndet af honom fordrade, uppfylde han med noggrannhet och säkerligen så skyndsamt som förhållandena tilläto, och när en fredsunderhandling var afslutad, gjorde han hvad på honom ankom för att så snart som möjligt sätta den i gång, påskyndande sina sändebud med en ifver, som någon gång gränsar till oro. Till Douglas, som kommenderade hans trupper i närheten af den rysk-polska krigsteatern, riktade han uppmaningar att ställa sig på god fot med ryssarne och att icke anfalla polackarne i Litthauen, då ett infall där kunde väcka ryssarnes missnöje ¹⁾.

Men om sålunda hufvudsyftet för Karl Gustafs ryska politik efter afslutandet af stilleståndet i Valiesar var åstadkommandet af en fred mellan Sverige och Ryssland, så var dock ingalunda hans ställning eller hans karaktär sådan, att han behöfde eller ville ingå på hvad

¹⁾ Konungen till Douglas, Landskrona 12 mars 1659; Kroneborg 16 april, 28 maj s. å. *RR.*

vilkor som hälst. Vi finna honom i instruktionen af den 6 juni 1659 ålägga sina sändebud till Ryssland att icke på något sätt i de yttre formerna lämna ryssarne något företräde framför dem. Vi finna honom icke alldeles vilja förkasta men dock visa ringa böjelse att antaga ett väntadt anbud från Rysslands sida om allians mot Polen. Och slutligen finna vi af den ofvannämnda instruktionen, att det var så långt ifrån, att Karl Gustaf ville genom en landafträdelse köpa sig fred af Ryssland, att han tvärtom genom freden ämnade göra en landvinning. Från denna ståndpunkt vek konungen sedan icke.

Det kunde emellertid blifva ganska svårt för Karl Gustaf att vinna en sådan fred. Det var alldeles icke sagdt, att ryssarne skulle godvilligt afstå ens från sina gjorda eröfringar på svenskt område. Än mindre var det säkert, att de ville släppa ur händerna det land, — lilla Livland — hvars förvärfvande jämte återställandet af status quo Karl Gustaf satte som sitt ultimatum. Med detta land ägde dessutom ett alldeles särskildt förhållande rum, hvilket var af natur att ganska snart kunna rubba det tillsvidare till det yttre goda förhållandet mellan Sverige och Ryssland. Lilla Livland innehades af Ryssland, men det tillhörde Polen, som förlorat, men icke afträdt det. Ville Karl Gustaf förvärfva det, var det icke nog att förmå Ryssland att afträda det; han måste äfven drifva Polen därtill. I själfva verket hade detta område hört till dem, hvilka Karl Gustaf alltid haft för afsigt att rycka till sig från Polen, och före stilleståndet i Valiesar hade han instruerat sina legater till Polen att bland annat begära det ¹⁾. Nu hade han emellertid i detta stillestånd för de trenne år, på hvilka det var afslutadt, för sin del tillerkänt Ryssland lilla Livland. Det kunde då vara betänkligt nog att under

¹⁾ Han fordrade då till och med, att Polen skulle med vapenmakt främtaga ryssarne detta område för Sveriges räkning. *Pufendorf*, s. 510 f.

dessa år af Polen fordra och kanske erhålla ett område, hvilket ryssarne innehade med af Sverige tillsvidare erkänd rätt. Afstå från detta land ville Karl Gustaf ej; men han ansåg sig dock böra lämna sina polska sändebud särskilda föreskrifter angående detsamma med anledning af det med Ryssland afslutade stilleståndet. I en skrifvelse af den 14 febr. 1659 ¹⁾ erinrade han dessa om, att frågan om lilla Livland måste behandlas med den största försigtighet; de borde icke sjelfve af polackarne begära det utan skulle laga, att förslaget om dess afträdande komme från Polen själf; ett sådant förslag skulle de då acceptera men under förbehåll, att frågans definitiva afgörande hänsköts till en blifvande fredsun-derhandling mellan Sverige och Ryssland och att stilleståndets i Valiesar bestämmelser om lilla Livland behölo gällande kraft. Genom iakttagande af dessa försigtighetsmått ville konungen förebygga en möjlig brytning med Ryssland; emellertid var frågan onekligen af natur att kunna medföra slitningar. Att ryssarne icke voro villiga att genast gå in på Karl Gustafs önsksningar, fick denne erfara. Men han hann ej att upplefva den tidpunkt, då det skulle blifva nödvändigt för honom att antingen sänka sina fordringar eller göra sig beredd att, i nödfall med vapen, genomdrifva dem. Knappast skulle han då hafva tvekat i valet.

Den 28 dec. 1659 mottog Karl Gustaf i Göteborg, dit han rest för att möta den af honom sammankallade riksdagen, den från Fellin afskickade skrifvelsen, hvori Bengt Horn och hans kolleger redogjorde för utgången af förhandlingarne vid Pyhestekylä ²⁾. Den 1 febr. följande år affattade han med anledning af denna ett bref

¹⁾ Dat. fältlägret för Köpenhamn, *RR*. I instruktionen af 29 okt. 1659 till samma sändebud hänvisas till dessa, ofvan anförda bestämmelser såsom fortfarande gällande, *ders*. Sändebuden voro — jämte M. G. de la Gardie, — Bengt Oxenstjerna, Christoffer Carl Schlippenbach och presidenten i Pommerns hofrätt Anders Gyldenklou.

²⁾ Enligt anteckning å densamma.

till sina sändebud med order att hålla sig beredda att återupptaga traktaten, när tillfälle gäfvos, och ett till sina gränskommissarier, hvori de likaledes beordrades att göra sig i ordning till *sitt* värf¹⁾. Dessa voro de sista skrivelser från konung Karl X Gustafs hand angående förhållandet mellan Sverige och Ryssland; han afled, som bekant, den 13 februari på morgonen.

Riksdagen i Göteborg var sammankallad för att, såsom konungen själf sade, af honom mottaga information om fäderneslandets svåra belägenhet och med honom rådslå om de mått och steg, som kunde vara att taga med anledning därpå. En sådan information gafs i främsta rummet genom en af statssekreteraren Ehrensten utarbetad och af honom på riksdagen den 5 jan. uppläst skrift²⁾, hvilken utförligt redogjorde för Sveriges förhållande till utrikes makter alltsedan riksdagen 1655. Här skildrades äfven förhållandet till Ryssland. Under betonande af de faror, som hotade Sverige från detta land, påpekades, att kriget med detsamma dock alltid förorsakat stora svårigheter; konungen hade därför alltjämt arbetat på att vinna en fördelaktig fred från detta håll; i denna riktning ginge äfven fortfarande hans sträfvanden, och han hade befullmäktigat sändebud till en fredsunderhandling, "väntandes i det öfriga, hvad success derpå Gud varder gifvandes". Riksdagen gaf regeringen äskade bevillningar; sekreta utskottet afgaf ett "sentiment om conditionerne att sluta freden", hvori tillstyrktes fred med Sveriges fiender på hederliga vilkor³⁾. Om Ryssland nämndes i denna skrift ingenting särskildt; äfven äljest var förhållandet mellan Sverige och detta land under denna riksdag föga på tal, såsom

¹⁾ Brefven finnas i *RR*.

²⁾ Konungens tal vid riksdagens öppnande, tryckt i *Sveriges Ridderskaps och Adels Riksdags-Protokoll*, sjunde delen ss. 1 ff.; den af Ehrensten upplästa relationen, tryckt *ders.* ss. 112 ff.

³⁾ Tryckt i *Stiernman*: Del. 2.

naturligt var, då frågan härom ännu alls icke var brännande.

Den tillfälliga förmyndareregering, som riksdagen förordnat, hade att i det yttre vända sin hufvudsakliga uppmärksamhet åt de fredsunderhandlingar, hvilka Sverige sedan en tid tillbaka förde, dels med Danmark, dels med Polen, Brandenburg och Österrike. Ehuru man icke ansåg sig fri från faror å Rysslands sida — hotande under rättelser om ryssarnes planer inkommo ¹⁾ — trädde dock utan all fråga förhållandet till detta land nu i bakgrunden, och på någon förändring af Sveriges ryska politik var för tillfället ej att tänka. Den 20 febr. 1660 afsändes till de svenske sändebuden åt Ryssland — bland hvilka den främste, Bengt Horn samtidigt inkallades i rådet ²⁾ — i den unge konungens namn notifikationsbref om hans faders död med uppmaningar till dem att "sondera" utsigterna till en evig fred och traktatens återupptagande ³⁾. Under fredsförhandlingen med Polen hade från polsk sida gjorts framställning om en allians mellan Sverige och Polen mot Ryssland. Sveriges sändebud till Polen fingo nu order att icke inlåta sig på frågan om en sådan, hvarigenom freden med Polen skulle förhalas och ryssarne kunde taga sig anledning att bryta stilleståndet ⁴⁾.

Konung Karl Gustafs död ålade hans efterträdare uppfyllandet af vissa formaliteter, i hvad som angick förhållandet mellan Sverige och Ryssland. De fullmakter, konungen utfärdat åt Bengt Horn och dennes kolleger såväl som åt sina gränskommissarier, voro genom hans död ogiltiga och måste förnyas. Enligt stilleståndet i Valiesar var det, om någon af de båda regenterna,

¹⁾ Douglas till konungen, Riga 15 jan. 1660 orig. *Liv.*: 196; jfr K. M:ts nedannämnda bref till svenska sändebuden till Polen!

²⁾ *R. P.* 1660 vol. Arv. Gustafsson 1: rådslag 20 febr. (före middagen).

³⁾ Dat. Göteborg, orig. *K. M:ts B.*

⁴⁾ Göteborg 6 mars *RR.*

Karl Gustaf eller tsar Alexei doge under stilleståndstiden, en skyldighet för efterträdaren att genom gesandter "besöka" den kvarlevande suveränen och tillbjuda förlängning af stilleståndet.

Den 17 mars utfärdades nya fullmakter för sändebuden och gränskommissarierna ¹⁾. S. d. affattades ett notifikationsbref till tsaren om Karl Gustafs död ²⁾. I detta bref förklarade sig föröfrigt den svenska regeringen villig till upprätthållande af stilleståndet och fullföljande af fredsunderhandlingen; uttryckte sin undran, om Ordin-Nastjokin förföre enligt order, då han fördröjde underhandlingen och ej ville tillåta de svenske legaterna resa till tsaren med sitt ratifikationsbref, samt lofvade att framdeles genom samma sändebud åt tsaren öfverlämna sitt bekräftelsebref på stilleståndet i förhoppning att sedermera få från honom mottaga en beskickning i likartadt syfte.

Att åt tsaren öfverbringa detta bref beordrades svenske f. d. "commercie-faktorn" i Novgorod *Adolf Ebers* ³⁾, hvilken samtidigt erhöll fullmakt att vara kommissarie vid det svenska "hofvet" eller handelshuset i Moskva. Den instruktion, Ebers erhöll, beordrade honom att på vägen till Moskva besöka de svenska sändebuden till Ryssland, uppvisa för dem sin instruktion och taga kännedom om traktatens fortgång; att, anländ till Moskva, icke inlåta sig i några slags förhandlingar, utan endast och allenast aflemna brefvet till tsaren; skulle denne vilja sända honom tillbaka med svar, skulle han förklara, att ett svar kunde sändas med tsarens egna sändebud; han (Ebers) vore nämligen beordrad att kvarblifva i Moskva i egenskap af svensk kommissarie ⁴⁾.

¹⁾ K. M:t till sändebuden, Göteborg 17 mars, orig. *K. M:ts. B.*

²⁾ Dat. Göteborg. *RR.*

³⁾ Om denne man, se *Hjärne*: s. 61, n. 4.

⁴⁾ Ebers' fullmakt, pass och instruktion, dat. Göteborg 17 mars *R.R.* S. d. utfärdades fullmakt för translatorn i ryska språket Olof Barckhusen, att vara faktor i Novgorod. *ders.* Ebers och Barckhusen voro

Vid denna tid befann sig, hvilket var bekant för regeringen, ett sändebud från tsaren, diaken *Gregorij Bogdanov*, i Stockholm. Den 13 jan. 1660 hade denne, jämte sekreterare, tolk och svit, tillsammans 17 personer, närmast från Kockenhusen kommit till Douglas i Riga; den 15 jan. hade han från Riga begifvit sig till Reval, där han af Horn förplägats och med ringa resultat utfrågats; på sin begäran att utan något uppskof få fortsätta sin resa, hade han af Horn försetts med nödortfigt "fordenskap" och afrest från Reval den 25 jan.; hans färd till Sverige hade sedermera, liksom förut Mairovs, gått öfver Narva rundt omkring Finska viken och öfver Ålands haf¹⁾. Underrättad om hans ankomst till Stockholm, beslöt den svenska regeringen, att han där skulle erhålla audiens²⁾. Den 4 april lämnade den del af rådkammaren, som dittills uppehållit sig i Göteborg, denna stad och begaf sig öfver Jönköping, Grenna och Linköping, hvarest öfverallt rådssessioner höllos³⁾, till Stockholm, där regeringen första gången sammanträdde den 14 maj. Vid detta sammanträde väckte riksdrotsen, Per Brahe, förslag, att den ryske envoyén skulle så snart som möjligt erhålla audiens, och den 17 maj erhöll denne i den vanliga audienssalen på slottet en sådan inför den unge konungen, till hvilken han öfverlemnade det bref,

redan af Karl Gustaf designerade till de poster de nu erhöilo; se denes ofvannämnda bimemorial af den 10 aug. 1659 till Bengt Horn och kolleger! — I Pskov, hvarest i Stolbova och Valiesar ett handelshus förbehållits åt svenska köpmän, blef ingen faktor utnämnd, tydligen emedan intet svenskt handelshus vid denna tid fans därstädes; jfr Karl Gustafs ofvan cit. memorial för G. Bjelke och kolleger 30 juni 1655 § 3!

¹⁾ Douglas' ofvan citerade bref till konungen af den 15 jan.; B. Horn till dens. Reval 25 jan. orig. *L. B.*; Helfmelt till dens. Narva 28 jan. orig. *Ingr.*: 15. Douglas ansåg att B:s resa vore "allenast spunnen ur Nastjokins hufvud" för att draga ut på tiden med fredsverket och få en närmare kännedom om ställningen i Sverige och hade till och med hemställt till Horn, om ej B. kunde kvarhållas i Finland — vid hvilket äfventyrliga förslag Horn synbarligen ej fäst afseende.

²⁾ Ofvan citerade *B.P.*: rådslag 24 mars.

³⁾ *Tham*: s. 44.

han medfört till denne. Följande dagen upplästes detta bref i rådkammaren¹⁾.

Det var dateradt den 16 dec. 1659 i Moskva och var, såsom af dess innehåll framgår, skrifvet, sedan tsaren erhållit kännedom om utgången af förhandlingarna vid Pyhestekylä. Åberopande den därstädes fattade öfverenskommelsen om traktatens återupptagande efter de resp. suveränernas behag, förklarade tsaren, att han för sin del ämnade låta de sändebud, han förut vid traktaten användt, fortsätta densamma och anhöll, att den svenske konungen måtte befullmäktiga de sändebud, han ärnade använda, enligt öfverenskommelse försedda med ny fullmakt, att i början af maj månad år 1660 möta de ryske legaterna på den förra förhandlingsorten vid Pyhestekylä²⁾.

Sedan detta bref skrefs, hade Karl X Gustaf, till hvilken det var stäldt, aflidit; såsom vi snart skola se, hade efter ankomsten af en sådan fullmakt för de svenske sändebuden, som tsaren i brefvet äskat, dessa redan i mars på annan ort än den af tsaren nämnda sammanträdt med Ordin-Nastjokin och hans kolleger till nya förhandlingar, hvilka redan hunnit att afbrytas, och den svenska regeringen hade, såsom vi nyss sett, i samma månad i det med Ebers afsända notifikationsbrefvet till tsaren om Karl Gustafs död uttalat sin villighet till en förnyad fredsunderhandling. Under sådana förhållanden kunde det svar på tsarens ifrågavarande skrifvelse, som denna borde aflåta och aflät, icke egentligen direkt anknyta sig till denna. Detta svar³⁾ skildrade, huru de ryske sändebuden alltjämt på hvarjehanda sätt lagt hinder i vägen för fredsförhandlingarnes lyckosamma fortgång och icke kunnat förmås att antaga det af svenskarne uppställda ultimatum — de af Ryssland eröfrade

1) Ofvan citerade *R.P.*

2) Detta bref finnos, öfversatt på svenska, i: *Musc.: Förhandlingar mellan Sverige och Ryssland under Karl X Gustaf.*

3) Intaget under datum af den 31 maj, i *RR.*

orternas restitution — förutan hvars antagande ingen fred vore möjlig; det slutade med förklaringen, att de svenske sändebuden skulle blifva försedde med ny fullmakt¹⁾ och beordrade att återupptaga förhandlingarne, för den händelse att de ryske, hvilka likaledes borde förses med ny fullmakt, stäld på den nu i Sverige regerande konungen, blefvo instruerade att antaga ifrågasvarande ultimatum. Detta bref öfverlämnades åt Bogdanov, då han den 5 juni inför konungen erhöill afskedsaudiens²⁾.

Samma dag, som den svenska regeringens nyssnämnda skrifvelse till tsaren daterades, erhöill denna under rättelse om freden i Köpenhamn; freden i Oliva var redan förut känd³⁾. På regeringens ryska politik kunde dessa fredsslut ej undgå att utöfva inflytande; den bestämda tonen i brefvet till tsaren antydde ock en förändring i denna. Men innan vi närmare inlåta oss härpå, må vi se till, hvad som under denna tid tilldragit sig mellan de svenske och ryske legaterna samt huru Ebers' resa aflöpte.

De svenske sändebuden hade, såsom vi erinra oss, lämnat Pyhestekylä den 24 nov. 1659. Den 3 dec. ankommo de till Reval, hvarest de inom några få dagar från konungen erhöillo den fullmakt, — af den 25 okt. d. å. — som skulle legitimerat dem vid Pyhestekylä. Härom såväl som om sin beredvillighet till nya förhandlingar eller resa till Moskva skyndade de sig att underätta både Bogdan Nastjokin i Dorpat och Ordin-Nastjokin i Kockenhusen⁴⁾.

1) Detta hade, såsom vi ofvan sett, redan skett.

2) Ofvan citerade *R. P.*

3) Carlson, II, 133.

4) Banér och Walwick till konungen, Reval 1 dec. orig. *L. B.* Brefven till de båda Nastjokin Reval 13 dec. i *K. P. Q.* — Den korrespondens mellan de resp. sändebuden, om hvilken man öfverenskommit vid Pyhestekylä, inleddes på ryska sidan genom ett bref af Ordin-Nastjokin, dat. Kockenhusen 8 dec. (bilagdt — i tysk öfversättning — Horns rapport till konungen, Reval 16 dec. orig. *L. B.*)

De båda andre ryska sändebuden, Dochturov och Juriev, hade emellertid begifvit sig till Moskva för att lämna tsaren rapport öfver "sakernas beskaffenhet", enligt hvad Ordin-Nastjokin under förhandlingarne vid Pyhestekylä upplyst ¹⁾. Före dessas återkomst från Moskva kunde naturligtvis intet förnyande af underhandlingen ifrågakomma. Emellertid förklarade Ordin-Nastjokin i det svar, han aflät på de svenske sändebudens ofvannämnda skrifvelse, att han skulle underrätta dem om, när hans kolleger affärdats från Moskva; i slutet af januari månad 1660 var han i tillfälle att lämna en sådan underrättelse ²⁾.

Denna träffade Horn på Ösel, där han i början af febr. vistats några dagar, och förmådde honom att återvända till Reval. Dit anländ mottog han först ett bref från Bogdan Nastjokin, hvori denne berättade, att Dochturov och Juriev voro komna till Dorpat, att Ordin-Nastjokin brutit upp från Kockenhusen och att de ryske sändebuden ämnade med det snaraste förfoga sig till platsen för de föregående förhandlingarne: Pyhestekylä, och därpå ett nytt bref af Ordin-Nastjokin, hvori denne förklarade sig vilja vara vid detta ställe omkring den 20 febr. och bad svenskarne icke söka annan ort ³⁾.

Men detta var just hvad svenskarne haft för afsigt, redan innan dessa bref ankommo ⁴⁾. Vi minnas, att de redan förut med svårighet förmåtts att förhandla vid Pyhestekylä, hvilken ort såsom varande i ryssarnes ägo de ej ansågo "oprejudicerlig". Härtill kom nu dessutom, att det "svenska" området däromkring, under kriget för-

¹⁾ Se redogörelsen för konferensen vid Pyhestekylä den 18 nov., *K. P. N.*; jfr *K. P. P.*

²⁾ Ordin-Nastjokin till de svenske legg. Kockenhusen 29 dec. 1659; till Horn, s. o. 24 jan. 1660. *K. P. B. S.*

³⁾ Horn till konungen, Arensburg (på Ösel) 6 febr.; Reval 17 febr. origg. *L. B.* Brevet från Bogdan N., dat Dorpat 12 febr.; från Ordin-Nastjokin, dat. Kockenhusen 10 febr. i *K. P. S.*

⁴⁾ Se Horns ofvannämnda rapport till konungen af den 6 febr.

härjadt, sedermera genom inkvartering af krigsfolk under vintern blifvit än mer utsuget, hvarför det skulle blifvit mycket svårt för legaterna med deras stora svit att där uppehålla sig. Straxt efter sedan Horn mottagit Bogdan Nastjokins ofvannämnda skrifvelse, affärdade han därför legationskvartermästaren Mikael Nitzki till Dorpat med bref till de båda Nastjokin, i hvilka Horn förklarade, att han och hans kolleger icke voro villiga att bege sig till Pyhestekylä. Nitzki fick därjämte i uppdrag att, ankommen till gränsen mellan de svenske och ryske besittningarna vid denna utse någon till traktatsort lämplig plats med den belägenheten, att hvardera legationen kunde stå i sin "possess", samt att, om han funnit en sådan, underrätta de ryske legaterna därom¹⁾.

Den 21 febr. kom legationskvartermästaren tillbaka från Dorpat, medförande ett "recepisse" från Bogdan Nastjokin på brefvet från Horn att till denne framlämnas. Samtidigt ankom en särskild budbärare från rysarne med en i samtliga de ryske sändebudens namn affattad skrifvelse till de svenske, dat. Pyhestekylä den 19 febr., och innehållande en förklaring, att de icke ville underhandla på annan ort än denna²⁾.

Skriftväxlingen angående traktatsorten fortgick under de närmaste dagarne³⁾. Å rysk sida påstods, att svenskarne voro bundna af det i Thomsdorf träffade aftalet om förhandlingsort, då detta aftal icke upphäfts genom öfverenskommelsen i Pyhestekylä. Svenskarne anförde de skäl mot Pyhestekylä, för hvilka vi ofvan redogjort, och anmärkte för öfrigt, att denna senare ort

¹⁾ Instruktion för Nitzki, Reval 15 febr.; brefven till de båda Nastjokin s. d. och o. *K. P. S.*

²⁾ *K. P. S.* De båda ofvannämnda brefven finnas *ders.* Ordin-Nastjokin var under Nitzkis vistelse i Dorpat säkert vid Pyhestekylä, men de andra ryska legaterna sannolikt alla i Dorpat; se de svenske sändebudens rapport till konungen, Reval, 24 febr., orig. *L. B!*

³⁾ De växlade brefven finnas *K. P. S. T.*

just öfvergifvits i följd af sin osäkerhet och att man där förklarar sig skola utse en "säkrare lägenhet". De ryske sändebuden gåfvo till sist vika; den 5 mars fingo svenskarne mottaga en i Dorpat daterad skrifvelse från dem, i hvilken de uttala sin afsigt att den 8 s. m. infinna sig på sin "yttersta gräns" i den trakt på vägen mellan Reval och Dorpat, där de svenske sändebuden genom Nitzki förklarar sig skola slå sig ner. Desse svarade den 7 mars, att de om några dagar ämnade bege sig af till den estländska gränsen, och den 16 s. m. på aftonen ankommo de till "hofvet" Sitz, hvilket på förhand utsetts till deras kvarter. Dagen förut hade de mottagit den skrifvelse från Karl Gustaf af den 1 febr., hvori han, såsom ofvan nämts, beordrade dem till traktatens återupptagande ¹⁾).

Någon förändring af förut gifna instruktioner innehöll denna skrifvelse icke, ej heller hade en sådan på annat sätt blifvit gjord. De svenske sändebuden kommo sålunda till de nya förhandlingarne med alldeles samma fordringar, med hvilka de kommit till Pyhestekylä. För att dessa förhandlingar skulle leda till en lyckligare utgång än de föregående, måste därför de ryske legaterna visa sig mera tillmötesgående än förut. Om så skulle blifva fallet, var emellertid icke godt att säga; yttranden från den ryska sidan, hvilka kommit till de svenske sändebudens kännedom, tydde icke på eftergifter, åtminstone ej i den utsträckning, som från svensk sida kräfdes ²⁾).

1) *K. P. T.*; de svenske sändebuden till konungen 9 mars Reval, 16 mars Sitz. origg. *L. B.*; Ordin-Nastjokin och kolleger till de svenske legaterna, 3 mars; de senare till de förre, Reval 7 mars *K. P. T.* — Sitz låg i Jerven nära livländska gränsen.

2) Till Renning, som i början af febr. varit i Kockenhusen, hade Ordin-Nastjokin yttrat, att ryssarne ingalunda ville afstå från sina eröfringar från Sverige. Renning till Horn, Riga 12 febr. (kopia, bilagd bref af Horn till konungen, Reval 17 s. m. orig. *L. B.*). En trumpetare från Riga, som vid samma tid varit i Kockenhusen, hade af Ordin-Nastjo-

Omedelbart sedan de anländt till Sitz läto de svenske legaterna notificera de ryske om sin ankomst. Straxt efter budets afsändande ankom från dessa en "dvorianin", som med tillhjälp af en medföljande tolk komplimenterade de svenske sändebuden och till dem öfverlämnade ett bref från de ryske, hvori dessa begärde förslag på en ort, där en konferensstuga kunde uppföras och ett sammanträffande äga rum. Svenskarne svarade, att de följande dagen ämnade afsända några "af adel" att jämte utsedde ryske deputerade utse en sådan plats, och den 17 affärdades i detta ändamål "hofjunkarne", löjtnanterna Adamkowitz och Zwilling jämte en tolk. Man utsåg mellan de svenska och de ryska kvarteren en plats på gränsen mellan det "svenska" området och det i ryssarnes "possess" varande godset *Kardis* i Livland, och på denna plats bygdes en ordentlig konferensstuga ¹⁾.

Arbetet på denna fortskred emellertid långsamt, och först den 28 mars kunde de svenske sändebuden — genom Renning, som efter att sedan förhandlingarne vid Pyhestekylä hafva vistats i Riga nu åter tjänstgjorde vid legationen — hos de ryske anhålla om en konferens; dessa senare hade ett par dagar förut uttryckt sin åstundand efter en sådan. Vid Rennings afsändande visste de svenske legaterna konung Karl Gustafs död; det ofvan nämnda notifikationsbrefvet af den 20 febr. härom hade nämligen nu kommit dem till handa. Att detta dödsfall icke skulle blifva utan inverkan på de stundande förhandlingarne, var sannolikt; säkert var, att den fullmakt Karl Gustaf i oktober utfärdat för sina sändebud och på grundvalen af hvilken dessa nu skulle förhandla, förlorat sin

kins barberare fått höra, att svenskarne måste — eluru icke ersättningslöst — afstå från det af ryssarne eröfrade området, åtminstone (!) från Kockenhusen, eljest skulle krig utbryta. Douglas till B. Horn. Biga 17 febr. (Kopia, bilagd bref af D. till konungen 19 febr. orig. *Liv.*: 196.)

¹⁾ Legaterna till konungen Sitz 23 mars, orig. *L. B.*; bref af Ordin-Nastjokin och kolleger, 13 mars; fullmakt för A. och Z. Sitz 16 mars, *K. P. V.* — Om *Kardis*, se förordet!

kraft. Emellertid beslöto dessa sig för att hemlighålla konungens död, till dess ryssarne mottagit fullmakten i fråga och de hunnit "sondera" deras allvar med fredstraktaten ¹⁾).

Under Rennings uppehåll i ryska kvarteret bestämdes, att en konferens skulle hållas den 30 mars och därvid den svenska fullmakten utlämnas. Den 29 sändes Törneros till ryssarne med en kopia af denna till granskning, och s. d. fick "fotfolket" för de besvärliga vägnarnes skull marschera af till den på två mils afstånd från det svenska kvarteret belägna konferensplatsen. Kl. 5 på morgonen den 30 begåfvo sig de svenska sändebuden med den öfriga sviten efter, och s. d. hölls sammankomst i konferensstugan ²⁾).

Efter utbyte af hälsningar slogo gesandterna sig ned vid de i konferensstugan insatta borden. Sedan Ordin-Nastjokin förklarar sig nöjd med den svenska fullmaktens lydelse, blef denna i original öfverlämnad åt ryssarne. Efter fullgörandet af denna formalitet öfvergick man till diskussion om fredsvilkoren. I afseende på dessa yttrade Ordin-Nastjokin, att man kunde börja vid den punkt, där man stod, då de föregående förhandlingarne afbrötos. Härtill anmärkte Horn, att utan restitutionen af de ryske eröfringarne kunde ingen fred komma till stånd; men vore denne beviljad, skulle man nog lätt bli

¹⁾ Legaterna till K. M:t. Sitz 30 mars, orig. *L. B.* — *K. P. X.* Då Renning ankommit till ryssarne, hade emellertid dessa fått under rättelse om dödsfallet och frågade R. därom; men han, som själf icke hade kännedom om det, förklarade underrättelsen falsk. *K. P. X.*

²⁾ Denna byggnad utgjordes af tvänne "förgemak", ett för svenskarne och ett för ryssarne, liggande på hvar sin sida om den egentliga konferensstugan, där sammankomsten försiggick. I denna ställdes de bord in, vid hvilka de resp. legaterna skulle sitta. Då svenskarne stält in sitt bord, märkte de, att det var ett kvarter lägre än ryssarnes, hvilket föranledde order af de svenske sändebuden att "förhöja" det svenska bordet till lika höjd med det ryska (!). Sedan trädde de resp. legaterna in i konferensstugan på samma gång, "tagandes också uthi ett tempo för hvarandra af hattarne mitt på golfvet". *K. P. X.*

ense om det öfriga. Själfva tvistens kärna var härmed berörd; det såg icke ut, som om ryssarne i afseende på denna ändrat ståndpunkt. Ordin-Nastjokin ordade om, huru nödvändigt det eröfrade området vore för tsaren och huru mycket bättre det vore för Sverige att få en uppriktig vän — Ryssland — än en handfull jord. Horn stod oryggligt fast vid sin intagna ståndpunkt. Vid så ringa öfverensstämmelse var det naturligt, att man skulle öfvergå till hvarjehanda klagomål; särskildt beklagade sig Ordin-Nastjokin öfver all den skada, som de la Gardie under förhandlingarne med Polen tillfogade Ryssland, något hvarom Horn sade sig ingen kunskap hafva. Sedan man å ömse sidor än en gång preciserat sin ståndpunkt i afseende på restitutionen, skildes gesandterna åt under öfverenskommelse om förnyad sammankomst måndagen den 2 april¹⁾.

Återkomna till Sitz s. d., affattade de svenska legaterna genast sitt första bref till den nye konungen. Följande dag sände de Törneros och Renning med några "hofjunkare" som svit att notificera de ryske sändebuden om Karl Gustafs död. De instruerades att säga, att underrättelsen härom kommit svenskarne till handa efter deras återkomst till sitt kvarter, att konferens ej kunde hållas på måndagen, emedan man till den tiden ej på svenska sidan hunne att kläda sig så, som vid ett dylikt tillfälle vederborde, samt att de svenske sändebuden voro villiga till förhandlingarnes fortsättande på grundvalen af den fullmakt, de nyss aflämnat, därest ryssarne ville bekväma sig till billigare fredsvilkor. De utskickade funno dessa ganska tillmötesgående: de förklarade, att det inträffade dödsfallet, enligt hvad stilleståndet bestämde, ingalunda skulle bryta detta eller hindra fredens afslutande, och visade sig förresten villiga till förhandlingarnes fortsättande, därest de svenske gesandterna före traktatens slut anskaffade en fullmakt af sin nya regering.

¹⁾ K. P. X, Y.

Den 2 april läto de ryske sändebuden en af de förnämste adelsmännen i sin svit — naturligtvis åtföljd af tolk — å deras vägnar kondolera de svenske med anledning af dödsfallet samt anhålla om en konferens följande dag, hvilken ock blef aftalad ¹⁾).

Samtalet under konferensen den 3 april började med, att såväl Horn som Ordin-Nastjokin förklarade sig villiga att fortsätta förhandlingarne — hvar och en under förutsättning, att motparten skulle bekväma sig till eftergift i fråga om restitutionen. Härtill befans dock ingendera villig. Öfverläggningen kom under sådana förhållanden helt naturligt att röra sig om frågan, hvad som vore att göra å ömse sidor under förhandenvarande omständigheter. Härvid erinrades från svensk sida särskildt, att resorna med ratifikationsbrefven borde försiggå; Ordin-Nastjokin ville emellertid lika litet nu som förut höra talas om dessa; däremot påpekade han, att den svenska regeringen enligt stilleståndet vore skyldig att notificera tsaren om regimentsförändringen i Sverige, först när detta skett, kunde denne för sina sändebud utfärda en fullmakt, som innehölle den nye svenske konungens namn och titlar. Slutligen enades man om att de svenske legaterna skulle skaffa sig en ny fullmakt och att tsaren borde notificeras om dödsfallet. Ordin-Nastjokin begärde af svenskarne en skriftlig deklARATION på deras yttersta fordringar, hvilken han sedan kunde sända tsaren, samt lofvade att lämna besked om, när svar ankomme med anledning däraf. Horn sade sig vilja gifva en sådan. Det var under dessa förhållanden alldeles ej nödvändigt, att de resp. legationerna uppehöll sig å förhandlingsorten, emellertid beslöt man att kvardröja tillsvidare för att ej genom skilsmessa gifva anledning till rykten om en brytning mellan Sve-

¹⁾ K. P. Y. Instruktion för Törneros och Renning, Sitz 31 mars, *ders.* Den ofvan citerade rapporten till K. M:t af den 30 mars. (S. d. affattades ett kondoleancebref af legaterna till onkedrottningen, *finnes ders.*).

rige och Ryssland. Dock antydde Horn möjligheten af, att någon af de svenske sändebuden kunde komma att resa bort, hvarvid dock de andre och sviten skulle blifva kvar och den bortreste snart återvända. — Samtalet hade stundtals varit ganska häftigt; också hade de svenske sändebuden beslutit sig för att höja tonen, för att icke konungens död skulle synas hafva något inflytande på de svenska anspråken ¹⁾.

Följande dag afsände de svenske sändebuden Renning med den utlofvade deklARATIONEN, hvilken ryssarne sade sig dagen därefter med en express vilja skicka till tsaren. Den innehöll en förklaring, att ingen fred kunde slutas mellan Sverige och Ryssland utan restitution af de ryska eröfringarne och att, därest detta ej medgåfves, intet annat återstode än att noggrant uppfylla bestämmelserna i stilleståndet, d. v. s. att, sedan svenskarne skaffat sig en ny fullmakt — i juni månad — och tsaren notifierats om Karl X Gustafs död, resorna med ratifikationerna företogs ²⁾.

I den rapport, af den 6 april, hvori de svenske sändebuden för sin regering redogjorde för de senaste dagarnes tilldragelser, förklarade de, att de alla — eller för underhållets knapphets skull några — skulle förblifva på traktatsorten. S. d. afreste Walwick till Reval, där han sedan stannade till den 3 maj, då han återvände till Sitz; den 11 april begaf sig äfven Horn till Reval i afsigt att vid första lägliga tillfälle fara öfver till Sverige, en afsigt, som han äfven snart fullföljde. Banér stannade emellertid med en icke ringa del af sviten kvar vid Sitz ³⁾. Tydligt var emellertid, att man å svenska sidan hyste ringa hopp om traktatens återupptagande. Och detta icke med orätt.

¹⁾ K. P. Y, Z. Legaterna till K. M:t, Sitz 6 april, orig. L. B.

²⁾ K. P. Z. DeklARATIONEN finnes *ders.*

³⁾ Ofvan citerade rapport till K. M:t af den 6 april — K. P. AA, BB. Den 7 maj säga Banér och Walwick i bref till Horn (dat. Sitz, K. P. BB.) att "hofstaten" ännu är 103 personer stark.

I midten af april bröto de ryske legaterna upp från sitt kvarter och drogo till Dorpat utan att lämna svenskarne någon direkt underrättelse därom. De läto påskina, att deras uppbrott hade förorsakats af den stundande påskhögtiden, hvilken de kunde fira bättre i Dorpat än på den ort, hvarest de under förhandlingarne uppehållit sig. Men å svensk sida trodde man sig veta, att Ordin-Nastjokin samt Dochturov och Juriev hos tsaren anhållit om att få resa hem till Moskva, emedan under dåvarande förhållanden intet skulle vara att göra vid den svenska underhandlingen; och man ansåg uppbrottet till Dorpat såsom en inledning till traktatens fullständiga afbrytande. Emellertid blefvo de svenske legaterna snart i tillfälle att se, hurusom den svenska regeringen vidtagit mått och steg med hänsyn till de förpligtelser, hvilka konung Karl Gustafs död ålade henne i förhållande till Ryssland. Den nya fullmakten af den 17 mars kom sändebuden till handa. Adolf Ebers, som från Göteborg rest öfver Stockholm, Ålandshaf och Åbo samt därifrån direkt till Reval, ankom dit den 23 april; utan tvifvel träffade han därstädes Walwick, möjligen äfven Horn, och kunde, såsom hans instruktion bjöd, för den ene eller båda uppvisa denna och mottaga underrättelser om traktatens fortgång¹⁾. Men något svar från tsaren i fråga om den afgifna deklARATIONEN hörde man å svensk sida icke af.

Den 3 maj — s. d. som Walwick återkom till Sitz — afsändes därför Renning till Dorpat för att under pretexten af privatärenden höra sig för hos Ordin-Nastjokin, om något svar hade kommit från tsaren samt hvad allvar de ryske gesandterna hade till traktatens fortsättande. I en hemlig audiens hos Ordin-Nastjokin den 5 fick Renning det besked, att något svar från tsaren icke ännu kommit, men dagligen väntades. Vid af-

¹⁾ Bancr till de ryske legaterna, Sitz 19 april *K. P. AA.* Banér och Walwick till *K. M:t*, Sitz 7 maj, orig. *L. B. Ebers' journal.*

skedsaudiensen bad Ordin-Nastjokin honom framföra, att de ryske sändebuden alldeles ej af tsaren begärt eller hade att vänta några nya order i fråga om fredsvilkoren, de hade endast anhållit om sin dimission; något förnyande af underhandlingarne kunde alldeles icke komma i fråga, innan tsaren notificerats om konung Karl Gustafs död, och därför kunde gärna svenskarne begifva sig till Reval eller hvar som hälst utan att det skulle anses som ett brytande af traktaten.

Denna något egendomliga förklaring af Ordin-Nastjokin förmådde Banér och Walwick att sända Renning tillbaka till Dorpat med skrivelser, hvari de bl. a. begärde en skriftlig förklaring af de ryske sändebuden med anledning af Ordin-Nastjokins yttranden, omnämnde ankomsten af sin nya fullmakt och af Ebers samt frågade, huruvida han kunde få passera gränsen i trakten åt Dorpat till. Den 13 maj svarade ryssarne, att man å ömse sidor borde uppfylla, hvad stilleståndet i Valiesar fordrade i händelse af endera suveränens död; under tiden borde gränsläggningen fullföljas — de ryske gränskommissarierna voro längesedan beredda och väntade på de svenska —; Ebers kunde resa öfver Novgorod¹⁾.

Härmed hade de svenske sändebuden fått, hvad de ville: en "cathegorisk resolution". Att längre stanna på platsen var fullkomligt onödigt, och svenskarne gjorde sig ock i ordning att bryta upp. Dessförinnan förhöllo de i en ny skrivelse ryssarne, huru föga deras beteende öfverensstämde med öfverenskommelsen i konferensen den 3 april, och underrättade gränskommissarierna, för hvilka, såsom vi erinra oss, regeringen äfven utfärdat ny fullmakt, att de vid den utgång fredsförhandlingarne fått borde inleda korrespondens med de ryske kommissarierna om fortsättande af gränsläggningen, för hvilken

¹⁾ *K. P. BB.* Renning till legaterna. Dorpat, 5 maj; *Wredeshof*, 8 s. m., Banér och Walwick till de ryske gesandterne, *Sitz* 10 s. m *ders.* Svar af dessa. Dorpat 13 s. m. *K. P. CC.*

den vid Pyhestekylä gjorda öfverenskommelsen skulle ligga till grund. Till Ebers, som nu var i Narva, afsändes underrättelse om det svar, ryssarne lämnat i fråga om hans resa, jämte några kopior af de senaste mellan de resp. legaterna vaxlade skrivelserna för att lämna honom kännedom om ställningen. Den 22 maj bröto Banér och Walwick upp från Sitz, samma dag, som Horn för första gången deltog i den svenska rådkammarens öfverläggningar. Från ryssarne hade intet afhörts om svar från tsaren; man trodde emellertid å svensk sida, att de väl bekommit resolution i fråga om fredsvilkoren, men ej om sin resa till Moskva¹⁾.

I följd af anspråkens oförenlighet och ortens osäkerhet hade förhandlingarne vid Pyhestekylä afbrutits utan att det åsyftade resultatet kunnat vinnas. För de nyss skildrade förhandlingarne hade man slutligen funnit en säker ort. Men klyftan mellan de olika fordringarne hade ingalunda blifvit utjämnad. I de svenske sändebudens instruktion hade, såsom ofvan nämnts, ingen förändring blifvit gjord. Hvad de ryske sändebuden beträffar, förefaller det sannolikt, att tsaren, på samma gång han beordrade dessa att tidigare än hvad som i början varit meningen återupptaga underhandlingen med svenskarne²⁾, äfven i någon mån modifierat sina föregående instruktioner. Huruvida denna modifikation sträckt sig till afträdande af någon del af de ryska eröfringarne, är emellertid osäkert³⁾; någon antydning i denna riktning gjorde, såsom vi sett, Ordin-Nastjokin alldeles icke under förhandlingarne.

Men säkert är, att de formaliteter, till hvilka Karl

¹⁾ Banér och Walwick till K. M:t, Sitz 22 maj, orig. *L. B*; till de ryska legaterna 15 maj, till gränskommissarierna 16 s. m.; till Helfeldt 16 och 21 s. m.; till Ebers 21 s. m.; till Horn 22 s. m.; (alla skrivelserna datt. Sitz). *K. P. CC, DD*.

²⁾ Så uppgaf Ordin-Nastjokin i konferensen den 30 mars; jfr ofvan tsarens med Bogdanov afsända skrivelser till konungen af Sverigel

³⁾ Se dock ofvan sid. 821

Gustafs död gaf anledning, icke hade behöft att störande inverka på traktatens fortgång, om förhållandena varit af beskaffenhet att *tvinga* den ena makten till fred. Sådana voro de emellertid ännu ej. Nu kunde Ordin-Nastjokin, säkerligen icke ogärna, begagna sig af det tillfälle att vänta på bättre tider, som detta dödsfall erbjöd; man kunde ju icke veta, hvilken verkan den kraftfulle konungens död skulle utöfva på den svenska politiken. För öfrigt har sannolikt den enskilda sorg, som vid denna tid drabbat Ordin-Nastjokin, i hög grad inverkat på hans handlingssätt vid detta tillfälle. Hans unge begåfvade son Voin hade nämligen flyktat till Polen, benägen att lära känna den vesteuropeiska kulturen, för hvilken han genom sin uppfostran insupit smak. Underrättelsen härom var det, som nu förmådde fadren att hos tsaren begära afsked från sitt uppdrag som underhandlare med svenskarne; men tsaren sökte trösta honom och bad honom fortfara med detta värf¹⁾.

Vi hafva ofvan omnämnt Ebers' ankomst till Reval och det misslyckade försök att åt honom utverka resa öfver Dorpat, hvilket gjordes från svensk sida. Redan tidigt hade emellertid Helmfeldt efter underrättelse från Ebers tillskrifvit vojevoden i Novgorod om denne. Den 12 maj var Ebers i Narva; den 31 s. m. bröt han upp därifrån efter föregången underrättelse från vojevoden, att man vore färdig till hans mottagande, och den 1 juni

¹⁾ *Soloviev*, a. st. ss. 81 ff.; *Hjärne*, s. 73. — *Soloviev*, som ägnat några rader åt förhandlingarne våren 1660, (a. st. ss. 85 f.) uppger, att de svenske sändebuden ansett en ny fullmakt för sig nödvändig för dessas fortsättande (och därigenom afbrutit dem); denna fullmakt lofvade de skaffa i juni, men den kom hvarken då eller under hela sommaren. Det inkorrektas i denna framställning ses af ofvanstående skildring. I svenskarnes till tsaren afsända deklaration lofvade de visserligen att skaffa fullmakt i juni; men denna kom dem till handa redan förut, hvarom de äfven underrättade de ryske legaterna. Om S. följt en färglagd framställning af Ordin-Nastjokin till tsaren eller icke tagit tillräcklig kännedom om handlingarne i ämnet, kan jag med de källor, som stått mig till buds, ej afgöra.

mottogs han med sitt följe å det honom anvisade stället på gränsen af en rysk "pristav" med svit. Han fortsatte sedan, beledsagad af denne, öfver Novgorod resan till Moskva, dit han ankom den 27 juni. Den 29 juni blef han upplämtad från det "hof", i hvilket han inlogerats, och erhöll efter att förut hafva varit hos "dumnyj diaken" Larion Lopuchin och af honom utan resultat utfrågats om ett och annat audiens inför tsaren, i hvilkens händer han öfverlämnade sin konungs bref.

Såsom vi minnas, hade svenska regeringen befullmäktigat Ebers att vara kommissarie vid det svenska faktoriet i Moskva. Med anledning häraf gjorde Ebers den 3 juli genom den hos honom under vistelsen i Moskva anställde "pristaven", hvilken enligt seden ofta besökte honom i hans "hof", en hemställan om att på grund af sin fullmakt få det svenska handelshuset upplåtet åt sig. Denna begäran blef honom emellertid icke beviljad. Den 5 fick han af Lopuchin, hvilken inhämtat besked af tsaren om denna sak, underrättelse, att i stilleståndet i Valiesar visserligen talades om handelshus, men ej om kommissarier: att han därför icke kunde blifva erkänd som svensk kommissarie i Moskva, men att, om svenske köpmän ditkomme, det svenska faktoriet därstädes skulle anvisas dem; frågan om en svensk kommissaries anställande kunde afgöras, då de "store" sändebud kommo, som enligt stilleståndet i Valiesar skulle högtidligen notificera tsaren om konung Karl Gustafs död.

För Ebers återstod nu intet annat än att afvakta sin dimission¹⁾. Den 24 juli erhöll han denna, då han

¹⁾ Under väntetiden fick E. på olika sätt hvarjehanda viktiga underrättelser. Så erhöll han genom en "avisa" från Danzig kännedom om freden mellan Sverige och Danmark — enligt denna skulle Sverige fått behålla Bornholm i freden — så berättades det för honom, att ryssarne uppfångat polska bref, som mälde om Karl XI:s död, och den 19 juli berättade en trovärdig man för honom, att tsaren för 8 dar sodan öfver Arkangelsk sändt en gesandt till Danmark för att sluta förbund mot Sverige. Om denna beskickning se nedan!

ur tsarens händer mottog svaret på brefvet från Sveriges konung. Den 29 juli lämnade han Moskva. Den "pristav", som blifvit utsedd till hans följeslagare under bortresan, lade honom vid detta tillfälle på hjärtat — såsom Ebers, säkert med rätta, trodde efter hög befallning — att han ej skulle glömma att för sin konung berömma den nåd, som tsaren af vänskap för konungen bevisat honom ¹⁾, och att han ej skulle tala annat än hvad som vore sanningsenligt och lände till vänskap mellan Ryssland och Sverige, hvilket Ebers naturligtvis lofvade att göra. Den 21 aug. var Ebers i Narva, där han lämnade Helmfeldt besked om resultatet af sin resa; den 24 kom han till Reval, där han gjorde Walwick ett likartadt meddelande. Den 1 sept. lämnade han Reval; den 10 var han i Stockholm ²⁾.

Ebers hade visserligen under sin resa blifvit jämförelsevis väl mottagen och behandlad. Men den svenska regeringens försök att under stilleståndstiden insätta honom till kommissarie i Moskva hade misslyckats. Så underligt var detta i själfva verket icke. Men det var ett nytt bevis på osäkerheten i förhållandet mellan Sverige och Ryssland och den misstro, som rådde mellan dessa land.

VI.

Den svenska regeringens ryska utrikespolitik efter frederna i Oliva och Köpenhamn till början af febr. 1661. Riksdagen i Stockholm 1660 utlåter sig om denna.

Den 23 april 1660 afslöts efter en underhandling, full af svårigheter, i Oliva fred mellan Sverige å ena,

¹⁾ Efter båda audienserna erhöll Ebers från tsarens taffel rikligt mat och dryck (sista gången så mycket 40 karlar kunde bära); dessutom bekommo han och hans följe särskilda föråringar, och Ebers beviljades ersättning för egendom, som fråntagits honom på ryskt område under senaste kriget.

²⁾ *Ebers' journal*. Jämte Ebers' anställande i Moskva förföll äfven Barckhusens anställande i Novgorod.

Polen, Brandenburg och Österrike å andra sidan. Den 27 maj s. å. undertecknades freden i Köpenhamn mellan Sverige och Danmark; genom en dessförinnan mellan Sverige och Holland afslutad konvention hade fiendtligheterna mellan dessa makter upphört. Den 15 maj erhöll den svenska regeringen underrättelse om freden i Oliva, den 31 s. m. om freden i Köpenhamn ¹⁾.

Med alla de makter, med hvilka Karl Gustaf stått i öppen kamp, hade Sverige sålunda fred. Med alla, utom med en — Ryssland. Det var visserligen sannt, att man med freden icke ansåg sig hafva vunnit full trygghet från de förut fiendtliga makternas sida; särskildt misstrodde man kejsarens afsigter. Men det var dock klart, att frederna skulle gifva Sverige en starkare position gent emot Ryssland, än det förut haft. Och den ryska frågan, som förut af andra skjutits i bakgrunden, blir nu för en tid den svenska utrikespolitikens hufvudfråga.

Redan kort efter det den svenska regeringen erhållit underrättelse om de afslutade frederna och besvarat det bref från tsaren som det ryska sändebudet Bogdanov öfverlämnat, blef förhållandet till Ryssland inom rådkammaren föremål för lifliga öfverläggningar. Flera omständigheter bidrogo härtill. Bengt Horn var kommen öfver till Sverige och deltog den 22 maj för första gången i en råds-session; den 7 juni upplästes i rådet den rapport Banér och Walwick hemskickat straxt innan de lämnade Sitz. Att den senaste fredsförhandlingen med ryssarne alldeles misslyckats, var uppenbart. Den 7 juni deltog Magnus Gabriel de la Gardie första gången efter sin hemkomst från Olivatraktaten i rådets öfverläggningar ²⁾. En allians med Polen, för hvilken, såsom de svenska sändebuden flera gånger meddelat sin regering, det fans benägenhet inom Polen, men hvilken

¹⁾ *Carlson*; II, 127 ff.

²⁾ *R. P.* 1660, voll. Arv. Gustafsson I; Franc.

denna ej velat inleda, innan freden var sluten, bragtes nu genast på tal af de la Gardie; det funnes, påstod denne, goda utsigter, att Polen skulle vilja afsluta en sådan på för Sverige förmånliga vilkor. Men mera än dessa samverkande omständigheter bidrog en annan att vid denna tid föra tankarne på förhållandet till Ryssland. Frederna medförde skyldighet för Sverige att afskeda och betala de utomlands värfvade trupperna, som stodo i svensk tjänst på olika håll. Men att betala dem var svårt, ja, omöjligt, och att släppa dem ur känderna var dessutom farligt; borde man icke, medan man kunde, använda dem till att på ett eller annat sätt tvinga Ryssland till en fred, sådan man önskade? Ord af dylik innebörd hade förut framkastats i rådet¹⁾; nu, i juni, samtidigt med att man öfverlade om ratificeringen af frederna i Oliva och Köpenhamn, hördes talet starkare. Med frågan om truppernas "afdankning" förband sig frågan om en polsk allians.

Därom var man ense, att man ej kunde göra sig af med trupperna, då man saknade medel att betala dem, och att man ej heller borde det, då dessa ju i så fall kunde komma i föga vänligt sinnade makters händer och Sverige ej kunde fullt lita på kejsaren och långt mindre på ryssen. Men att behålla trupperna utan att sätta dem i aktiv verksamhet var i hög grad betungande och gaf därjämte föga resultat. Under sådana förhållanden, då man kunde förutse, att man förr eller senare skulle komma i fejd med Ryssland, borde man, menade somliga, icke försumma det gynsamma tillfälle att få en förmånlig fred med detta land, som ägandet af en stark här och utsigten till en allians med Polen erbjöde. En dylik allians, genom hvilken äfven Österrikes och Brandenburgs för Sverige skadliga inflytande i Polen motarbetades, borde därför afslutas, och svenska trupper under svenskt befäl sändas till Polen att deltaga i dess

¹⁾ R. P. 1660 vol. Arv. Gustafsson I: rådslag 23, 24 maj.

kamp mot Ryssland; ville man ej gå så öppet till väga, kunde man öfverlåta den del af trupperna, som icke "afdankades", åt pfalzgreffen af Sulzbach och genom honom spela dem i händerna på polackarne. De främsta målsmännen för dylika krigiska meningar voro de la Gardie och Gustaf Bonde. Andra, i motsats till dem, menade, att en mer eller mindre öppen anslutning till Polen skulle ovilkorligen medföra krig med Ryssland, att Sverige saknade medel att med tillbörlig kraft föra ett sådant och att man föga kunde lita på Polen. Med synnerligt eftertryck framhölls en sådan uppfattning i en den 14 juni i rådkammaren uppläst skrift, författad af riksrådet Carl Mörner, som för tillfället af opasslighet var hindrad att bevista råds-sessionerna; här påpekades bl. a., att ryssarne alltid ärligt hållit stilleståndet och att man i en så viktig fråga som denna borde afvakta ständernas utlåtande¹⁾.

Länge varade icke regeringens tveksamma hållning. Hänsynen till ständerna och det osäkra i hela alliansplanen vållade, att man lät denna falla. Dock var det icke meningen, att den skulle vara öfvergifven för alltid, och fullständigt afväpna vågade man ej. En del af trupperna behölls till framtida behof²⁾. Till *Schlippenbach*, hvilken vid denna tid vistades i Danzig hufvudsakligen i och för ratificeringen af fredsslutet, skrefs, att rege-

¹⁾ *R. P.* 1660, voll. Arv. Gustafsson II; Franc: rådslag 8, 9, 14 juni. Mörners "korta och eenfaldiga meningh" finnes vol. Franc. — Krusenstjerna, af hvilken, som vi sett, Karl Gustaf flera gånger infortrade betänkanden i frågor, som rörde Ryssland, har nu af regeringen anmodts att afge utlåtande om "afdankningen" och därmed sammanhängande frågor. I den uppsatta skriften, som andas stark ovilja mot ryssarne — en nation, "die, wie bekant, Betrügen für eine Kunst und Ehre, und Lügen für eine Zier der Rede halten" — tillstyrker K. regeringen att icke afväpna tills vidare, utan se upp med Ryssland och afvakta konjunkturerna. Den är daterad 15 juni 1660 och genom något misstag inlagd i *Musc.: Handlingar till Bjelkes, Essens och Krusenstjernas beskickning 1655—58.*

²⁾ Ofvan citerade *R. P.*: rådslag 14, 16 juni; jfr *Carlson*, II, 133.

ringen visserligen för tillfället icke funnit för godt att afsluta någon allians med Polen bland annat af hänsyn till Sveriges svaga krafter och till ständerna, utan hvilkas vetskap så viktiga saker ej borde företagas, men att Schlippenbach dock borde för polackarne antyda möjligheten af en sådan allians längre fram och hålla frågan därom vid lif, så att det skulle stå Sverige öppet att vända sig till Polen, om ingen utsigt till en godvillig öfverenskommelse med Ryssland förefunnes¹⁾.

Svärdet skulle sålunda hvila tillsvidare, och regeringen borde se till, hvad den under dessa förhållanden hade att iakttaga gent emot Ryssland. Vi hafva ofvan nämnt, hvilka bestämmelser stilleståndet i Valiesar innehöll för det fall, att under stilleståndstiden någon af de båda potentaterna, Karl Gustaf eller tsar Alexei, skulle affida. Den svenska regeringen hade i det bref Ebers

¹⁾ K. M:t till S. 26 juni, 8 aug. *R.R.* — Tham såväl i Bidrag till svenska riksdagarnes och regeringsformernas historia etc. s. 44 d., som i skriften *Quæ a tutoribus Caroli XI regis sueciani cum exteris populis sint acta etc.*; Fryxell XIII s. 53; Carlson II, 136 uppgifva alla, att det hufvudsakligen varit genom Bengt Oxenstjernas inverkan, som alliansplanen nu fick förfalla. Detta är ett misstag. B. O. var vid denna tid sannolikt icke i Stockholm; först den 14 aug. började han deltaga i råds-sessionerna, såsom rådsprotokollen visa. Den gemena samma källan för dessa felaktiga uppgifter är tydligen det i Loenbom: Handlingar till Karl XI:s historia, III, sid. 68 ff. tryckta bref från B. O. till Karl XI, hvilket enligt uppgift därstädes öfverlämnades till konungen den 17 maj 1692, men något dylikt står ej i detta bref om det ock, då man saknar närmare kännedom om förhållandena, lätt kan gifva anledning till en missuppfattning i denna punkt. Hvad i brefvet säges om B. O:s uppträdande i alliansfrågan, måste hänföras till hösten s. å., då han deltog i rådets öfverläggningar om denna fråga, hvarom mera nedan. Utan att vilja inlåta mig på en kritik af detta bref och en undersökning af befogenheten i de svåra anklagelser B. O. i detsamma riktar mot några sina kolleger, vill jag dock framhålla, att några af brefvets uppgifter äro bevisligen felaktiga; att rådsprotokollen näppeligen gifva B. O. en så betydande roll vid öfverläggningarna om alliansen, som den han själf tillmäter sig, samt att den tendens, hvori, och den tid, när brefvet skrefs, icke äro egnade att ge det ett högt värde som historisk källa för denna tid. Men hela förhållandet tarfvar en utredning.

hade att framlämna till tsaren, förklarar sig längre fram ämna uppfylla dessa bestämmelser, och de ryske legaterna vid Kardis hade uppställt detta som ett oeftergifligt vilkor för återupptagande af fredsunderhandlingarne. Flera gånger under sommarens lopp var det i rådet på tal att afsända en beskickning till Ryssland. Men man fann det betänkligt att "hedra" tsaren med en sådan. I stället beslöt man att affärda en express till honom med ett bref, hvori han underrättades om de freder, Sverige under året slutit, liksom därom, att med anledning af freden med Polen "Livland" införts i den svenska konungatiteln och sålunda borde vid dennas anförande för framtiden brukas af tsaren, enligt hvad stilleståndet föreskref. Det bref till tsaren, som sålunda affattades, uttalade föröfrigt den svenska regeringens villighet till nya fredsunderhandlingar och lade tsaren på hjärtat att till dessa ge sina sändebud lämpliga instruktioner, då den svenska regeringen hade i sinnet att hålla inne med vidare beskickningar till några flera fäfänga traktater¹).

Den dag detta bref skrefs — den 25 aug. — blef stilleståndet i Valiesar ratificerad i den nye konungens namn²); till sin bestämmelseort kom emellertid detta ratifikationsbref lika litet som det Karl Gustaf underskrifvit. S. d. utfärdades ock en ny instruktion för de svenska sändebuden till Ryssland, med vissa ändringar i den äldre, hvilken dock icke upphörde att gälla. Med tanken fäst på möjligheten af fredsförhandlingarnes förnyande hade man i regeringen under augusti öfverlagt om denna nya instruktion, hvilken man fann motiverad af förändrade förhållanden; och man hade enats om att begära mycket af Ryssland; den afidne konungen hade i ogynnsamma tider så gjort; nu hade man, såsom Bengt Horn sade, så gynnsamma konjunkturer som aldrig förut.

¹) Ofvan citerade *R. P.*, rådslag 7, 16, 21 juni; 9 aug. Brevet till tsaren, dat. Sthlm 25 aug. *R.R.*

²) *R.R.*

Lilla Livland kunde man nu ej längre begära, då man ej lyckats förmå Polen att afträda det. Men man hade annat att sätta i stället ¹⁾. Som satisfaktion — restitutionen af de ryska eröfringarna blef nu som förut en *conditio sine qua non* för fredens afslutande — ålades sändebuden att begära ryska Karelen, ryska Lappmarken; den "huken" af tsarens land, som ginge från Agnisma och Povensa utmed Hvita hafvet uppemot Kola; Pejpus-sjön, trakten vid Augdov in till Pliusa samt i pengar minst tio tunnor guld eller en million riksdaler; denna sistnämnda pretention finge icke eftergifvas. För öfrigt innehöll den nya instruktionen bland annat, att för den blifvande fredstraktaten Stolbova-fördraget skulle läggas till grund och såväl detta som fördragen i Teusina, Viborg och Valiesar bekräftas i de delar, som komme att behålla gällande kraft; att de svenska legaterna skulle tillse, att ryssarne munt- och skriftligen gåfve Sveriges konung sin rätta titel af "Livland"; märkte de, att dessa hade allvar med freden, kunde de dock under protest mottaga ryska skrifter utan sådan titel; men i motsatt fall kunde verket få studsa på titelfrågan så godt som på något annat.

Det var egentligen meningen vid denna tid, att Bengt Horn skulle fara öfver till sitt guvernement i och för traktatens möjliga återupptagande och utförandet af ett särskildt uppdrag, som kort förut gifvits honom. Af de i svensk tjänst stående trupper, som under senaste kriget varit i polska Preussen, hade en stor del öfversändts till Livland, där man ansett den behöflig för ryssarnes skull; men svårigheten att underhålla det krigsfolk, som sålunda var samladt i Östersjö-provinserna, förorsakade, att man beslöt en reducering af detta här såsom på andra orter, och åt Horn, Douglas och Helmfeldt hade uppdrag gifvits att utföra den ²⁾. Emellertid blef

¹⁾ Ofvan citerade *R. P.*; rådslag 9, 15 aug. Instruktionen i *R.R.*, originalet i *K. M:ts B.*

²⁾ Instruktion, Sthm 10 aug. *R.R.*

Horns resa uppskjuten, utan tvifvel i samband med Schlippenbachs hemkomst och den stundande ständer-sammankomsten; brefvet till tsaren, hvilket Horn skulle föra med sig, fick hvila, underhandlingen med Ryssland och den beslutade reduktionen af krigsfolket likaså.

I slutet af augusti kom Schlippenbach hem. I den första rådssession, i hvilken han deltog — den 31 aug. — bragte han frågan om allians med Polen på tal, liksom sedermera vid hvarje lägligt tillfälle. Den 10 sept. kom Ebers, hvilken regeringen utsett till svensk kommissarie i Moskva, tillbaka till Stockholm utan att hafva blifvit af tsaren erkänd i denna egenskap. Den 12 s. m. framlämnade han, uppkallad i rådkammaren, tsarens bref, hvori denne bland annat framställde fordran att blifva på behörigt sätt notificerad om konung Karl Gustafs död; han omnämnde, huru det i Ryssland vore dyr tid, "elakt" mynt och brist på manskap samt hos folket en allmän benägenhet för fred med Sverige; liksom förut Schlippenbach visste han att berätta om stora förluster, dem ryssarne lidit mot Polen ¹⁾). Ständerna, hvilkas sammanträdande regeringen under öfverläggningarne i juni om "ryska väsendet" ansett sig böra afvakta, hade sedan sammankallats till den 21 sept.; denna tid var snart inne. Allt detta, det ena med det andra, förde vid höstens början tankarne och talet inom rådkammaren på alliansen mellan Sverige och Polen.

På riksdagen i Stockholm år 1660 afgjordes åtskilliga viktiga ärenden. Landet fick en fast regering i stället för den provisoriska, den föregående riksdagen

¹⁾ Ofvan citerade *R.P.* Någon öfversättning af tsarens ofvan nämnda bref — originalet finnes i riksarkivet — har jag ej lyckats påträffa; om dess innehåll säges (*R. P.* 1660 vol. Franc, 14 sept.), att det bestod af kondoleans, en förklaring, att tsaren inga svenska kommissarier vill hafva i Moskva eller annorstädes och en erinran om traktatens reassumtion. Andra uppgifter ge vid handen, att tsaren äfven framställt fordran på notifikation, så ett senare bref af denne, dat. 22 nov d. å.; se nedan!

tillsatt; för denna regeringens verksamhet skrefs lag, och drottning Kristina fick sitt förhållande till Sverige ånyo ordnad, — icke så, som den till sitt forna rike med stora förhoppningar återkomna drottningen hoppats och väntat. Alla dessa viktiga ärenden påkallade naturligtvis i hög grad regeringens uppmärksamhet ej mindre än ständernas. Men mellan öfverläggningarne om dem fick dock denna tillfälle att behandla utrikespolitikens för tillfället främsta fråga: förhållandet till Ryssland; och ständerna sade sitt ord i denna med ledning af de upplysningar, regeringen funnit lämpligt att gifva dem.

Att fred icke borde slutas med Ryssland, om ej detta återstälde gjorda eröfringar, därom var man allmänt ense i rådkammaren. I den senast affattade instruktionen för Bengt Horn och kolleger hade man, som vi sett, därjämte fordrat en skadeersättning, hvilken kunde minskas, men ej finge helt och hållet efterskänkas. Så var äfven nu meningen; en och annan — så Gustaf Bonde¹⁾ — fann det emellertid ej orådeligt att mottaga en fred utan någon som hälst skadeersättning.

Det närmast till hands liggande medlet att vinna fred var naturligtvis att allvarligt sträfva efter en sådan. Man borde, menade G. Bjelke, notificera tsaren om Karl Gustafs död, såsom stilleståndet fordrade, sedan kunde man snart se, hvad man hade att vänta från Rysslands sida.

Det lät sig emellertid icke förneka, att det var ganska osäkert, om Ryssland skulle gå in på en sådan fred, som man önskade i Sverige. Så riktades i rådet,

¹⁾ Först vid denna tid — men icke, såsom Fryxell (XIII, s. 53) säger, under rådsöfverläggningarna i juni — visar sig denne obenägen mot alliansförslaget; jfr ett yttrande af honom själf i rådet 15 oktober! Den förminskning af Sveriges disponibla trupper, som skett genom den partiella "afdankningen", och i främsta rummet en noggrannare kännedom om "statens" tillstånd torde hafva verkat denna ändring i åsichter. Att, som F. gör, tala om ett Bonde-parti och ett de la Gardie's parti vid behandlingen af alliansfrågan i rådet, är en konstruktion.

nu som förut, tankarne på planen att genom en allians med Polen tilltvinga sig den.

Många skäl anfördes för denna plan. Man kunde aldrig lita på ryssen; äfven om han nu ville sluta fred, kunde hans begär efter hamnar vid Östersjön förmå honom att snart bryta den; det vore därför bäst att göra honom oskadlig för längre tid. Polen hade visserligen på senare tiden haft något större framgång än förut i sitt krig med Ryssland; men dess ställning var det oakadt betänklig. Overksamst finge Sverige ej åskåda, huru Ryssland blefve Polen alldeles öfvermägtigt, och ej heller borde det tillåta Polen, drifvet af nød, kasta sig i Österrikes armar; det habsburgska kejsarhuset finge, lika litet som kurfursten af Brandenburg och tsaren, nå den af dem efterfikade successionen till Polens krona efter Johan Casimir till skada för Sverige. Frankrike, som hade intresse att motarbeta det österrikiska inflytandet i Polen, kunde lämna Sverige subsidier, och Polen bjuda goda vilkor som lön för en allians.

Men andra röster hördes äfven. Finge, sade dessa, ryssarne kännedom om Sveriges förhandlingar med Polen, skulle de kanhända skynda sig att bjuda denna makt en förmånlig fred. Komme Sverige, såsom sannolikt var, genom alliansen i krig med Ryssland, skulle öfverallt i Europa ovilja väckas mot Sverige, som ständigt ville krig, och denna skulle ge våra hemliga fiender, såsom Danmark och kejsaren, mod att öppet anfalla. Att Polen skulle duka under för Ryssland och att Österrike eller någon annan, mot Sverige fiendtlig makt skulle förvärfva polska kronan, vore ingalunda en afgjord sak; på Frankrikes kallsinnighet hade man redan sett prof¹⁾. Men framförallt påpekades på denna sida bristen på medel. "Af svenska medel att föra krig är en omöjlig

¹⁾ Den svenska regeringen hade under detta år genom hofrådet M. Biörnklo sökt förmå Frankrike till afslutande af en subsidietraktatmen förgäfves. *Carlson*, II, 126 f., 136.

ting“, sade drotsen; och Gustaf Bonde tillade, att andra medel icke stode till buds.

Meningarnes skiljaktighet, skälen och motskälerna förde här, som ofta, in på kompromissens väg. Det syntes klart för de flesta, att en utan vapenskipte vunnna förmånlig fred med Ryssland vore värd att eftersträvas och att man saknade medel att sätta i verket krigiska anslag. Men å andra sidan skulle ju en förbindelse med Polen kunna utöfva en pression på det gensträfviga Ryssland; den behöfde därföre icke, om den inleddes med försigtighet, binda Sveriges händer, men kunde, äfven oafsedt Ryssland, främja Sveriges intressen. Att man fortfarande skulle arbeta på en fredlig lösning af den ryska frågan men på samma gång genom Schlippenbach inleda förhandlingar med Polen, blef därföre småningom flertalets tanke¹⁾, uttalad i främsta rummet af de la Gardie, till hvilken äfven Bengt Horn slöt sig. Den blef därföre icke allas. Några funnos, som hyste föga sympati för alliansen, men med styrka framhöllo freden såsom det säkraste och bästa; så Gustaf Bonde, Bengt Oxenstjerna, Carl Mörner, Göran Fleming m. fl. Andra åter, ehuru de äfven kunde föra på tungan fredliga fraser, synas dock haft föga allvar med dessa; så Schlippenbach, Tott och Wrangel. Men den ofvan nämnda medelvägen behöfde ej så särdeles mycket misshaga någon; ty hvar och en kunde hoppas att genom denna nå sina önsknings mål, vare sig detta

¹⁾ Ganska tidigt hade dylika meningar uttalats i rådet. Tott, Schlippenbach och B. Oxenstjerna, hvilka på uppdrag af sina ämbetsbröder varit tillsammans och diskuterat denna fråga, hade författat ett betänkande, som upplästes i rådet den 15 okt. och innehöll en tillstyrkan af dem att både traktera med ryssen och förhandla med Polen om en allians samt sända en gesandt till Frankrike för att där befordra Sveriges intressen — sålunda samma politik, som verkligen följdes. (Tott afgaf i sammanträdet sin afvikande mening, att Sverige icke borde sluta fred med Ryssland “excluso Polono“ i följd af det stora intresse Sverige hade i dennes välstånd).

nu var en allians och en med vapen framtingad fred af Ryssland eller en fred utan strid.

Så diskuterades under september, oktober och början af november i rådet det "ryska väsendet" ¹⁾. De församlade ständerna hade man i den på rikssalen den 27 sept. upplästa riksdagspropositionen gifvit några antydningar om den svenska regeringens villighet till förlikning med moskoviten och det ringa allvar ryssen hittills visat härtill; och inför ett utskott af de tre högre stånden hade Ehrensten den 3 okt. uppläst en vidlyftig "relation om fäderneslandets tillstånd", hvori bl. a. ryssens "comportemente" skildrades i starka färger och det sadet, att trots allt, hvad den svenska regeringen gjort och ämnade göra för att vinna fred, det vore ringa utsigt att erhålla en sådan af den "listige och arge nationen"; där framhölls äfven, att faran för Rysslands öfvermakt i kriget med Polen och Österrikes alltför stora inflytande i detta senare land torde göra det till en klokhetspligt för Sverige att lämpa sina aktioner så, att Polen stode upprätt ²⁾. Regeringen ville emellertid af ständerna hafva — icke någon bevillning för krigiska ändamål; det ansåg man sig väl icke våga begära — men ett utlåtande i fråga om den tilltänkta alliansen, på hvilket man sedan skulle kunna stödja sig. Innan man begärde ett sådant, var det emellertid nödigt, att regeringens egen ståndpunkt i frågan var klar. I förmiddagssessionen den 8 nov. anställes en votering. För alliansen röstade det öfvervägande flertalet, äfven Bonde, ehuru han visserligen, liksom de la Gardie och många andra, uttryckligen påyrkade fredsverkets samtidiga bedrifvande. Men en och annans votum — så B. Oxenstjernas — uttryckte stor obenägenhet mot alliansen, medan några afstyrkte en separatfred med Ryssland ³⁾.

¹⁾ *R. P.* 1660 voll. Arv. Gustafsson II, III; Franc V; rådslag 3, 30 sept.; 5, 15, 16, 22, 25 okt.; 7 nov.

²⁾ Båda dessa handlingar äro tryckta i *Sveriges Ridderskaps och Adels Riksdags-Protokoll*, del. 8.

³⁾ G. Bjelke förklarade i öfverensstämmelse med hvad han sagt

Nu beslöt rådet att tillkalla ett sekret utkott af adel, prester och borgare. Man enade sig om att icke gifva detta del af de skilda meningar, som yppats under öfverläggningarne och voteringen, utan söka "inducera" det till regeringens mening i fråga om afslutande af alliansen; och man beslöt att uttrycka sig "in generalibus terminis" för att icke komma oro och motstånd åstad; att man af Ryssland såsom vilkor för freden fordrade jämte restitution af dess eröfringar äfven en särskild satisfaktion, finge ej tydligt uttalas.

Den 8 nov. e. m. var utskottet uppe hos rådet. Rikskanslaren utvecklade i ett längre anförande, huru osäkert förhållandet till Ryssland vore och huru regeringen i akt och mening att trygga sig för alla möjliga fall vore betänkt på att inleda en allians med Polen, genom hvilken emellertid fredsverket med Ryssland ingalunda skulle förhindras; om denna plan anmodades nu utskottet yttra sig. Det hade varit regeringens önskan, att utskottet skulle yttra sig i frågan på stående fot; men detta beslöt att enskildt öfverlägga om saken. De yttranden, som nu fälles af utskottsmedlemmar, inneburo egentligen hvarken öppet bifall eller öppet motstånd till regeringens förslag; borgmästaren Prytz gaf visserligen ett ganska krigiskt utlåtande, men äljest betonades öfverallt — särskildt bland presterna — vigten och behofvet af en fred.

Den 9 nov. öfverlade särskilda ståndsmedlemmarne i utskottet hvart stånd för sig och meddelade hvarandra resultaten. Den 10 nov. samlades de ånyo i rådskammaren, hvarvid landtmarskalken, biskopen i Skara stift och Prytz å sina resp. stånds vägnar angåfvo sin anslutning till regeringens planer på allians med Polen, därest icke freden, som dock vore högeligen önskvärd

förut, att han nu ej kunde yttra sig i frågan, innan notifikationsbeskikningen till tsaren försiggått.

och borde med allvar eftersträfvast, stode att få. Ehrensten erhöill nu uppdrag att skriftligen affatta utskottets muntliga betänkande, och s. d. efter middagen blef denna "ståndernas deklaration om ryska väsendet" undertecknad¹⁾. Den innehöll en tillstyrkan att eftertrakta en "reputerlig" fred med Moskva; att samtidigt "sondera" Polens inklinasjon mot Sverige och, om alls ingen utsigt funnes till fred med Ryssland, afsluta allians med Polen, jämte ett löfte att, om så behöfdes, lämna intet ospardt för fäderneslandets försvar.

Regeringen kunde nu skrida till handling, vägledt af ständernas betänkande. Instruktionerna för legaterna till Ryssland och för Schlippenbach utarbetades i kansliet. Då de, den 12 nov., föredrogos i rådet, ville Tott veta, att enligt den anställda voteringen alliansen borde främst eftersträfvast; man svarade honom med en hänvisning till utskottets deklaration. Å andra sidan ifrågasattes en notifikationsbeskickning till tsaren, men saken befans betänkelig och "differerades" för att ej återupptagas²⁾.

Den 13 nov. är "bimemorialet" för Horn och hans kolleger utfärdadt, den 17 instruktionen för Schlippenbach daterad³⁾.

Den förra föreskrifver, att legaterna skulle, om de funne ryssarne uppriktigt benägna för fred, sluta en dylik enligt föreskrifterna i den senaste instruktionen af 25 aug. Vore åter utsigterna till fred ringa, skulle de fördröja underhandlingen genom någon förevändning och lämna Schlippenbach underrättelse därom; men i intet fall skulle de förhast sig med fredens afslutande. Med försigtighet kunde de underrätta ryssarne, att Sverige gärna skulle se en förlikning mellan Ryssland och

¹⁾ Tryckt i *Stiernman*; del. 2. Jfr för den ofvanstående skildringen *R. P.* 1660, voll. Arv. Gustafsson III; Franc V; rådslag 7, 8, 10 nov., och ofvanciterade riksdagsprotokoll, ss. 129 ff.

²⁾ Ofvan citerade *R. P.*

³⁾ *R. R.* (där "bimemorialet" är infördt den 14 nov.; originalet i *K. M:ts B.* bär datum d. 13 s. m.).

Polen. Skulle dessa föreslå stilleståndets förlängning, ägde sändebuden att svara nej; och komme notifikationen på tal, skulle det svaras, att tsaren redan är notificerad genom Ebers och kan bli det än mera, om god förhoppning om fred finnes; men att detta icke sammanhängde med frågan om freden.

Schlippenbach ålades att på förhand göra sig noga underrättad om stämningen i Polen — hans familjs vistelse i Danzig gaf honom en god förevändning att resa dit och uppehålla sig där utan att genast öppet framträda som svenskt sändebud, — detta kunde ske genom en försigtig korrespondens med någon polsk minister eller det franska sändebudet i Polen de Lumbres, hos hvilken senare han skulle efterhöra, om icke Sverige hade någon utsigt att erhålla subsidier af Frankrike. Befans ställningen ogynsam, borde Schlippenbach bedrifva verket sakt och underrätta sin regering; några veckor finge gärna förflyta, innan han vidtog några bestämda mått och steg. Men skulle det visa sig, att alliansen vore nödvändig för Sverige, så skulle den slutas; det gälde härvid att med påpekande af att Polen hade större behof af understöd än Sverige utverka sig af Polen löfte dels att söka förmå Frankrike att bevilja subsidier, så länge kriget kunde komma att vara, dels att lämna Sverige ersättning för dess uppoffringar — såsom sådan skulle lilla Livland begäras. Schlippenbach skulle för öfrigt arbeta på att icke den polske tronföljaren komme att tagas från Österrike, Brandenburg eller Ryssland, utan från Frankrike eller det öfriga Tyskland.

Schlippenbach och sändebuden till Ryssland fingo order att flitigt korrespondera med hvarandra så väl som med regeringen. Så skulle man ständigt på alla håll hafva kännedom om ställningen, och regeringen, som hade trådarna till det hela i sin hand, kunde lämpa sina mått och steg efter förhållandena.

Det var emellertid klart, att mycket berodde på de resp. underhandlarne och icke minst på det sätt,

hvarpå Schlippenbach utförde sitt ingalunda lätta värf. Det kunde tänkas, att denne, som visat en synnerlig ifver för alliansen, i otid skulle draga Sverige in i denna, — förutsatt att Polen hyste en sådan benägenhet för en allians, som han försäkrat i rådkammaren.

Men Schlippenbach kom aldrig i tillfälle att utföra det värf, som var honom uppdraget. Han drunknade, som bekant, under sin utresa i Stockholmsskären. Någon förändring i regeringens utrikes politik förorsakade detta dödsfall ej. Horn, som likaledes rest ut, fick genast underrättelse, att regeringen ämnade sätta en annan af rådet i Schlippenbachs ställe, och att detta ej skulle utöfva inflytande på Horns och hans kollegers mission. Till Schlippenbachs efterträdare valde man riksrådet *Sten Bjelke*, som under öfverläggningarne om alliansen visat sig snarast tillhöra medelvägspartiet. Vid Bjelkes sida sattes presidenten Gyldenklou, en bland underhandlarne i Oliva; general Paul Würtz hade varit på tal, men det yttrades, att genom utseendet af en general till legat man allt för mycket skulle "canere classicum" ¹⁾.

Den 12 december utfärdades fullmakt, kreditiv och instruktion för Bjelke och Gyldenklou ²⁾. Man hade beslutat, att instruktionen skulle affattas lika med Schlippenbachs, mutatis mutandis, och detta beslut följdes. *En* förändring var emellertid nödig. Då Bjelke och Gyldenklou saknade hvarje förevändning för en resa till Polen, måste de genast från början uppträda som svenska sändebud. På förslag af rikskansleren beslöts dessutom, att då Bjelkes och Gyldenklous afresa kunde komma att fördröjas, genom en fransman Bourdois, som vid denna tid vistades i Stockholm, underrätta konungen och drottningen af Polen om Sveriges afsigt att anknyta närmare förbindelse med Polen, Schlippenbachs död och den nya

¹⁾ K. M:t till Horn, Sthm 30 nov. R. R. Ofvan cit. R. P., rådslag 28, 29 nov., 5 dec.

²⁾ R. R.

beskickningen ¹⁾. Och skrivelser i denna riktning blefvo också affattade ²⁾. Med den försigtiga och reserverade hållning mot Polen, som tillstyrkts af regeringens flertal och blifvit legaterna till detta land anbefald, synes detta beslut föga öfverensstämmande.

Lika snabb som Schlippenbach varit att bege sig af på sin mission, lika senfärdig var Bjelke. Straxt före jultiden hade regeringen tagit sig julferier, hvilka blefvo ganska rundliga; när riksråden började samlas i Stockholm i slutet af januari och början af februari månad år 1661, var Bjelke ännu kvar därstädes. Såsom orsak till detta dröjsmål uppgaf Bjelke penningeförlägenhet ³⁾. Regeringen skyndade sig att undanrödja detta hinder för hans affärd. Men innan denna verkställdes hade hon fattat ett beslut af synnerlig vigt, som nära sammanhängde med hans mission.

Ett sändebud från tsaren — hans namn var *Vasilij Ivanov* — hade den 7 dec. anländt till Narva på väg till Sverige; han hade af Helmfeldt försetts med "pristaver och nödtorftig fordenskap" samt affärdats den vanliga vägen kring Finska viken. Den 18 jan. erhöll sändebudet i Stockholm audiens inför konungen och öfverlämnade till denne ett bref från tsaren. Detta bref, som var dateradt i Moskva 22 nov. 1660, upplästes i rådet först d. 4 febr. — blott ett fåtal af riksråden hade nämligen dessförinnan anländt till Stockholm — och befans vara af ett ganska märkligt innehåll. Tsaren begärde visserligen däri, att konungen af Sverige måtte notificera honom sin faders död genom en beskickning, som tillika kunde beordras att i Moskva avsluta en evig fred, men han tillade, att de svenska sändebuden också kunde beordras till en fredsunderhandling med de ryske utan någon vidare beskickning och

¹⁾ Ofvan cit. *R. P.*, rådslag 26, 29 nov.

²⁾ Datt. Sthm 6 dec., pass för Bourdois s. d. *R. R.*

³⁾ Jfr *Tham*, s. 142!

förklarade sig, om den svenska regeringen ville samtycka härtill, villig att beordra sina sändebud till en dylik underhandling ¹⁾).

Tsaren hade sålunda gifvit efter den berättigade fordran han hade på en svensk beskickning till Ryssland. Den svenska regeringen uppfattade denna eftergift som ett tecken till allvarligt fredsbegär å Rysslands sida. Med ökade utsigter till fred växte begäret efter en sådan; underhållet för det manskap, som behållits kvar i svensk tjänst, kändes tryckande, och man fruktade nu som förr för Sveriges hemliga fiender. Så öfverenskoms i råds-kammaren, att man hellre än att låta freden gå om intet, i yttersta nödfall skulle låta all fordran på satisfaktion af Ryssland falla och nöja sig med återställandet af de ryska eröfringarne. Den 9 febr. underskrefs i rådet en sekret instruktion för B. Horn, i hvilken han beordrades att sedan alla grader i satisfaktionen genomgåts, utan att man lyckats få vare sig land eller penningar, han skulle det oaktadt sluta freden, hellre än att förhandlingarne afbrötos. Men denna instruktions innehåll finge han tills vidare icke meddela någon. I de bref, som samma dag skrefvos till honom och hans kolleger gemensamt beordrades de att lägga sig vinn om traktatens fortskridande, men om någon ändring i föregående instruktioner fans intet nämndt ²⁾).

Vid 12-tiden denna dag erhöll den ryske utskickade afskedsaudiens inför konungen och därunder den svenska regeringens svar på tsarens bref, hvori denna förklarade notifikationsresan tidsödande och onödig och uppmanade tsaren att ge sina sändebud sådana instruktioner, att fred kunde slutas ³⁾).

Den 7 febr. tog S. Bjelke afsked i rådet. De ökade

¹⁾ Helmfeldt till K. M:t, Narva 8 dec. orig. *Ingr.*: 15. R. P. 1661, vol. Franc. II. En svensk öfversättning af tsarens bref finnes K. II.

²⁾ Ofvan cit. *H. P.*: rådslag 4, 7, 9 febr. Sekret instruktion till Horn; brefven till samtliga legaterna, dat. Sthm 9 febr. origg. *K. M:ts B.*

³⁾ Ofvan cit. *R. P.*; brefvet till tsaren, dat. Sthm 9 febr. *R.R.*

fredsutsigtarna hade verkat, att han fick med sig vid sin afresa ett tillägg till sin instruktion, som bland annat innehöll, att äfven om både Sverige och Polen skulle sluta fred med Ryssland, en defensiv-allians med Polen vore för Sverige önskvärd och borde eftersträvas¹⁾. Härutinnan låg dock egentligen intet nytt, ty det hade aldrig varit meningen, att alliansen med Polen skulle slutas blott och bart med hänsyn till Ryssland; var ock denna faktor för tillfället den starkast bestämmande, medverkade dock äfven andra, särskildt begäret att motarbeta Österrikes inflytande i Polen.

Någon strid inom regeringen märker man icke vid fattandet af dessa senare beslut, liksom ej heller under den följande tiden utrikespolitiken föranleder några egentliga brytningar inom denna. Men med denna enighet följde ingalunda alltid bestämdhet och konsekvens. Oro gent emot Ryssland, misstro mot de "illviljande" makter, hvilka nog icke utan skäl misstänktes vilja begagna hvarje tillfälle att skada Sverige, medvetandet om att icke hafva någon fullt pålitlig vän, stolta planer å ena sidan och å den andra en brist på resurser, som ständigt gjorde sig förnimbar — allt detta framkallade de tämligen lösliga alliansförslag, den blandning af djärfhet och försagdhet, den villrådighet öfver hufvud, som synes mig redan vid denna tid utmärka förmyndaregeringens utrikespolitik.

VII.

Nya försök till en gränsreglering misslyckas, sommaren och början af hösten 1660. Horn återkommer till Reval dec. s. å. Tsaren befullmäktigar nya sändebud, och mellan dessa och de svenske inledas förhandlingar vid Kardis, mars 1661, hvilka slutligen leda till freden därstädes den 21 juni s. å. Den svenska regeringens ryska politik under den senaste tiden.

Banér och Walwick hade, såsom ofvan är nämndt, i slutet af maj 1660 lämnat Sitz, sedan de ryske lega-

¹⁾ Ofvan cit. *R. P.*, rådslag 4, 5, 7 febr.; tillägget till instruktionen, Sthm 4 febr. *R.R.*

terna med all önskvärd tydlighet upplyst dem om, att deras kvarvaro å traktatsorten icke vore vidare behöflig, och begifvit sig till Reval. Under sommaren och hösten vistades de båda legaterna, Walwick hela tiden i denna stad, Banér sannolikt oftast på en honom tillhörig egendom, icke långt från den samma ¹⁾. Till ett förnyande af den ryska underhandlingen sporde de under lång tid inga tecken. Den svenska notifikationsbeskikningen till tsaren, som de ryska sändebuden vid Kardis fordrat, hördes icke af, och Horn kom icke tillbaka. Från Ordin-Nastjokin och hans kolleger kom väl en och annan skrifvelse, men de innehöllo intet, som hade med traktaten att skaffa ²⁾.

Men kommo sålunda inga nya fredsförhandlingar till stånd, hade man dock å både svensk och rysk sida under de senaste förhandlingarne förklarar, att den länge uppskjutna gränsläggningen nu skulle blifva en verklighet, och Banér och Walwick hade, såsom vi erinra oss, från Sitz den 16 maj tillskrifvit de svenska gränskommissarierna att korrespondera med de ryska om verkets återupptagande. Likmätigt dessa order tillskrefvo de förra de senare samt foro till Riga, där Stackelberg och Schlippenbach inträffade i början af juni — Wangersheim hade i följd af sjukdom måst stanna på vägen och kom aldrig att deltaga i förhandlingarne. Från de ryska kommissarierna, som stodo vid Oger, nära Lenwarden, mottogo de inom kort svar; i följd af fel i titulaturen på utanskriften, som upptog konung Karl Gustafs namn i stället för Karl XI:s, blef detta obrutet återsändt; svenskarne tillskickade samtidigt ryssarne en kopia af sin nya fullmakt — den ofvannämnda af den 17 mars — att tjäna till efterrättelse i fråga om titulaturen. De ryska kommissarierna omskrefvo sitt förra bref med Karl XI:s namn, men utan att gifva denne titeln "arf-

¹⁾ Banér och Walwick till Helmfeldt, Sitz 16 maj. *K. P., C. C.*
Walwick till K. Mit, Reval, 21 dec. orig. *L. B.*

²⁾ Datt. Dorpat 21 juni, 2 juli, i *K. P. DD, EE.*

furste“, och följden vardt, att deras bref än en gång återsändes med begäran om en kopia af deras nya fullmakt. Härpå svarades den 26 juni, att de ingen sådan hade, då ju tsaren ej notificerats om konung Karl Gustafs död på sätt som vederborts; för öfrigt yrkade de på sammankomst¹⁾. De svenska kommissarierna begåfvo sig därföre till Thomsdorf, dit de anlände den 4 juli på aftonen; följande dag underrättade de ryssarne om sin ankomst. Dessa svarade den 6, men då deras bref ej innehöll den äskade titeln “arrfurste“, blef det tillbakasändt. Då sände ryssarne en af sina “förståndigaste män“ till svenskarne för att förmå dem att mottaga den förut återsända skrifvelsen och muntligen meddela, att de ryske kommissarierna ville förhandla på grundval af sin gamla fullmakt samt att de ej vid förlusten af sin hals kunde gifva titeln “arrfurste“ åt den nye svenske konungen. Ej heller nu mottogo emellertid svenskarne skrifvelserna, utan sände i stället den 7 Renning — hvilken nu såsom föregående år, var anställd hos dem — med ett memorial angående de båda tvistepunkterna om fullmakten och titeln. Renning fann vid sin ankomst till de ryska kvarteren dessa öfvergifna — ryssarne hade dragit sig längre uppåt landet. Naturligtvis försummade ej de svenske kommissarierna att kraftigt protestera mot detta tillvägagående, hvilket troddes härröra af fruktan för polackarne. Men ryssarne kommo ej tillbaka, och under lång tid visste man ej å svensk sida, hvarest de uppehöllo sig. Stackelberg och Schlippenbach begåfvo sig tillbaka till Riga.

Först den 28 aug. skrefvo de ryska gränskommis-

¹⁾ Stackelberg och Schlippenbach till K. M:t. Riga, 22 juni, orig. G. B. De ryske kommissariernas bref, datt. 26 maj, 26 juni, finnes i tyska öfversättning, i L. B. På dessas omnämmande af svenskarne fordran på en ny fullmakt skrefvo de ryske sändebuden till Banér och Walwick med anmodan att beordra sina kommissarier till gränsläggningens företagande på grundvalen af den fullmakt, ryssarne hade. Men dessa svarade, att de ingen befogenhet hade att instruera de svenske kommissarierna. Brefven datt. Dorpat 2 juli, Reval 15 juli. K. P. DD, EE.

sarierna från Adzel — i brefvet var ordet "arffurste" i Karl XI:s titel utsatt — och omnämnde, att de erhållit en ny fullmakt, af hvilken de 8 dagar senare från kvarteren vid Oger, dit de ånyo begifvit sig, sände svenskarne en kopia. Härmed voro sålunda genom eftergift å ryssarnes sida de formella tvistefrågorna från den föregående förhandlingen undanröjda. En ny dylik skulle yppa sig. Konungen af Sverige hade med anledning af fredsslutet i Oliva upptagit "Livland" i sin titel, och den svenska regeringen hade beordrat Douglas att underrätta Ordin-Nastjokin om denna titelförändring, hvilken enligt stilleståndet borde iakttagas af ryssarne¹⁾. I den ofvannämnda fullmaktskopian, som de ryska kommissarierna tillsände de svenska, var nu "Livland" ej infördt i den svenske konungens titel; Douglas korresponderade därför med Renning som mellanhand under september med Ordin-Nastjokin om en rättelse härutinnan, men utan framgång. Emellertid begåfvo sig på ryssarnas enträgna yrkanden om gränsläggningens företagande de svenske kommissarierna till Thomsdorf; någon sammankomst förklarade de sig dock ej kunna gå in på, innan ryssarne upptogo "Livland" i den svenska konungatiteln eller åtminstone afgåfvo en skriftlig försäkran om att så snart som möjligt söka utverka tillåtelse därtill, då svenskarne tillsvidare under protest kunde mottaga deras skrivelser. När ryssarne ej ville samtycka härtill — bland annat anmärkte de, att i den fullmakt, de svenska kommissarierna själfva hade, "Livland" ej var upptaget i Karl XI:s titel — sände svenskarne den 4 okt. en protest såväl häremot som mot ryssarnes uraktlåtenhet att infinna sig vid Düna — de stodo vid Oger — och drogo sig bort närmare Riga. Äfven ryssarne lämnade trakten; från Dorpat sände de en månad här-efter en skrifvelse till de svenske kommissarierna, hvari

¹⁾ K. M:t till Douglas, Sthm 3 aug. *R.R.* Helmfeldt erhöll vid samma tid en motsvarande order i fråga om de ryske vojevoderna vid gränsen af hans guvernement. Sthm 8 aug. *ders.*

de förklara sig vilja med dem göra ett aftal i titelfrågan och bedja dem återkomma till traktatsorten ¹⁾).

Något förnyande af förhandlingarne om gränsläggningen kom emellertid ej till stånd. År 1659 hade dessa förhandlingar strandat på bristande öfverensstämmelse i sak; nu, under inflytelsen af den rådande misstämningen mellan Sverige och Ryssland, redan på grund af formella hinder.

Äfven på ett annat sätt gjorde sig denna misstämning förnimbar, — i de klagomål, som de svenske och ryske myndigheterna i dessa trakter tillsände hvarandra i tämligen vresiga och skarpa skrivelser. Så klagades från svensk sida, nu, som redan förut under året, öfver att Ordin-Nastjokin hämmade handeln på Düna och kvarhöll varor i Kockenhusen, som voro ämnade till Riga ²⁾); från den ryska öfver de mått och vigter, som begagnades i Riga ³⁾); å båda sidor öfver öfvervåld, som skedde på gränsen ⁴⁾). Då Helffeldt för sin del vidtog åtgärder i akt och mening att hindra gränsoroligheter, ledde

¹⁾ Gränskommissarierna till K. M:t, 16 juli, 20 sept., 6 okt. origg. G. B. De ryske kommissarierna till de svenske 15 nov. K. H. Douglas till K. M:t, Riga 22 sept. orig. (jfr bilagorna). *Liv.*: 196.

²⁾ Douglas till K. M:t, Riga 12 mars, 12 juni 1660, 6 jan. 1661, origg. *Liv.*: 195, 196. Ryssarne ville på detta sätt öfva repressalier för svenskarnes hämmande af kopparhandeln på Ryssland. Den svenska regeringen, som velat begagna sig af det rådande höga kopparpriset i Ryssland, hade nämligen förbjudit alla svenska undersåter all handel med koppar på Ryssland; denna handel skulle endast kronan bedrifva och blott med ombud från tsaren. Men då ryssarne ej ville gå in på de betalningsvilkor, svenskarne uppställde, kom ingen handel till stånd. Instruktion för Chr. Horn ang. kopparen, Landskrona 23 mars 1659. *R.R. Talrika handlingar angående kopparhandeln finnas Ingr.*: 14.

³⁾ Ordin-Nastjokin till Douglas, Dorpat 4 dec. bilagdt bref af D. till K. M:t, Riga 19 dec. orig., *Liv.*: 196.

⁴⁾ Ordin-Nastjokin och kolleger till Helffeldt, Dorpat 20 aug.; svar af denne, Narva 27 aug.; Helffeldt till vojevoden i Novgorod, Narva 29 aug. — allt som bilagor till II:dts bref till K. M:t, Narva 18 sept. orig. *Ingr.*: 15.

detta till den enda egentliga konflikt, som under stilleståndsåren uppstod emellan svenskar och ryssar ¹⁾).

Men sent omsider hade efter långa öfverläggningar den svenska regeringens utrikespolitik blifvit bestämd, och Horn hade lämnat Sverige försedd med nya instruktioner och fullt underkunnig om regeringens planer. Den 6 dec. ankom han till Reval, den 8 underrättade han Ordin-Nastjokin i en skrifvelse om sin ankomst ²⁾).

De ryske legaterna, som så länge nästan fullständigt tegat, hade nu sedan en tid tillbaka i åtskilliga skrivelser till Banér och Walwick ifrigt påyrkat, att tsaren skulle notificeras om Karl Gustafs död. Banér och Walwick hade begagnat sig af Horns frånvaro till att underlåta att gifva ett direkt svar på denna fordran ³⁾. Nu, då Horn kommit, blef den förnyad genom tvänne skrivelser, den ene af Ordin-Nastjokin till Horn, den andra af samtliga ryske sändebuden till samtliga svenske, och den ryske budbäraren, som framlämnade detta senare bref, Grigorij Kotosjichin ⁴⁾), upprepade inför de

¹⁾ Efter erhållet samtycke af regeringen hade H. i Kexholms län och Ingermanland uppställt en gränsvakt på de orter, där en sådan förr brukat stå "vid störste passen och vägarne, som gå in i Ryssland"; för att ej hos ryssarne väcka "ombrage" hade han underrättat vojevoden i Novgorod härom. När nu den postering, som var beordrad till Salmis, K. G. Wrangels i Kexholms län belägna grefskap, ankom dit, fann den där före sig 3 mil in på svenskt område, som det påstods på svensk sida, en rysk gränsvakt, som lämnade det besked, att Salmis och Suistamo pogoster tillhörde tsaren, och afvisade den underlägsna svenska posteringen. En starkare sådan blef sedan ditsänd, men ryssarne veko icke undan, utan stodo, trots skarpa skrivelser från H. till vojevoden i Novgorod, kvar ända till fredsslutet — liksom äfven den svenska posteringen. K. M:t till Helmfeldt, Sthm 3 aug. *R. II.*; Helmfeldt till K. M:t Narva 18 sept., 16 okt. 1660; 12 jan., 26 juli 1661 origg. *Ingr.: 15.*

²⁾ *K. P. EE.* Horns skrifvelse *ders.*

³⁾ De ryska brefven, datt Dorpat 9 okt., 4, 21 nov., de svenska, Reval 25 okt., 20, 26 nov. i *K. P. EE.*

⁴⁾ Det förra sändes med den trumpetare, som framlämnat Horns bref till Ordin-Nastjokin af den 8 dec. — Kotosjichin var den bekante äfventyraren, som sedermera rymde till Sverige och där aflifvades för ett begånget mord; se *Hjärne!*

svenske sändebuden denna fordran. Men i det svar denne fick med sig förklarades, att meningen nu var att sluta fred, och att notifikationsresorna icke tjenade till något; i samma bref begärdes, att ryssarne skulle använda "Livland" i den svenska konungatiteln¹⁾ — en begäran, som förut under höstens lopp utan resultat framstälts af Douglas och Helmfeldt.

Under december 1660 och början af januari 1661 växlades mellan de ryske och svenske sändebuden några få skrivelser till ringa frukt för den åsyftade traktaten. "Livland" förde ryssarne ej in i den svenska konungatiteln, utan förklarade, att dylikt ej kunde ske utan en sammankomst. Utan att afstå från sin fordran på notifikationen förklarade sig ryssarne villiga till ett sammanträffande dessförinnan på gränsen och begärde af svenskarne tid och ort; dessa svarade med yrkandet, att ryssarne skulle bestämdt utlåta sig, om de ämnade uppfylla den fordran på restitution af sina eröfringar, som framstälts från svensk sida i deklARATIONEN af den 4 april 1660. Svenskarnes ton är bestämd, ryssarnes skrivelser äro vidtstväfande, dunkla och vresiga²⁾.

Utsigterna för en lyckosam traktat kunde sålunda ej förefalla de svenske sändebuden stora. Men inom kort inträffade något, som var ägnadt att ingifva förhoppningar därom. Den 13 jan. ankom till Reval en tsarens "dvorianin" med en skrifvelse, daterad Moskva 4 jan., i hvilken knäs *Ivan Semenovitsch Prozorovskij*, knäs *Ivan Petrovitsch Boriatinskij*, "stolnik", och *Ivan Afanasievitsch Prontjistjev*, "stolnik", förklarade, att de af tsaren förordnats att vara hans sändebud till

¹⁾ *K. P.*, FF. De ryska brefven och det svenska. *K. P.* EE. FF.

²⁾ De ryska skrivelserna, datt. Dorpat, 25 dec., 8 jan.; den svenska, dat. Reval 2 jan. *K. P.*, FF, GG. Om det ryska brefvet af 8 jan. yttra de svenske sändebuden i rapport till K. M:t 11 jan. Reval, orig. *L. B.*, att det är så "intricat" stilsiseradt, att tolken torde få en dags arbete eller mera med detsamma — hvilket yttrande ej väcker förvåning, då man genomläst brefvet i fråga.

Sverige jämte diakerna Dochturov och Juriev¹⁾ och i början af månaden skulle bege sig från Moskva; de begärde nu besked, huruvida svenskarnes mening vore att notificera tsaren eller att genast sluta fred samt i senare fall, på hvilken ort och tid ett sammanträffande kunde äga rum. "Livland" var infördt i den svenske konungens titel, och i brefvet yttrades, att tsaren gjort detta af vänskap och under förbehåll, att hans besittningar i Livland icke "prejudicerades" därigenom. Tonen var vänlig, bjärt afstickande från vresigheten i de senaste brefven från rysk sida, dem Ordin-Nastjokin inspirerat²⁾). Också visade man sig tillmötesgående på den svenska sidan. Då budbäraren från Moskva vid öfverlämnande af sitt bref refererade dess hufvudinnehåll för de svenska legaterna, uttalade Horn sina förhoppningar om ett godt slut på den förestående traktaten, hvilket ju vore att hoppas, då ju nu fredsälskande män skulle leda den och ej sådana, som sökte sitt eget intresse³⁾). Vid sin afskedsaudiens den 16 jan. erhöll ryssen en längre, artigt hållen skrifvelse, hvori svenskarne förklarade sig beredda till ny traktat, hvilken borde hållas på den senaste förhandlingsorten; i fråga om tiden kunde man lätt komma öfverens, sedan de ryske legaterna kommit i närheten af gränsen. Men på den senaste skrifvelsen af Ordin-Nastjokin och hans kolleger af den 8 jan. ansåg man sig under dåvarande förhållanden ej behöfva afgifva något egentligt svar; budbäraren, som ännu var kvar, affärdades den 15 jan. med ett bref, hvori svenskarne endast tackade för senaste skrifvelsen och omnämnde, att de nu voro skyldiga att brevväxla med tsarens nya sändebud⁴⁾).

Ordin-Nastjokin var sålunda jämte sin frände Bog-

1) Skrifvelsen i fråga är utfärdad äfven i dessas namn, ehuru de vid denna tid säkerligen ej voro i Moskva, utan i Dorpat.

2) *K. P.*, GG. Det ryska brefvet *ders.*

3) "indigiterandes därmed Nastjokin" tillägger protokollet.

4) *K. P.*, GG. Brefvet till Prozorovskij med kolleger, Reval 16 jan.; till Ordin-Nastjokin med kolleger, s. o. 15 jan. *K. P.*, GG. III.

dan Nastjokin entledigad från sitt värf som ryskt sändebud till Sverige. Detta hade skett på hans egen anhållan. Vi hafva förut sett, huru han på grund af sin sons, Voins flykt till Polen hos tsaren anhållit om sin dimission, hvilken denne emellertid då ej ville bevilja honom. Längre fram hade han framställt samma begäran, motiverad af andra skäl, och med bättre resultat. Såsom en uppkomling och en kraftig reformifrare var Ordin-Nastjokin illa sedd af många i Ryssland. Af det sätt, hvarpå han ledt förhandlingarne med svenskarne hade nu hans afundsmän begagnat sig att inför tsaren beskylla honom för missvårdande af hans och Rysslands intressen, och underkunnig härom, hade Ordin-Nastjokin sökt befrielse från värfvet i fråga, på det att icke, såsom han sade, tsarens sak skulle lida af det mot honom rådande hat¹⁾.

Å svensk sida kunde man ej vara annat än nöjd med Ordin-Nastjokins entledigande, och vi hafva sett, huru Horn uttryckte sin tillfredsställelse därmed. Under den gångna tiden hade man å detta håll oupphörligt klagat öfver honom. Han inbillade, så trodde man, tsaren, att denne kunde få behålla sina gjorda förvärf från Sverige och motarbetade öfverhufvud hvarje uppgörelse mellan de båda länderna, detta för att ej mista den ståt-hållarevärdighet öfver det från svenskarne eröfrade området, som tsaren förlänat honom. Åtskilligt i dessa svenskarnes klagomål var säkert öfverdrifvet, och att egennyttan bestämt Ordin-Nastjokins handlingssätt gent emot Sverige, är väl icke så afgjort. Men säkert är, att han icke unnade svenskarne något godt, att han, hvilken vid sidan af sina kolleger afgjort framträder som den ledande, fört de föregående underhandlingarne på ett sätt, som icke visade någon synnerlig benägenhet å hans sida för en fredlig öfverenskommelse med Sverige och att han afrådt tsaren från en sådan, om den skulle

¹⁾ *Soloviev*, XI, ss. 87 f.

köpas med afträddandet af, om ock blott en del af de ryske eröfringarne i Livland och Estland ¹⁾).

Personalombytet å rysk sida, tsarens eftergift af anspråken på notifikationsbeskickningen från Sverige, kungjord för dess regering genom det med Vasilij Ivanov sända brefvet och för de svenske legaterna genom skrifvelsen från Prozorovskij med kolleger, införandet af "Livland" i den svenska konungatiteln — allt detta var tecken, som tydde på fredsbeväring och fredsbehof från Rysslands sida. Att sådant fans, var icke underligt. I de svenske legaternas vid Kardis i april 1660 afgifna deklARATION och den svenska regeringens med Bogdanov afsända skrifvelse till tsaren hade fordran på återställande af de ryska eröfringarne tydligt uttalats. Sedan den tiden hade intet förnummits, som tydde på en minskning i de svenska anspråken. Men underrättelse om freds slutet i Oliva och Köpenhamn hade naturligtvis trängt till tsarens öron, och möjligheten af en allians mellan Sverige och Polen låg säkerligen icke utom hans synkrets. För öfrigt hade året 1660 för Ryssland varit ett olycksdigert år. Polackar och tatarer hade tillfogat dess härar svåra nederlag. Kosackerna i Lill-Ryssland, hvilka efter den polskvänlige hetmanen Vygovskij's fall under sin nye hetman Jurij Chmelnitiskij åter slutit sig till Ryssland, blefvo tvungna att än en gång byta parti. Myntförsämringar och andra konstlade medel att öka statsinkomsterna hade icke burit annan frukt än ett jämsande missnöje öfver allt ²⁾). Någon hjälp utifrån var ej att vänta; ett af tsaren, som det vill synas, gjordt för-

¹⁾ Tsaren hade (sannolikt under hösten 1660) tillskrifvit honom att sluta fred under afträddelse af eröfringarne med undantag af en eller två städer, hvilka dock skulle lösas med penningar. Men O.-N. afstyrkte detta och förklarade, att en fred med Polen voro nyttigare för Ryssland än fred med Sverige, med hvilket man kunde söka att få stilleståndet förlängdt genom engelsk bemedling. *Soloviev*, XI, ss. 86 f.

²⁾ *Hermann*, ss. 644 ff., 660 ff.

sök att draga Danmark på sin sida mot Sverige hade misslyckats¹⁾).

Genom personalombytet å den ryska sidan var den fullmakt de svenske sändebuden innehade — fullmakten af den 17 mars, som för öfrigt var utfärdad af en annan regering än den, som tillsatts vid riksdagen i Stockholm 1660 — icke längre tillfyllestgörande. Dessa anhöllo därföre hos sin regering om en annan med de ryske gesandternas namn²⁾).

Man hade i Reval af köpmän från Dorpat förnummit, att den ryske "dvorianin" skyndsamt afrest med det mottagna svaret. Men det dröjde, innan man fick höra något vidare från de ryske sändebuden. Först den 21 februari ankom en ny skrifvelse från dem, hvare de underrättade om, att de kommit till Dorpat den 16 i samma månad och nu stodo färdiga till förhandlingarnes begynnande — vid Pyhestekylä; dock voro de villiga att infinna sig på den senaste traktatsorten, om svenskarne funno den andra olämplig. Det hade vid äldre freds- och stilleståndsförhandlingar mellan Sverige och Ryssland varit vanligt, att de egentlige sändebuden före

¹⁾ Vi minnas, att Ebers under sin vistelse i Moskva fått höra, att ett ryskt sändebud affärdats öfver Arkangelsk för att avsluta förbund med Danmark mot Sverige. Med anledning häraf tillskref den svenska regeringen sin resident i Danmark, Duwall, att taga reda på syftet med denna beskickning. D. skref först, att den ryska utskickade sades vara sänd i handelsangelägenheter, men senare, att hans syfte var att åstadkomma en off- och defensiv-allians mellan Danmark och Ryssland, hvarpå emellertid konungen i Danmark nekat att ingå. Om denne ryske utskickades förbittring mot Sverige och yttringarne därpå har D. för öfrigt åtskilligt roligt att förmåla. K. M:t till Duwall, Sthm 15 sept. 1660. *R.R.* Duwall till K. M:t, Helsingör 31 okt., 2 nov., Köpenhamn 24 nov. origg. *Danica: Residenten Gustaf Duwalls bref 1660—63.*

²⁾ Legaterna till K. M:t, Reval, 26 jan. orig. *L. B.* I en skrifvelse af samma datum (orig. *ders.*) rekommenderade Horn Walwick till crhållande af befordran, och den 15 febr. utfärdade regeringen fullmakt för honom som assistenäråd vid staten i Estland — dock med bibehållande af innehafvande lön — på grund så väl af hans ämbetsförtjänster som hans verksamhet vid förhandlingarne med Ryssland, *R.R.*

sitt sammanträffande utsett deputerade att afhandla nödiga preliminära frågor; så senast vid Valiesar. I sin ofvannämnda skrifvelse begära nu ryssarne besked om, när och hvarthän de svenske legaterna ville afsända några "hofjunkare" för detta ändamål ¹⁾.

Genom beskickningar och skrivelser öfverenskoms mellan de respektive legaterna, att å ömse sidor trenne personer, hvaribland en tolk, skulle utses att afhandla preliminärerna å samma ort, på hvilken man redan bestämt, att själfva traktaten skulle försiggå ²⁾. Den 4 mars befullmäktigades ³⁾ såsom svenske "subdelegerade" kommissarien Adolf Ebers, som sålunda nu gjorde tjänst vid legationen, sekreteraren Petter Törneros och en tolk, betitlad "hofjunkare". Den 7 s. m. ankommo dessa till Sitz, där de tillsvidare togo in; samtidigt kommo ryssarne till sina kvarter.

Den första sammankomsten hölls den 9 mars i den vid de senaste förhandlingarne använda konferensstugan. Vid denna sammankomst blefvo efter verkställd granskning de resp. fullmakterna utväxlade ⁴⁾, och ryssarne företedde ett förslag till preliminärer. Men med detta voro svenskarne ej nöjde. Däri var nämligen intagen en bestämmelse, att, för den händelse fredstraktaten icke skulle leda till åsyftadt resultat, de svenska "subdelegerade" skulle med ed garantera ett obrottsligt hållande af stilleståndet å svensk sida, hvilka bestämmelser ryssarne förklarade nödiga, sedan numera Sverige och Polen slutit fred. Svenskarne nekade att godkänna en dylik skrifvelse, och man skildes åt; båda parterna slog sig ned i "bondebyar" i konferensortens närhet.

¹⁾ Horn till K. M:t, Reval 1 febr. orig. *L. B.* Den ryska skrifvelsen, Dorpat 19 febr. *K. P.* III.

²⁾ Instruktion för svenske "hofjunkaren" Mühlenbach, och bref till de ryske legaterna, Reval 24 febr.; bref af dessa, Dorpat 28 s. m.; svenskarnes svar, Reval 4 mars. *K. P.* III, JJ.

³⁾ Fullmakt och instruktion, *K. P.* JJ.

⁴⁾ Den ryska finnes i öfversättning *K. P.* JJ.

Den 10 skickade svenskarne ett förslag till preliminärskrift, den 12 hölls en ny sammankomst, men tvisten från den föregående återkom och blef icke bilagd. De ryske deputerade förklarade sig ämna begära instruktioner från Dorpat. Sedan detta skett, hölls den 14 den tredje konferensen. Nu läto ryssarne efter ett nytt försök att få den ofvannämnda bestämmelsen införd i den skrift, som skulle upprättas, sin fordran härpå falla, och öfverenskommelse om de båda skrifternas innehåll kom till stånd. Den 15 blefvo dessa justerade och, sedan de befunnits riktiga, underskrifna och beseglade. I konferensstugans "förgemak" blefvo de sedan besvurna under högtidliga ceremonier — de svenske deputerade kysste bibeln, de ryske korset — och utväxlade, hvarefter svenskarne togo in spanskt vin, ryssarne bränvin, och båda parterna drucko hvarandra till ¹⁾). Hufvudinhållet af de båda med hvarandra liklydande preliminärskrifterna ²⁾ var, förutom förbindelsen för båda parterna om ömsesidig trygghet från hvarandras sida under förhandlingarne, att de resp. sändebuden skulle sammanträffa med hvarandra den 23 mars till konferens å den ort, där preliminärerna afslutats, åtföljda af svit till förut öfverenskommet antal — 100 man till häst, 200 till fot, utom sändebudens och deras hofjunkares "egna" folk.

I början af mars hade Horn lämnat Reval för att sent omsider jämte Douglas och Helffeldt verkställa den reducering af krigsfolket inom Östersjö-provinserna, hvilken dessa fått sig ålagd redan den 10 aug. föregående år, såsom ofvan är nämndt ³⁾). Horn och Helffeldt sam-

¹⁾ En redogörelse för förloppet vid denna preliminära förhandling, uppsatt efter de svenske "subdelegerades" diarium, finnes *K. P. JJ.*

²⁾ Den svenska i *K. P., JJ, KK*; den ryska i svensk öfversättning i *Musc.: Ryska diplomatiska handlingar från 16 och 17 sekten, öfversatte och förtecknade*, (bundt 2 n:o 5).

³⁾ Horn till *K. M.t.*, Reval 8 mars, orig. *L. B.* Kort dessförinnan (!) hade han afsändt den svenska regeringens bref till tsaren af den 25

manträffade vid Fellin. Men Douglas var af sjukdom förhindrad att infinna sig, och detta i förening med bristen på medel förmådde de båda andra kommissarierna att uppskjuta saken tillsvidare. Horn begaf sig från Fellin till Sitz, där han sammanträffade med sina kolleger, hvilka med legtionssviten brutit upp från Reval den 14. De sekreta order, som gåfvo honom rätt att i yttersta nödfall afstå från all pretention på skadeersättning af ryssarne, hade en tid förut kommit honom till handa, och den nya fullmakt, de svenske legaterna begärt af sin regering, var nu i deras händer ¹⁾).

Den 23 mars, den dag, som utsetts till den första sammankomsten, begaf sig den svenska legationen till konferensorten, där äfven den ryska nu befann sig. Man hälsade hvarandra genom "hofjunkare"; de resp. sekreterarne och translatorerne granskade i konferensstugan fullmakterna, och sedan en tvist om, vilkendera parten vid den stundande konferensen skulle tala först, afgjorts till ryssarnes förmån, mötte Horn och Prozorovskij med kolleger hvarandra för första gången i konferensstugan. Fullmakterna, som befunnits vara i tillfredställande skick, utväxlades. Horn sökte förmå ryssarne att uttala sig bestämdt angående restitutionen, men förgäfves. I stället uppläste Dochturov en lång skrift angående det sätt, hvarpå fredsverket bedrifvits från svensk sida. Sven-

aug. 1660 till Helmfeldt för vidare befordran. Helmfeldt affärdade en "ryssetolk" vid staten i Ingermanland, *Jürgen Ziebell*, med detsamma; denne kom till Moskva 28 mars, mottog där ett svar af tsaren och var åter i Narva 30 april. Helmfeldt sände honom nu med tsarens bref till Horn, som skickade brefvet till regeringen, sedan han brutit och läst det. Helmfeldt till K. M:t, Narva 5 mars, 20 april, 8 maj origg. *Ingr.*: 15. Horn till K. M:t, Sitz 10 maj, orig. *L. B.* Någon öfversättning af detta tsarens bref har jag ej funnit; originalet finnes icke i riksarkivet. Det har handlat om titelfrågan. ("Livland"). *R. P.* 1661, vol. Franc. II. rådslag 25 maj.

¹⁾ Horn och Helmfeldt till K. M:t, Fellin, 15 mars origg.; de svenske legaterna till K. M:t, Sitz 21 mars; Horn till dens. Reval, 6 s. m. origg. *L. B.*

skarne begärde få del af skriften för att närmare kunna taga reda på dess innehåll och besvara den, hvilket lofvades dem. Ömsesidiga försäkringar om fredsbenägenhet, blandade med förebråelser mot motparten för bristande god vilja, upptogo för öfrigt konferensen, som slutades på aftonen, sedan man öfverenskommit om ny sammankomst¹⁾.

En rysk "dvorianin" lämnade den 25 de svenske sändebuden den begärda skriften²⁾. Dess innehåll var, såsom nämndt, en framställning af förhandlingarne mellan Sverige och Ryssland sedan stilleståndets afslutande, naturligtvis så affattad, att svenskarne fingo skulden för det ringa resultatet af dem. Den slöt med uppmaning till svenskarne att nu handla "efter fullmakt", visa en verklig böjelse för fred och sålunda ej vidare fasthålla vid de fordringar, de uppställt i deklARATIONEN af den 4 april 1660. Svenskarne voro ej sena att afgifva ett svar härpå. Törneros och Renning afsändes den 26 för att framlägga detta³⁾. Det började med ett vidlyftigt ryskt skuldregister: bland annat klagades öfver ofoget vid Salmis och Suistamo pogoster och hämandet af handeln på Düna; i slutet af skriften uppstälde de svenske legaterna såsom fordringar för freden, att ryssarne återlämnade sina eröfringar från Sverige, att de fyra sista fördragen mellan Sverige och Ryssland, i Teusina, Viborg, Stolbova och Valiesar, i det nya fredsfördraget bekräftades, och att ryssarne lämnade Sverige en satisfaktion, om hvilken de ämnade yttra sig längre fram.

Den 28 mars hölls på framställning af ryssarne den andra konferensen. Den upptogs naturligtvis till större delen af debatter om de beskyllningar, de båda parterna i de ofvannämnda skrifterna riktat mot hvarandra, och

¹⁾ Förhandlingarne vid Kardis 23 mars—10 april skildras efter den sammanhängande framställningen *K. P.*, KK—VV.

²⁾ Finnes i *K. P.*, KK, LL.

³⁾ Finnes i *K. P.*, LL.

hvilkas rättmätighet naturligtvis ingendera ville erkänna. En ny anklagelsepunkt mot svenskarne framställdes af ryssarne och blef af dem, huru obetydlig den än kan synas, åter och åter framdragen med hårdnackad envishet. I fredsfördraget i Oliva titulerades Rysslands regent icke tsar utan storfurste. Detta vore, påstodo ryssarne, ett brott mot stilleståndet i Valiesar. Alla svenskarne skäl mot detta påstående hjälpte föga. Slutligen nöjde sig dock ryssarne med, att de svenske sändebuden lofvade inberätta de la Gardie's åtgöranden för sin regering, hvarpå, tillade de, intet annat svar torde följa, än hvad de redan gifvit ¹⁾. Men svenskarne framställda fordringar kommo ock på tal. Ryssarne frågade, hvarför svenskarne fordrade bekräftelse på alla de senaste fördragen och — med spelad enfald — om meningen vore, att dessa skulle införas ord för ord; det svarades dem, att en sådan fordran gjorts, emedan ryssarne förut förklarit sig ej vilja veta af fördragen i Viborg och Stolbova, utan endast af Teusinafördraget, samt att bekräftelsen kunde ske efter mönstret af en dylik i Stolbova-fredens urkund. Utan att vilja inlåta sig på frågan om restitutionen — hvilken ryssarne sökte kringgå så länge som möjligt — begära de af svenskarne få veta, hvad dessa mena med sin fordran å satisfaktion för liden "tort och skada". Det svarades dem med en hänvisning till all den skada, som det påtvungna kriget med Ryssland förorsakat Sverige, och med det besked, att talet om satisfaktion måste föregås af talet om restitution. Då antyde ryssarne, att om svenskarne ville gifva tsaren tillbaka Ingermanland och den del af Karelen de innehade, skulle de afstå Livland. Svenskarne vägrade naturligtvis, och den andra konferensen slöts, äfven den, med öfverenskommelse om en ny.

Den 1 och 3 april höllos nya konferenser ²⁾. Nu

¹⁾ Om det lustiga samtalet i denna fråga, se *Pufendorf* s. 687.

²⁾ Redogörelsen för den senare af dessa upptager i K. P. onsam

som förut sökte ryssarne att förmå svenskarne utlåta sig om sina ersättningsanspråk, innan de själfva uttala sig om restitutionen, medan svenskarne följa en alldeles motsatt taktik. De förre påpeka, att svenskarne i sin deklaration om fredsvilkoren, som de afgåfvo vid Pyhestekylä den 11 nov. 1659 ¹⁾ endast fordrat restitutionen, men icke talat om någon satisfaktion; de förklarade, att om svenskarne afstode från all pretention på skadeersättning, så skulle de i fråga om restitutionen uttala sig till deras belåtenhet; i annat fall kunde de ej alls uttala sig om denna. Svenskarne åter sökte förringa betydelsen af deklarationen af den 11 nov. och anmärkte för öfrigt, att konjunkturerna förändrat sig betydligt sedan den tiden; de beklagade sig öfver Bjelkes ovärdiga behandling i Moskva och all den skada, ryssarne genom kriget tillfogat Sverige, hvilket allt väl kräfde en satisfaktion. Härtill svarade ryssarne, att det strede mot stilleståndet att tala om liden skada, som genom detta vore alldeles utplånad; Gud, som styr verlden, hade gifvit upphof åt kriget — hvarvid åter Horn invände, att Gud ej handlar genom mirakler, utan genom människor, som fått frihet att välja mellan godt och ondt. Så sväfvade talet ut under båda parternas bemödanden att kringgå hufvudfrågorna. Slutligen uppläste emellertid Horn (den 3 april) en skriftlig framställning af de svenska fordringarne: restitution af de ryska eröfringarne, 500,000 dukater, ryska Karelen, allt med förbehåll att därest ingen fred nu komme till stånd, dessa fordringar ej skulle binda kommande svenske sändebed.

Detta behagade ej ryssarne. Med häftighet förklarade de, att dylika fordringar ej voro lämpade att bevara freden; att det ryska Karelen visserligen förut begärts på svensk sida, men att denna fordran öfvergifvits, och att penningersättning aldrig förr varit på tal. På ryssarnes enträgna fordran, att svenskarne skulle utlåta sig

²⁾ Se ofvan s. 63.

bättre, lofvade dessa att rådgöra på stället om sitt ultimatum. Båda legationerna draga sig ut ur "förgemaket" in i sina särskilda rum i konferensstugan. När de åter sammankommo, förklarade svenskarne, att de läto sina anspråk på ryska Karelen falla. Ryssarne lofvade till tack härför afstå från Jama, Ivangorod och Koporie, som Ordin-Nastjokin fordrat; när svenskarne afstått från den begärda penningesumman, skulle de på ett tillfredsställande sätt uttala sig om restitutionen. Längre kom man icke under dessa konferenser.

Men viktigare medgifvanden gjorde ryssarne under konferensen den 5 april. Horn var nu frånvarande på grund af opasslighet; men Banér och Walwick, hvilka förde ordet i hans ställe, uppträdde med sådan bestämdhet, att ryssarne, som äfven nu till en början vägrade att utlåta sig om restitutionen, innan svenskarne afstått från sina penningekraf, slutligen föllo till föga. Sedan på deras begäran alla med undantag af de resp. sändebuden, sekreterarne och tolkarne trädt ut ur rummet, erbjödo de sig att afstå först från några adliga gods, längre fram från ännu några andra dylika samt därjämte från fästningen Adzel. Svenskarne erinra om, att det felades ännu 5 platser: Dorpat, Wasch-Narva, Neuhusen, Marienburg och Kockenhusen; nu frågade ryssarne, hvad som då skulle blifva öfver. Det svarades dem: "det måste intet blifva öfver". Konferensen slöts utan öfverenskommelse om en ny.

Den 6 sände Prozorovskij till Horn åtskilliga föräringar, liksom Boriatinskij till Banér. Var meningen att med dessa uppmjuka dem, misslyckades detta. Med den budbärare, som Horn afsände att tacka för gåfvorna, lämnade han det besked, att han under dåvarande förhållanden icke ämnade förhala tiden med vidare konferenser utan ville blott sammankomma med ryssarne till en afskedskonferens. Härpå svarade dessa, att de förmodade, att den nya konferensen skulle gifva ett godt utslag.

Konferensen hölls den 8 april och följdes af en ny den 10. I den förra erbjödo sig ryssarne att till de förut afträdda orterna lägga Dorpat med område och försäkrade, att de icke visste, huru de skulle försvara det inför tsaren. Men svenskarne läto sig icke nöja. I den senare föreslogo ryssarne efter långa och hetsiga debatter, att de skulle begära nya instruktioner af tsaren, och att svenskarne skulle invänta resultatet häraf. Dessa tvekade; i deras instruktion var intet dylikt fall förutsedt, och det skulle dröja länge, innan svar hann anlända från Moskva. Men ryssarne voro enträgna. Och till sist efter att tvänne gånger hafva konfererat i enrum med sina kolleger förklarade Horn, att han skulle vänta de 4 veckor, som ryssarne ansett nödiga för svarets ankomst. Horn försökte förmå dem att genom att redan under denna tid utrymma några af de afträdda platserna bevisa sin vänskap för Sverige, men lyckades ej. Man skildes åt under vänskapsbetygelser och löfte att sammanträffa inom de fyra veckornas förlopp.

De 7 konferenserna, som hållits mellan den 23 mars och den 10 april hade icke varit alldeles utan resultat. Svenskarne hade visserligen ej förmått ryssarne att afträda hela det eröfrade området och ännu mindre att bevilja Sverige satisfaktion. Men hvad som återvunnits — ett par viktiga platser i Livland — hade ej heller kostat ett uppgifvande af dessa ersättningsanspråk. Icke utan skäl kunde de svenska legaterna i den rapport, som de den 12 april sände sin regering ¹⁾, säga sig hafva drifvit verket med sådant allvar, att ryssarne icke hade kunnat "styfvas". Men regeringen blef icke belåten med det åt ryssarne beviljade uppskofvet.

¹⁾ Dat. Sitz, orig. *L. B.* Emellertid var Horn ganska orolig öfver, huru regeringen skulle upptaga underrättelsen om uppskofvet och redogjorde i ett enskildt bref till denna (s. d. och o. orig. *ders.*) för motiven till sitt handlingssätt; det hade hufvudsakligen bestämts af fruktan, att ryssarne, om svenskarne spände bågen för högt, skulle afbryta traktaten och söka fred med Polen.

I den svenska rådkammaren hade man under våren hufvudsakligen öfverlagt om afsändande af en utomordentlig ambassad till Frankrike. Planen, länge å bane, blef nu en verklighet; den 9 april erhöll Klas Tott sin instruktion som ambassadör till detta land ¹⁾, hvarefter han afreste. Med Rjelkes beskickning till Polen stod denna senare i det närmaste sammanhang och utgjorde slutlänken i den politiska kombination, hvars hopfogande vid denna tid var målet för den svenska regeringens utrikespolitik. Vare sig Sverige genom omständigheternas makt skulle blifva tvunget att bekämpa Byssland i förening med Polen eller det endast behöfde förebygga, att några "illasinnade" makter finge för stort inflytande i Polen och kanhända tronföljden i detta land, måste det hafva trupper i ordning, och för dessa truppers underhåll kräfdes penningar. Dessa skulle, menade den svenska regeringen, Frankrike gifva, vare sig på grund af det intresse, det såväl som Sverige borde hafva af Polens "conservation" eller för andra, i Totts instruktion angifna ändamål. Om, hette det i denna, Frankrike alls inga subsidier ville gifva, så skulle ingen allians slutas, utan man åtnöjas med "den förra vänskapen"; på samma gång var äfven utan tvifvel alliansen med Polen ämnad att förfalla — åtminstone försåvidt förhållandet till Ryssland ej nödgade Sverige till denna. Med detta stod för öfrigt Totts beskickning så till vida i samband, som de påräknade franska subsidierna både fingo begäras och kunde användas med hänsyn härtill. Men det var dock i främsta rummet den polska successionsfrågan, på hvilken regeringens tankar voro riktade vid affärdande af denna beskickning till Frankrike ²⁾.

¹⁾ *R. R.*; jfr *Carlson*, II, 185.

²⁾ Om man i Frankrike ville veta besked om Sveriges ställning till Ryssland, skulle Tott svara "per ambages" och orda om den rättvisa anledning till missnöje med detta land, som Sverige hade. Men funne han, att ett krig med det samma misshagade Frankrike, borde

Ovissheten om, hvilka resultat Bjelkes sändning skulle medföra, och de jämförelsevis gynsamma under rättelser om de pågående förhandlingarne med Ryssland, som inlupo från Horn och hans kolleger, hade helt naturligt föranlett, att regeringen tillsvidare intagit en afvaktande hållning i den ryska frågan. Blott en och annan gång hade denna varit på tal. Så var fallet, då man i rådet omedelbart efter det de hemliga ordena af den 9 febr. afsändts till Horn, öfverlade om att återkalla dessa; man häpnade öfver den betydande modifikation af forna planer, som de inneburo. Men skattnästaren talade om penningebristen och Livlands utblottade tillstånd; kanslern förklarade, att man ej vore responsabel för ständerna, om man kunde få fred och ej toge den; och man lät ordena i fråga behålla sin kraft¹⁾. Så hade ock varit fallet, då man i början af mars fann för godt att tillsvidare låta anstå med den förut beslutade reduktionen af det svenska krigsfolket i Östersjö-provinserna, af fruktan, att ryssarne af en sådan skulle draga för traktatens framgång menliga slutsatser om Sveriges benägenhet för fred²⁾.

Men i slutet af april kommo regeringen tillhanda de skrivelser från Horn och hans kolleger, hvori dessa underrättade om det åt ryssarne beviljade månadslånga uppskofvet. Den lugnt afvaktande hållningen lämnade genast rum för en nästan feberaktig oro. Man klandrade sändebudens eftergift åt ryssarne. Drotsen talade i första hettan om att laga sig till krig: man kunde vinna hela Karelen. Så långt lät man det visserligen icke gå. Men man tillskref Douglas att hålla sina

han påpeka, att goda utsigter till freden funnes, och för öfrigt afstyrka bemedling af Frankrike, om den erbjödes. § 39—41 i instruktionen.

¹⁾ *R. P.* 1661 vol. Franc. II. rådslag. 15 febr.; jfr bref till B. Horn, Sthm 12 s. m. *R. R.*, som tydligt visar, huru ogärna man ville släppa satisfaktionen.

²⁾ Ofvan cit. *R. P.*; rådslag 11 mars. Som vi ofvan sett, uppskötö just vid denna tid Horn och Helmsfeldt reduktionsverket.

trupper färdiga till aktion, om denna skulle behövas. Man öfverlade om att skaffa lån i Holland. Man diskuterade, om trupperna i Pommern och Bremen borde föras land- eller sjövägen mot ryssarne; man fann den förre vägen snabbast och därför bäst. Men den förde genom kurfurstens af Brandenburg och den polske konungens land; dessas tillstånd till genomtåget måste därför utverkas. En plan, att närmare förbinda Brandenburg med Sverige, förut helt lösligt framkastad i rådet ¹⁾, kom nu allvarligt på tal, och Gyldenklou, som för sjukdom ej kunnat fullgöra sitt uppdrag att vara Sten Bjelkes kollega till Polen, fick order att från Pommern, där han vistades, inleda korrespondens med någon brandenburgsk minister och härunder antyda Sveriges villighet till en närmare förbindelse. Från Bjelke hade man vid denna tid — och detta var icke ägnadt att minska oron — fått höra, att utsigterna för en allians med Polen visst icke voro lysande. Nu beordrade man honom att söka utverka tillstånd för svenska trupper att tåga genom polskt område samt att för resten icke vid underhandlingen med Polen "agera" mot kurfurstens, hvartill hans instruktion äljest gäfvade honom anledning. Man sökte öfvertala Wrangel att ställa sig i spetsen för den här, som skulle föras mot Ryssland. Åt Horn och hans kolleger gäfvos i tvänne omedelbart efter hvarandra afsända skrivelser bestämda order att icke vidare lämna ryssarne något uppskof, dock borde de ej för hastigt afbryta traktaten, om ryssarne ej ginge in på restitutionen, utan "trainera" den vid behandlingen af småpunkterna, så att regeringen kunde få tid att rusta till krig ²⁾.

Så visade sig i snabbt på hvarandra följande åtgärder regeringens oro, styrkan af dess misstro mot

¹⁾ Ofvan cit. *R. P.* rådslag 26 febr.

²⁾ Ofvan cit. *R. P.*, rådslag 25, 26, 27, 29, 30 april; 1, 3, 4, 11, 17, 21 maj. *K. M:t* till Horn och kolleger. 27, 30 april, origg. *K. M:ts B.* till Douglas, 30 april; till Gyldenklou 27 april; till S. Bjelke s. d., 18 maj. *R. R.*

Ryssland och tillika dess bestämda afsigt att ej pruta ner sina anspråk gent emot detta land mera, än som redan skett. Det skulle snart visa sig, att man oroat sig onödigtvis.

De fyra veckorna, inom hvilkas förlopp de ryske legaterna förbundit sig att hämta instruktioner från tsaren, hunno ej att förflyta, innan sådana kommit¹⁾. Då Horn efter att en tid hafva uppehållit sig i Reval den 4 maj återkommit till Sitz och s. d. låtit genom en "hofjunkare" underrätta ryssarne, som lågo i sina gamla kvarter, om sin ankomst, kom dagen därefter till Sitz en rysk "dvorianin", som, jämte det han framförde den obligata välkomsthälsningen till Horn, upplyste om, att de ryske legaterna nu voro färdiga till ny sammankomst och ville veta, när de svenske önskade en sådan.

Han fick till svar, att de ville inställa sig å den vanliga konferensorten den 7. S. d. hölls också konferens. Man kunde märka, att de ryske sändebuden nu voro annorlunda instruerade än förut. Nämda dag afstodo de från Kockenhusen och Wasch-Narva med dess underlydande byar; den 8 maj från ålfisket vid Wasch-Narva, hvilket de dagen förut ej kunnat förmås att afträda, samt Marienburg. Endast Neuhusen återstod, och ryssarne göra i konferensen den 9 maj stora ansträngningar att bibehålla det. Men sedan, som det svenska protokollet säger, mera än två timmar tillbragts med ömsesidigt beklagande, att ett så stort och viktigt verk som freden skulle komma att studsas på en sådan obetydlighet som Neuhusen, höllo ryssarne en enskild rådsläpning, hvaraf resultatet blef, att de äfven afstodo från Neuhusen — naturligtvis mot order och under bäfvan för tsarens vrede.

Så var då äntligen frågan om restitutionen löst på det sätt man alltid fordrat å svensk sida. Det gälde

¹⁾ För den följande skildringen af förhandlingarne vid Kardis till fredens afslutande ligger den sammanhängande framställningen af dessa i *K. P.* VV—BBB. till grund.

för Horn och hans kolleger att söka af ryssarne vinna någon slags satisfaktion. Visserligen hade Horn order att i nödfall nöja sig utan en sådan. Men härom hade han ännu icke underrättat sina kolleger, och Sveriges intresse liksom föröfrigt just samma order bjödo honom att i det längsta fasthålla vid fordran på skadeersättning.

Men att vinna en sådan föll sig icke så lätt; den skadeersättning af 10 tunnor guld, som svenskarne nu fordrade, ville ryssarne i konferenserna den 11 och 13 maj på inga vilkor lämna. Då meddelade Horn under konferensen den 13 sina kolleger i ett enskildt sammanträde innehållet af de sekreta orderna till honom af den 9 febr.; det beslöts emellertid att icke ännu gifva spelet förloradt. De svenske sändebuden slogo därför endast ned sina ersättningsanspråk till 6 tunnor guld, men ej heller detta kunde de genomdrifva. De förklarade då, att de ämnade låta saken hvila och skrida till andra öfverläggningssämnen. Ryssarne lyckades emellertid att aftvinga dem ett slags löfte, att, därest i andra punkter enighet kunde uppnås, frågan om satisfaktion icke skulle blifva ett hinder för freden.

Visserligen var det ingalunda de svenske sändebudens mening, att detta halfva löfte skulle vara absolut bindande för dem. Tvärtom ville de begagna sig däraf för att underlätta behandlingen af öfriga frågor, medan de samtidigt genom det obestämda skick, hvori satisfaktionsfrågan befann sig, ville hålla vägen öppen för sig att låta traktaten studsa, om regeringen skulle önska en brytning. Men när de någon gång under de följande förhandlingarne vidrörde satisfaktionen, mötte de från ryssarnes sida det bestämdaste motsånd, och saken kom aldrig mera under någon egentlig debatt. De svenske legaterna fingo från regeringen ingen uppfordran att bringa traktaten på fall. Men till dem liksom till denna kommo från Sten Bjelke underrättelser om ljumheten inom Polen för en allians med Sverige, men böjelsen för fred med Ryssland, om afsändandet af en österrikisk ambas-

sad till Moskva, hvars ärende troddes vara att motarbeta freden mellan Sverige och Ryssland; och detta i förening med de truppsamlingar, ryssarne gjorde på gränsen, och medvetandet om det dåliga tillstånd, hvori de svenska trupperna å dessa orter befunno sig, ålade Horn och hans kolleger en viss moderation ¹⁾).

Hufvudfrågorna voro afgjorda eller skjutna åt sidan; bifrågorna återstodo. Flera af dem förorsakade ganska svåra strider. Ryssarne visade sig mycket envisa; de ville tydligen på detta område vinna någon slags ersättning för de förluster, de förut gjort. I trenne konferenser (dd. 17, 18, 27 maj) tvistades om öfverlöparne. Såsom vanligt voro de svenske öfverlöparne till Ryssland vida talrikare än de ryske till det svenska området. Nu fordrade de svenske legaterna, att i enlighet med Stolbova-fördraget och den mellan Sverige och Ryssland år 1649 ingångna konventionen om öfverlöpare ²⁾ sådana svenska undersåter, som lupit öfver till ryskt område sedan 1647 i sept. skulle uppsökas och återlämnas; i annat fall borde Ryssland ersätta dem med penningar. Men ryssarne förklarade det omöjligt att uppsöka dem — därtill vore Ryssland alltför stort — och ville alls icke gifva penningar för dem. Slutligen kom man den 22 maj öfverens, att något utlämnande

¹⁾ Legaterna till K. M:t, Sitz 10, 28 maj, origg. *L. B.* Horn till dens. s. o. 19 maj, *K. P. YY. ZZ.* (Horn blef sedermera anklagad att vid dessa förhandlingar hafva tagit mutor af ryssarne, men frikändes under det anklagaren — Conrad v. Berner — dömdes till döden, *Fryzell*, XIV, 43. Jag har ej varit i tillfälle att taga del af handlingarna i denna sak. Men en dylik anklagelse synes mig sakna hvarje inre sannolikhet, och den moderation, Horn och hans kolleger visade i bifrågor vid sidan af en fullkomlig bestämdhet i hufvudfrågan, behöfver ingalunda tillskrifvas dylika motiv).

Sten Bjelke har denna tid fört en ganska liflig brefväxling med Horn och hans kolleger, såsom båda parternas instuktioner bjödo; se de i *K. II.* befintliga originalbrefven från Bjelke!

²⁾ Den svenska urkunden till denna finnes, tryckt utan årtal hos H. Keyser, i *Palm. Saml.: Acta publica cum ext.*, tom X.

af öfverlöpare icke skulle ske från någondera sidan för den förflutna tiden; i fredsfördraget skulle upprepas de förut gällande bestämmelserna, att dessa å ömse sidor skulle utlevereras ¹⁾. — Tvist väckte äfven frågan om tiden, när ryssarne skulle utrymma sitt från Sverige eröfrade, nu afträdda område. Själfva ville de behålla det till utgången af den treåriga stilleståndstiden, men detta medgåfvo ej svenskarne. Den 18 maj beslöts, att utrymmandet skulle hafva försiggått åtta veckor efter fredens undertecknande; dock skulle ryssarne få behålla Marienburg till dess ratifikationernas utväxlande genom ömsesidiga beskickningar försiggått ²⁾. — Men hårdare diskurser än någon af nämnda frågor väckte en af formell natur. Ryssarne förklarade det vara förklenligt för sin herskare, att han i egen person skulle underskrifva och besvärja fredsfördraget, medan detta i Sverige skulle göras af enkedrottningen och rådsherrar; de yrkade, att den svenske konungen skulle, om ej både underskrifva och besvärja, så åtminstone besvärja det. Svenskarnes anmärkning, att tsaren kunde bekväma sig till hvad många andra potentater gjort, Horns skarpa förklaring, att ingen hade rätt att ifrågasätta lagligheten af den regering och den regeringsform, samtliga ständer i Sverige utsett och antagit ³⁾, och hans allvar-

¹⁾ Dock bekvämade sig ryssarne efter hårda tvister att — ehuru ej under form af skadeersättning för öfverlöparne, utan såsom vänskapstecken, hvarföre det ej finge införas i fredsurkunden — åt svenskarne återställa några obligationer, som tsaren hade, dels på Gustaf Bjelke med kolleger, hvilka före sin resa från Moskva 1658 ur tsarens skattkammare upptagit ett lån, dels på den affidne, före kriget såsom svensk kommissario i Moskva anstälde Johan de Rodes m. fl. medintressenter. Dessa utlämnades på aftonen den 21 juni efter fredens högtidliga afslutande.

²⁾ Noga taget till 14 dagar efter sedan dessa beskickningar kommit tillbaka inom sitt lands område.

³⁾ Vi svenskar äro, sade Horn i konferensen den 27 maj, ett fritt folk och inga slafvar, "och som vi tillsvära vår nädigste konung vår tro

liga språk i öfrigt — intet verkade på den ryska ambitionen och devotionen; de svenske legaterna måste tillstödja de ryske att inhämta order från tsaren angående denna punkt, 27 maj. Sedan sådana kommit, sökte ryssarne i konferensen 14 juni genomdrifva, att båda rikenas råd och bojarer skulle underskrifva och besvärja; då detta misslyckades, nöjde de sig med, att å svenska sida enkedrottningen och de fem höga riksämbetsmännen fullgjorde dessa åligganden; dock utverkade de tillägget, att Karl XI, vorden myndig, skulle i egen person bekräfta freden inför ryske gesandter på sedvanligt sätt.

Den 31 maj blefvo Walwick, Dochturov och Juriev under sammanträde i konferensstugan ense om den ordning, hvori de särskilda paragraferna i fredsinstrumentet skulle stå. Den 6 juni började samtliga legaterna granskningen af de fredsinstrument¹⁾, som då uppsatts å ömse sidor med ledning af förut affattade projekt. Den 18 juni var denna slutad. Den 19 och 20 "munderades" de båda urkunderna på pergament, under natten till den 21 verkstälde sekreterarne och tolkarne en sista kollationering. Några betydelselösa olikheter, som då förefunnos, ändrades på morgonen den 21 af de resp. legaterna i en sammankomst, som försiggick "utan vanliga ceremonier" i konferensstugan. Längre fram på dagen blef freden här afslutad under sedvanliga, högtidliga

och pligt, alltså svär han ock igen att vela maintainera oss med vår libertet och privilegier".

Men gent emot denna svenska uppfattning af förhållandet mellan regent och folk ställer sig ryssarnes, sådan den återges af det svenska protokollet: "sådant fritt folk äro vi intet. Ty vi svära tsaren och han svär oss intet, och näst Gud hålla vi honom för vår Gud, så att den som sig understode till att uti det ringaste diminuera hans respekt vore värd att sönderhuggas i stycken."

¹⁾ De svenske sändebuden hade då för att slippa de besvärliga resorna mellan Sitz och Kardis, slagit sig ned vid ett "byställe", vid namn Selie, en knapp fjärdingsväg från konferensstugan. Rapport till K. M:t, Selie 12 juni K. P. AAA.

ceremonier ¹⁾. Båda parterna besvuro freden, kyssande, svenskarne bibeln, ryssarne korset; fredsinstrumenten utväxlades, och Horn och Prozorovskij uttalade afskeds-hälsningar i de resp. legaternas namn. Den 24 juni voro de svenske legaterna i Reval, där de mottogos med fröjdebetygelser. Då hade mera än tvänne år förflutit, sedan de af Karl X Gustaf befullmäktigats som hans sändebud till Rysslands tsar.

Hufvudinhållet af freden i Kardis hafva vi i det föregående angifvit; för några förut ej nämnda punkter af en viss betydighet skola vi nu i korthet redogöra. I fråga om handeln och handelshusen samt de resp. suveränernas titlar upprepades i hufvudsak bestämmelserna i Valiesar-fördraget ²⁾, likaledes hvad där föreskrefs i händelse af någondera regentens död. Fyra månader efter fredens afslutande, d. v. s. den 21 okt., skulle sändebud, som å båda sidor utsetts att öfverbringa de resp. ratifikationsbrefven på freden, sammanträffa å gränsen för att därifrån fortsätta sina resor till bestämmelseorten; dock skulle ratifikationsresorna kunna uppskjutas några månader, om någon af monarkerna så önskade, och ny tid genom ömsesidiga beskickningar utsätts. I april 1662 skulle "tre män af adel och sekreterare", utsedda å ömse sidor, sammanträffa för att bringa till slut den efter Stolbova-freden mer än en gång påbörjade men aldrig ordentligt fullbordade gränsregleringen mellan Sverige och Ryssland. Ännu kvarhållna fångar skulle frigifvas å ömse sidor; i detta afseende hade, åt-

¹⁾ Se om dessa närmare *Loenbom*, Historiska märkvärdigheter, III, 132 ff., som aftryckt en skildring i Palm, Saml., som åter är en afskrift från K. P.

²⁾ Bestämmelserna om handeln voro dock betydligt mera detaljerade i Kardis-freden än i detta fördrag, tydligen för att i någon mån åtminstone förekomma det "turberande" af denna, hvaröfver klagats å svensk sida. Bland städer där de resp. nationerna skulle hafva sina fria handelshus, var nu å rysk sida Perejaslavl tillagd och å svensk Viborg utelämnad.

minstone å rysk sida, Valiesar-fördragets bestämmelser icke blifvit till fullo iakttagna.

I slutet af maj månad visste den svenska regeringen, att ryssarne antagit dess ultimatum, sådant detta formulerats i de sekreta ordena till Horn af den 9 febr. Den häftiga oro, som en tid förut upprört sinnena, lade sig genast. Visst tyckte man, att den tid, ryssarne be-tingat sig så väl för utrymmandet af sina eröfringar som för ratificeringen af freden vore för rundligt tilltagen och beordrade — för sent — de svenske legaterna att söka få densamma förkortad, om möjligt. Visst gick man högst ogärna miste om satisfaktionen, och visst hördes nu som förut ord af klander mot det sätt, hvarpå Horn och hans kolleger fört underhandlingen, ehuru man erkände, att de endast följt sina instruktioner. Men redan den 25 maj skrefs det till Sten Bjelke, att, då ryssarne nu afstått från sina eröfringar, öfriga frågor ej voro af den betydighet, att man för deras skull ville komma i krig, och den 30 s. m. utfärdades en ny instruktion för honom med anledning af det förändrade förhållandet mellan Byssland och Sverige. Dagen förut hade man beslutat i rådet, att det slut, hvartill de svenske underhandlarne kommit, skulle blifva ratificeradt ¹⁾.

Kort efter stilleståndet i Valiesar hade såväl Sveriges konung som Rysslands tsar gifvit tillkänna benägenhet för en fred. Underhandlingar om en sådan inleddes. Men det märktes snart, att man å ingendera sidan ville göra förluster, och förhandlingarne blefvo afbrutna; återupptagna, afbrötos de ännu en gång. Det kom sedan en tid, då man i Sverige under inflytelsen af frederna i Oliva och Köpenhamn öfverlade om att med våld frånrycka Ryssland hvad man ej på fredlig väg tycktes kunna

¹⁾ Ofvan cit. *R. P.*: rådslag 27, 28, 29 maj, 12, 15 juni. *K. M:t* till legaterna 30 maj, 15 juni origg. *K. M:ts B.*; till Bjelke 25, 30 maj. *R. R.*

afvinna det, och då man i Ryssland bidade gynsammare konjunkturer och såg sig om efter främmande hjälp.

Men den främmande hjälpen och de gynsammare konjunkturerna uteblefvo; i stället ansattes Ryssland svårare än förut af sina fiender och trycktes hårdt af missförhållanden i det inre. Å andra sidan stälde sig i vägen för den svenska regeringens stora planer en tryckande brist, medan den medverkan af främmande makter, som i själfva verket var oundgänglig för ett kraftigt uppträdande, visade sig vara en alltför dålig grund att bygga på.

Så återupptogos de afbrutna fredsunderhandlingarne. Och fred slöts, blott ett halft år, innan det treåriga stilleståndet skulle hafva gått ut.

Men på ingendera sidan var belåtenheten med denna fred synnerligen stor.

Sverige hade visserligen — utan svärdsslag, utan någon öfverlägsen diplomatisk skicklighet, hufvudsakligen genom gynnande konjunkturer — återvunnit en förlorad position. Men de förhoppningar på landförvärf från Ryssland, man en gång hyst, hade gäckats, och den skadeersättning, man i det längsta sökt vinna, hade man ej kunnat få.

Ryssarne å sin sida måste acceptera fredsvilkor, som de gång efter annan afslagit. Det grepp, Ryssland gjort på de svenska Östersjöprovinsernas område, hade det måst släppa, och den förhatliga Stolbova-freden var i sina hufvuddrag återställd.

Den missbelåtenhet med den ingångna förlikningen, hvartill man sålunda å ömse sidor ansåg sig hafva anledning, bådade icke godt för dennas bestånd. Också uppstodo under den följande tiden i frågor, som stodo i nära samband med freden, svåra tvister mellan Ryssland och Sverige, tvister, som allvarligt hotade Kardis-fredens bestånd.

RÄTTELSER.

Sid.	2	rad	5	nerifr.	står:	Ukrajnes	läs:	Ukrajnas
"	3	not. 3	"	10	"	Volhynien	"	Volynien
"	8	" 4	"	3	"	de	"	De
"	13	"	"	12	"	hellre	"	heller
"	15	"	"	2	"	tartarer	"	tatarer
"	16	"	"	33	"	Vijgovski	"	Vygovskij
"	24	"	"	22	"	efter "misslyckats"	bör	vara ny rad.
"	35	"	"	28	"	står: hurnledes	läs:	huruvida
"	38	"	"	31	"	"pristav'er",	"	"pristaver"
"	39	"	"	8	"	ett	"	en
"	40	"	"	20	"	Witebsk	"	Vitebsk
"	40	not. 4	"	1	"	"	"	"
"	40	" 3	"	1	"	Olonetj	"	Olonets
"	41	"	"	21	"	"för" utgår.		
"	49	"	"	21	"	står: Stephan Sinoviev	"	Stefan Zinoviev
"	59	"	"	11	"	polackarna	"	polackarne
"	61	"	"	23	"	lät	"	lätö
"	68	not. 3	"	2	"	199	"	194
"	76	"	"	23	"	Gregorij	"	Grigorij
"	112	not. 1	"	7	"	finnes	"	finnas
"	122	"	"	26	"	instuktioner	"	instruktioner